

DOM IN SVET

XXIV

ŠT. 5

1911

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela.		Bogoslovec. Iz tihega življenja. — Spisal	
(Dalje)	165	Štefan Levkós	187
Velikomestno jutro. Zložil Vekoslav		Staro in novo o ljudskem štetju. Sestavil	
Remec	171	dr. Vinko Šarabon. (Dalje)	190
Zarja. Zložil Radoslav Bevk	171	Kovač. Zložil G. Koritnik	193
Iz naših dni. Novela. — Spisala Lea Fatur	172	Obiski. Iz življenja in delovanja naših umet-	
Klovn. Zložil G. Koritnik	178	nikov. Spisal Izidor Cankar. (Dalje)	194
Na Barju. Spisal Josip Jošt. (Dalje)	179	Književnost	197
Ruski motiv. Zložil Josip Lovrenčič	186	Glasba	199
Bledi mesec vrh neba Zložil G. Ko-		Mladim literatom	200
ritnik	186	To in ono	202

Slike.

Pred bolnišnico. N. P. Zagorski	165	Bolgarsko telovadno društvo „Junak“ se vadi	
Rimski Forum	169	s puško	192
Cerkvica v Zgornji Košani	173	Anton Foerster	194
Egipčani	180	Izraba morskih valov za gonilno silo	197
Spomenik cesarja Franca Jožefa I. v Trogiru.		Belca iz Lipice na Krasu — dar avstrijskega	
I. Rosandić	185	cesarja italijanski kraljici	201
Vrtna idila v Miramaru. Nadvojvodinja		Tiger v pasti	204
Marija Josipina	189		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —

Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravljanje v Katoliški Bukvarni.

PRED BOLNIŠNICO

N. P. ZAGORSKIJ

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

V.

Minilo je po teh dogodkih pet let, in Josip Narobe je bil že komisar. Kot vesten uradnik, ki se je le tega bal, da se ne bi s čim zameril svojim predstojnikom, je bil vzel za ženo hčerko svojega šefa nadkomisarja, Milico, ki je bila tako pametna deklica, da bi bila vzela svojega Josipa, tudi če bi ne bil tako vesten uradnik. Kakor je namreč menil Josip, da za uradnega človeka ni dolžnosti nad uradne in njih vestno izpolnovanje ves uradni človek, tako je bila preverjena Milica, da je najvišji cilj človeškega delovanja na zemlji rodbinska sreča. Ker pa nista preveč vsiljevala drug drugemu svojih nazorov, sta živela mirno, Josip bolj svoji bodočnosti, Milica za sedanjost. „Da bi le bila nekoliko resnejša moja Milica!“ si je mislil časi Josip; Milica je pa večkrat vzdihovala, zakaj da Josip tako malo mara za veselo družbo. Sama si je

morala reva pomagati, da je užila semtertja kaj zabave in razvedrila.

Lepega jesenskega popoldne, ko so bila že vsa šetališča polna, je sedel Josip še vedno v pisarni, in sedeti je morala pri kavi doma Milica v družbi dobre mamice, Josipove tašče, in prijateljice Zofije, soproge zasebnega uradnika.

„Še eno skodelico, mama!“ je dejala Milica in prijala za ročko.

„Kvečjemu pol skodelice,“ se je branila tašča in primeknila skodelico na podstavku. „Toda ne preveč cukra, Milica! Kava izgubi svoj duh, če se presladi. Pa še en rogljiček mi daj, Milica! Verjemite mi, gospa, da se jaz vsak dan naprej veselim Miličine južine. Takšne kave in takšnega peciva ne dobim drugod nikjer.“

„Takšne gospodinje pa tudi ne, milostiva gospa,“ je pritrdila Zofija.

„Kar je res, je res,“ je hvalila mati. „Za gospodinjstvo je Milica odnekdaj gorela. Že kot otrok je

morala vedno kaj dobrega kuhati ali peči. Dandanes seveda so gospodične vse drugačne. Petje, slikanje, godba, to jim hodi po glavi. Moja Milica ni bila nikoli takšna. Gospodinjstvo je imelo v naši hiši najvišji pomen. Tako je mene vzgajala mati, tako jaz hčerko.

„Vse prste si lahko oblizne gospod komisar, da je dobil tako ženko,“ je dejala Zofija. „Ali južinat pa ne pride domov gospod soprog?“

„On?“ se je zasmejala Milica, „ki se boji, da pride vse mesto v nered, če ni njega v pisarni? Saj si še ponoči ne privošči miru. Kolikrat vzame pozno zvečer par stražnikov s seboj in hajdi na Karolinsko zemljo in v Mestni log in kaj vem, kam.“

„To ni pametno,“ je učila mati, „ker se bo siromak uničil. Kdor hodi počasi, pride najdalje. Kdor hoče kaj doseči, mora kaj zdržati; kdor pa se prežene, ne bo dosti zdržal. Uradnik, ki dela prehitro, dobi vedno več dela ko oni, ki je počasen, in budi kljub temu sum, da ima premalo dela. Kdor pa počasi naprej mečka, velja za poštenega delavca, se ne preoblaga in se ohrani krepak za pozna leta. To moraš, Milica, ti dopovedati Josipu.“

„Če si bo le dal.“

„Si mora dati. Kaj hočeš z bolehnim soprogom? Ali naj ti stopi pred časom v pokoj? Zakonskega moža vežejo dolžnosti do rodbine. Ali je plačan Josip od kosa, da dela tudi za druge, ki pasejo lenobo na njegove stroške? Vsak urad prenese enega ali dva počivalčka ali dopustkarja, če le vlečejo drugi. Kdor pa dela preveč, škoduje tudi drugim, ker urad ne dobi potrebnih pomočnikov, če sam zmaguje delo. Kdor se mlad prežene, temu zmanjka sape. Josip mora biti pameten in se bolj brigati za dom in za ženko.“

„Zlasti za tako mlado ženko,“ je pokimala Zofija.

„Mlada ali stara,“ je razlagala mati, „možu mora biti žena prva skrb na tem svetu. Če je hotel Josip vedno čepeti v pisarni, čemu se je ženil! Ali je mislil, da bo žena tudi vedno čepela doma. Milica, ti mu moraš popisati, koliko se zabavajo druge. Ali pa ga vzamem jaz enkrat v roke.“

„No, Zofka,“ je prašala Milica, „kako si zadovoljna s krojačico, ki sem ti jo jaz nasvetovala?“

„Vi, gospa, daste tudi delati pri Cveteževi Zori?“ je dejala mati.

„Mama, ali ne vidiš,“ je oponesla hčerka, „da je Zofkina obleka ukrojena kakor moja?“

„Jaz sem zadovoljna,“ je dejala Zofija. „Ta Zora ima fin okus, zna prikrojiti, da se lepo prime, in okrasiti, da je elegantno in ne preobloženo. Res priporočila vredna ženska.“

„In najprijetnejše je to,“ je menila Milica, „da ni treba nič premišljevati in nič preudarjati, kakšna da naj bo obleka. Meni je treba samo reči: Gospo-

dična Zora, jaz potrebujem nove obleke; potem bi še rada to jopico modernizirala, ta plašč prenovila. Zora pogleda, pomisli malo in predloži vzorce. Takšno obleko nosi ta gospa, takšno blago je naročila ona, plašč nosijo elegantne dame tako. Potem pregledava in primeriva blago in kar mi ona svetuje, tega se jaz držim. Ta Zora Cveteževa je zlata vredna. Zato ima tudi toliko naročil.“

„O tem ženskam se godi dobro,“ je dejala mati; „ureže, pošije, okraši, pa je dvajset in trideset kron zaslužila. Koliko ima pa še popusta pri blagu, zlasti če naroča naravnost v tvornici in plačuje sproti! Gosposko pa se hoče nositi dandanes vse.“

„Grozna ničemurnost povsod,“ je pritrdila Zofija. „Človek se kar vpraša začuden, kakšnega stanu, v katerem činovnem razredu je ta ali oni, da se nosi soproga kakor grofinja.“

„To bi se moralo prepovedovati,“ je dejala mati. „Razlike stanu in činovnega razreda bi se ne smele izbrisovati. Kako pomenljiva je v tem oziru uniforma! Ženske pa hočejo biti vse kar najlepše oblečene, in tiste, ki se nosijo čez svoj stan, silijo druge nositi se čez svoj denar.“

„Ampak, mama, naj se nosi branjevka, kakor hoče, elegantna ne bo nikoli in kmetice ne skrije. Eleganca je navezana na stan.“

„Še to sem te hotela vprašati, Milica,“ je vprašala Zofija, „kako da je s plačevanjem pri gospodični Cveteževi. Ali je treba precej plačevati? Jaz mislim plačevati v obrokih.“

„Kakor se ti zdi. Takoj plačevati je malomestna navada, in gospodična bi se čutila najbrž razžaljeno, češ da ne more počakati.“

„Marsikatera pošlje takoj račun; človek pa nima vedno denarja pri rokah. Polagoma ga nabereš, tu nekaj, tam nekaj, v obrokih.“

„Kadar so gospodje soprogi dobre volje,“ je učila mati, „takrat jim je treba dopovedati, da njih soproge ne morejo biti slabše oblečene od soprog nižjih uradnikov. Saj bi delale sramoto svojim soprogom, ki jim je obleka tudi častna zadeva.“

„Moj soprog ne umeje teh stvari nič,“ je dejala Milica; „zato ga tudi jaz nič ne vprašam. Jaz se pogovorim samo z Zoro. Tointo mi boste naredili, gospodična. Plačala bom vse pošteno; kdaj, tega ne morem povedati. In veš, kaj je posebno prijetno pri tej Cveteževi? Da naroča sama vse, blago in kar spada zraven. Če ostanem dolžna, sem dolžna samo eni osebi, ne na treh, štirih krajih.“

„Ali te je že katerikrat terjala?“

„Postrani pač, naravnost še ne, ker ni imela še pravice. Kakorhitro mi namreč naredi ona novo obleko, ji prinesem jaz takoj staro, da jo popravi, potem je treba na novi zopet kaj prenarediti, tako

da ima eno obleko vedno v delu, plačujem pa jaz vse skupaj. Zora naj zahvali Boga, da ima takšno odjemalko!"

„Da, koliko zaslužijo te ženske,“ je vzdihnila mati, „in kako malo imajo potreb! Stanujejo lahko, kjer hočejo, žive, kakor se jim zdi, in oblačiti se smejo popolnoma staroversko. Nihče jim ne bo zameril. Vendar se meni zdi, da žive te delavke pre-gosposko. Zato zahtevajo, da se jim tako visoko plača vsaka malenkost. Manj delati in bolje živeti; odtod draginja.“

„Ali ni bila ta Cveteževa enkrat sladičarka?“ je vprašala Zofija.

„In imenitna sladičarka. Ne vem, kako da je prišla na boben.“

„Oh, mama, kaznovana je bila, ker je prodajala pokvarjeno blago. To mi je pravil Josip, ki mi jo je priporočil kot krojačico. In jaz sem prav zadovoljna in hvaležna, da sem se je usmili.“

„In v njeni sladičarni se je tudi Milica seznanila s svojim možem,“ se je nasmehnila mati in vstala, da se poslovijo. Tudi Zofija je menila, da se že predolgo mudi, in vabila prijateljico s seboj na izprehod, ker se je naredil tak lep večer. Milica je ostala doma, Zofija pa je stopila gredoč k svoji krojačici.

Zora je delala še vedno v svoji delavnici. Šivilje je bila odpravila, sama je še pripravljala delo za prihodnji dan. Prišumela je gospa Zofija, pozdravila z milostnim smehom in se vrgla v fotelj.

„Zaradi tiste obleke, gospodična, ki sem Vam jo bila poslala nazaj,“ je začela, „sem prišla še sama. Prenaredili mi jo boste, kajne? nekoliko ujeli in nekoliko izpustili, kajne, gospodična? Pod pasom mi je preširoka, preohlapna. Tako debela jaz vendar nisem; kaj? Za pestjo me pa veže. Tudi ne nosijo dame več tako ozkih rokavov. Oprema je pre-siromašna in obšitek prenavaden. Jaz vendar ne morem hoditi oblečena tako kakor ves svet, kaj? Ljuba gospodična, jaz sem Vam dala mnogo dela; zato pričakujem, da se boste ozirali na moje skromne želje. Saj posebnega ne zahtevam jaz nič; narobe: preprosto in elegantno. Tako torej. In kdaj smem pričakovati obleke?“

Gospa je vstala in pomolila Zori v slovo par prstov nežne roke.

„V štirih, petih dneh, milostiva,“ je dejala Zora napol nejevoljna na neustrezno žensko, ki ji je bila prizadela že toliko sitnosti, napol zadovoljna, da se ji je ponudila, ker sta bili sami, lepa prilika izpregovoriti resno besedo s fino gospo, ki je hitreje in več naročala, ko plačevala.

Zora je začela tožiti, o slabih časih, in kako hudo da je za denar.

„Verjamem, ljuba moja,“ jo je prestregla gospa; „saj čutim jaz to bolj kot Vi. Vi doboste popust v tvornici, kredit pri trgovcu; jaz ne uživam nobene teh dobrot. Torej zdravi še enkrat, gospodična!“

„Ne zamerite, milostiva!“ jo je zadrževala Zora.

„Ali bi mi ne hoteli plačati nekaj na račun?“

„Draga moja,“ se je zasmejala gospa, „na račun jaz sploh ne plačujem. S takim plačevanjem se delavec samo razvaja. Ker ne pričakuje več polnega plačila, tudi ne dela s polno pridnostjo. Kadar bo delo izgotovljeno, se bodeva pogovorili o računu in plači. Moja navada je, da plačujem v obrokih, vsak mesec ali vsaka dva meseca nekaj. Torej vse zgovorjeno; kajne? Lahko noč! Na Vašo besedo se zanašam.“

„In kdaj smem jaz pričakovati prvega obroka svojega plačila?“

„Oh, ljubica moja, če bi jaz to vedela! Kako ste radovedni! A nič se ne bojte! Čim manj se boste nadejali, tem prijetneje Vas bom jaz presenetila. Koliko gospem sem Vas jaz že priporočila!“

Z zvonkim smehom je odšumela gospa iz delavnice. Zora pa je sklenila roke in začela premišljevali svoje težavno stališče. Če se kaže ponižno in skromno, ne dobi plačila; če nastopi odločno, izgubi odjemalke. Oh, kakšna tlaka! Kar na obroke bi delal človek obleke taki gospodi.

Slabovoljna se je lotila Zora zopet prejšnjega dela. Pregledavala je stroje, če teko gladko, če se ni zlomila kje kakšna igla; devala je v red blago, vzorce, urezana oblačila. Utrujena je sedla, si podprla glavo in premišljevala zopet.

Zelo se je bila postarala v teh letih. Oči so bile izgubile živi lesk, lica zdravo svežost, in še bledejši se je videl obraz v blede luči. Segla je po modnih novinah na polico in se sklonila nanje. Ko je tako gledala in brala in zopet počivala in preudarjala, so se široko odprla vrata in primahedral in prismehljajal se je brat Janko. Duh kakor od žgarnjarskega kotla se je vzdignil po sobi.

„Duša draga, kako se imaš?“ je dejal Janko in izkušal upreti oči v svojo sestro. Napol je sedel, napol se zvalil na divan, pritegnil stol in iztegnil noge, da so čez moleli razcefrani robovi prašnih hlač in pošvedrani čevlji.

„Oh, Janko, ti si zopet pil,“ je vzdihnila sestra in zrla žalostna v umazanobledi obraz, iz katerega so mežikale nemirne, solzne oči.

„Bodi pametna, Zora,“ je dejal brat s sanjavim glasom. „Kaj pa hočem? Ali imam še kaj drugega na tem svetu? Tebe sem pa prišel vprašat, če bi ti hotela prevzeti zame nekako poroštvo. Jaz bi namreč dobil zdaj denarja na posodo; toda enega poroka mi še manjka.“

„Ne, Janko, poročstva ne prevzamem,“ je odkimala sestra. „Jaz imam sama toliko obveznosti, da ne vem, kako bom vsem zadostila.“

„Veš ti, Zora? Kredit imam jaz, kredit; ampak gotovine ne. Hipne zadrege. Kje pa ni dandanes denarne krize. Baraba moj gospodar mi je odpovedal stanovanje.“

„Ali vidiš, Janko? Zakaj si prodal hišo?“

„Zora, sestra, ti tega ne umeješ. Pisateljski polet ne prenese tistih malenkostnih sitnosti, ki izvirajo iz takšne zadolžene hiše.“

„Zakaj si jo zadolžil?“

„Kako si čudna, Zora! Kdo pa ni zadolžen dandanes? Kdor nima nič kredita. Jaz ga imam; samo enega poroka še iščem. Ti ne riskiraš nič, če podpišeš. Dolg bom plačal jaz sam. Da ti namreč povem, Zora; zdaj začnem jaz zopet pisati. Papirja in peres sem si nakupil in razpoložen sem tako, da se bo kar samo od sebe pisalo. Ljudje se bodo čudili, ko bruhnem jaz na dan. Ti, Zora, ne poznaš svojega brata. Literati so hudi name. Naravno. Iz zavisti. Sicer pa ima graja literatov isto vrednost kakor hvala založnikov. Slepništvo je znak naših časov. Zaradi tega ni kredita. Ampak jaz moram vendar dobiti stanovanje. Kje bom pa pisaril!“

„Kje bom pa jaz jemala denar?“

„Ti hočeš tudi slepariti? Ali meniš, da jaz ne vem, kako dobro da se ti godi? Saj imaš dela, da ne veš, kam z njim.“

„Saj imaš dela ti tudi.“

„Ampak tebi se bolje plačuje. Tebi se ni vrnila še nobena obleka, meni že marsikak spis. Še včeraj sem dobil enega od uredništva. Mislil sem, da sem ga dobil v oceno. Jaz ga preberem, ocenim, da je prazna slama, in nesem nazaj. Urednik mi pa zdaj šele pove, da je spis moj. Barabstvo. Ampak zdaj sem tako ubran, tako razpoložen, da mi ne more izpodleteti. Zatorej, Zora, ali boš podpisala?“

„Ne.“

„Zlata vredna sestra si ti. Ali imaš kaj prigrizka? Ti misliš, da sem jaz pil; toda to je snočna reč.“

Zora je prinesla kruha, sira in mrzlega mesa in sedla bratu nasproti. Solze so ji silile v oči, ko je videla siromaka tako revnega in zanemarjenega in se spominjala, kako malo da mu more ona pomagati. Kaj bi mu mogla vse oponesti! Toda srce ji je branilo in razum ji je pravil, da je brezuspešna vsaka beseda. Samo to resnico je morala povedati bratu, da se tudi njej godi hudo in da se na njeno pomoč on ne sme zanašati.

„In vendar toliko dela!“ se je zavzel Janko, in usta so mu zastala.

„To je najžalostnejše,“ je vzdihnila ona; „toliko dela in tako malo plačila!“

Potegnila je iz miznice knjižico: „Poglej, Janko, koliko so mi dolžne te gospe in te gospodične! Naročajo pač, ne plačujejo pa ne. Jaz pa moram plačevati dve šivilji, najemnino za vse prostore, davke in na dolg jemati blago, ker ne dobim o pravem času plačila. Kmalu ne bom mogla več plačati ne najemnine, ne delavk.“

„Zakaj pa ne terjaš?“ je vprašal Janko, ki je topo strmel v imena dolžnikov in v številke.

„Saj terjam; a največkrat ne pomaga nič. Če pa plača katera terjana, mi sama ne pride več in odgovori še druge. Oh, Janko, če bi vedel ti, kako težko se služi kruh!“

„Narobetovka ti je tudi dolžna?“

„In še koliko! Le preštej malo!“

„Počakaj! Bom pa jaz terjal Josipa, jaz. Morebiti on še ne ve ne, kako mu dela dolgove ljuba ženka.“

„Postrani mu lahko kaj omeniš; toda pazi, da ga ne razžališ!“

„Ali misliš, da se jaz bojim tega sleparja?“

„Dokler ne dovoli sodišče, ne smeš nikogar imenovati sleparja. Ali ne vidiš, kako drže sleparji kakor razbojniki z revolverji poštenjake v strahu, kako gonijo, dokler njih samih ne zapro, žandarje in policaje poizvedovat, kdo da je zinil o njih kaj žaljivega?“

„To zadevo prepusti meni. Zora! Jaz bom povedal Josipu, kar mu gre. On ima tudi pri meni že precej dolga. Ali verjameš, da se ta baraba ogiblje mene, svojega sošolca, mene, ki nadkriljujem njega za ves ljubljanski grad? Ta siromak! Človek ne ve, ali bi ga miloval ali se mu smejal. In vidiš? Prej ti je on s svojim neumnim pisanjem uničil sladičarno, ki bi bila imenitno redila naju oba; zdaj naj ti pa njegova žena uniči še ta obrt! Zakaj delaš ti sploh na upanje tej ženski? Reci ji naravnost: Milostiva gospa, velerodna gospa, nove obleke ne doboste, dokler ni plačana stara. Ti, Zora, ne umeješ svojega posla. Zato te goljufa vsak, kdor utegne. Trpim naj pa zaradi teh zanikarnih ljudi še jaz! Jaz bi jih izučil! Kolika predrznost v neplačanih oblekah se šopiriti po mestu!“

„Kadar količkaj namignem Josipovi gospe zastran plačila, mi začne govorčiti: Ljuba gospodična, medve bodeva imeli večno kupčijo, ker na Vas se jaz zanesem popolnoma; Vi izbirajte, Vi kupujte, Vi me oblačite!“

„Primeroma takisto ravna z menoj Narobe. Kadar potrkam jaz na njegovo denarnico, mi začne v najknjižnejši slovenščini vezati otrobe, ko bi se lahko v par domačih besedah zlegal, da nima denarja. Zdaj mi lažeš pa še ti.“

„Oh, Janko, kako se motiš!“ je tarnala sestra. „Jaz premišljujem cele noči, kako bom rinila naprej,

RIMSKI

FORUM

1. Tempelj Kastorja in Poluksa. — 2. Titov slavalok in tempelj Venere in Rome. — 3. S. Frančiška Romana in Titov slavalok, zadaj Kolosej. — 4. Vzhodni del Fora s pogledom na Kapitolij. — 5. Saturnov tempelj. — 6. Via sacra in razvaline cesarske palače. — 7. Ostanke bazilike Fulvije-Emilije. — 8. Slavolok Septimija Severa. — 9. Pogled po sredi Fora proti jugu, na desni Palatin. — 10. Konstantinova bazilika. — 11. Juturnin vodnjak. — 12. in 14. Relievi na Trajanovem stojalu (Pluteus Traiani). — 13. Relief na Titovem slavaloku, ki predstavlja plen iz jeruzalemskega templja.

če mi ljudje ne izplačajo zaslužkov. En sam upnik naj me požene, in jaz sem izgubljena, ker ne vem, kje iskati posojila.“

„Predaj dolžnice odvetniku! Zakaj bi morala biti ti obzirnejša od drugih! — Vse življenje je ena smola,“ je modroval Janko s polzaprtimi očmi. „Ti se trudiš, in jaz se trudim; ti praviš, da nimaš nič; meni še praviti ni treba. Da, če bi bil imel moj oče o pravem času to pamet, da bi bil pognal mene s palico nazaj v šolo, bi bilo sedaj vse drugač, in jaz bi bil drug gospod. Za nespamet staršev trpe otroci. Ivan je že sodnik, Josip komisar. — He, kaj! Jaz imam pa svoje ime in takšno ime, da ne potrebujem naslova. Več ljudi pozna mene ko Ivana in Josipa. Gmotno sta onadva nad menoj, duševno jaz nad njima.“

Janko se je tiho pridušil, da stoji visoko nad onima dvema, in se začel jeziti, če morda res misli sestra, da on njej ni na čast.

„Ivana že dolgo nisem videl,“ je nadaljeval polglasno kakor sam zase. „Še vedno je v Novem mestu. Njega imam jaz rad, ker je poštenjak. Če bi imel jaz kaj denarja odveč, bi ga obiskal, da bi malo pokrokala in zbudila spomine mladih let. Oh, mladih let!“ je ponovil, ker so se mu bile misli nekoliko zamotale. „Kaj sem hotel povedati? Da, Josip, ta siromak, ali verjameš, Zora, da se že nekako sramuje mene? Le počakaj! Jaz ti pokažem, kdo da sem jaz. Koliko je že njegova stara tebi dolžna? — Ampak, Zora, koliko mi pa moreš ti posoditi? Posoditi, pravim, ker darov jaz ne maram in vbogajme ne prosim. Ampak posodi mi!“

„Kaj ti bom posojala, ko mi ne boš nikoli vrnil!“

„Jaz, ne vrnil? Preden preteče mesec, boš dobila vse nazaj, z obrestmi, ker jaz začnem zdaj pisati. Osnutkov imam vse polno za velika dela; črtice pišem vmes, da si oddahnem. Kadar sem jaz prav razpoložen, mi vro misli iz srca, da komaj sproti pomačem pero v tinto. Hrupa bom zbudil precej; še več pa zavisti, ki se je že naprej veselim. Ej, Zora, dandanes jih ni mnogo, ki bi znali pisati. Jaz znam.“

„In kaj ti to pomaga, Janko?“

„Kaj mi pomaga? Ne bodi čudna, Zora! Poglej te tiskarne, te knjigarne! Kdo jih vzdržuje? Mi pisatelji, ki smo kultura in politika.“

„Ali ne naročniki in odjemalci?“

„Naročniki tudi. Toda kaj hočejo ti siromaki, ki morajo naročati in brati, kar se jim tiska. Kar pa se hoče natisniti, mora biti prej spisano. — Ampak ti si se oddaljila od predmeta. O denarju sva govorila.“

„Na posodo ti ne morem dati nič. Par kron imaš tukaj za prve potrebe.“

„Naj bo v božjem imenu! Zdaj grem. Nocoj še ne bom začel pisati, ampak jutri, kakor hitro se

zbudim. Študirati meni ni treba nič; jaz sedem in pišem. Študiranje je smrt umetnosti. Lahko noč!“

Zora je obsedela sama, in misli so se ji utopile zopet v žalostne razmere. Upniki opominjajo, delavke čakajo plačila, najemnina, davki pritiskajo, dolžniki pa se ne ganejo. In ona, ki so ji bile vzele bridke izkušnje ves pogum, si ni upala terjati, ne iztožiti dolgov. Kako skromno se je oblačila ona, kako varčno je živela! Kako pa njene dolžnice! Srečni sta se ji zdeli obe šivilji. Kadar je njiju delo skončano, sta prosti in brez skrbi. Za zaslužek mora skrbeti ona. Zakaj se je vendar lotila svojega obrta! Koliko bi si bila že prislužila in prihranila, če bi bila stopila v službo! A kdo ve vse to naprej; kdo bi bil vedel, kako plačujejo imenitne gospe ubogo delavko in kako sega eno v drugo! Odjemalec ne plača obrtnika; ta ne more plačati ne najemnine, ne trgovca; kako bo plačal potem trgovec producenta! Ena krivda rodi deset drugih, in človek ne bi mislil, kolikega socialnega pomena da je vestnost in poštenost. Da bi le bila nekoliko bolj moderna! V takšnih razmerah pa naj bi Zora živela še brata! In vendar je ona že davno strahoma pričakovala bratove stiske. Saj je propadal siromak dušno in telesno in izračunati bi se dalo, kdaj da ga bo rešila smrt nepotrebnega življenja. Tako pojmeta brat in sestra, brez imena, brez potomstva, brez spomina, in zopet bo en rod zagrnila zemlja. In zakaj ne? Odveč kakor bratovo se ji je zdelo tudi njeno življenje, en trud, ena žalost.

Zora se je vzdignila, pogasila luči in zaprla delavnico, ki je čakala pripravljena, da obnovi z novim dnem staro delo in stare skrbi.

Janko pa je iskal po razsvetljenih ulicah kakšnega tovariša. Noge so mu sicer klecale; toda roke so mahale samozavestno in klobuk je bil pomaknjen na tilnik; mladenič je bil dobil pri sestri poguma. Vendar pa je bil hud na to sestro, ki se je tako branila poročstva. „Ta ženska je tako staroverska,“ si je mislil, „da niti ne ve, kako da se dobiva dandanes denar. O kreditnih operacijah, tekočih računih nima nobenega pojma. Gotovino hrani najbrž v nogavicah, če je ima sploh kaj. Ni čuda, da se ji tako godi. Kdor si hoče dandanes z lastnim denarjem pomagati naprej, ta ne pride daleč. Čemu pa sploh denar ljudem, ki ga ne znajo rabiti? Čebelice je treba izpodrezati, kadar so dosti nanosile; potem nabirajo še pridneje. Jaz na Zorinem mestu bi gospodaril drugač. Ta reva je najbrž še to zapravila, kar je bila podedovala po teti. Ali bi ne bilo tedaj pametnejše, če bi bila zapustila teta meni? Zdaj nimam ne jaz nič, ne sestra nič. Gospodariti ne zna Zora. Parkrat sem ji bil namignil, da bi bil pripravljen jaz opravljati njen denar. Ali mi ni vselej odmignila? A jaz bi dolžnike opominjal, terjal, tožil. Najprej Josipa,

tega sladkega hinavca. On seda za obloženo mizo, se valja po pernicah, oblači ženo v svilo in žamet; jaz pa si moram pritrgovati zaradi njegove potratnosti in pisariti, da se mi krčijo prsti.“

Janku so silile solze v oči; tako se je zasmilil sam sebi. Primerjal se je zopet z Ivanom in Josipom. Oba sta lepo rejena, nališpana in nakrišpana, velenjena in blagorodna; on pa mršav in kuštrav kakor razdrapana žimnica, brez ugleda, brez denarja. Za druge ljudi je izcrpil on vse svoje moči, drugim je razdal, kar je imel; zdaj nima nič, in godi se mu kakor hišnemu očetu, ki je razdelil med nehvaležne otroke vse svoje imetje, in zdaj se ga branijo vsi in ga odrivajo.

„Nehvaležno ljudstvo!“ je pokimal Janko žalosten in poizkušal zaškripati z zobmi. Srd in zaničevanje človeškega rodu mu je napolnilo dušo, in poleg te splošne jeze si je moral še denarne zadrege sestre Zore gnati k srcu. „Za svoj denar naj se košatita Josip in njegova stara; za tujega se ne bosta,“ si je dejal. Saj je bil ta tuji denar kot denar njegove sestre takorekoč tudi njegov. In on, Janko, naj bi prepuščal svoj denar Josipu! Ali ni to nesramna zahteva in narobesvet?

Janko je premišljeval, kdaj da naj bi šel nad tega svojega dolžnika. Razpoložen in ubran je bil v tem trenutju prav dobro za tak posel; toda prepozno je bilo; čas je bil neugoden. Drugega dne pa se je bilo bati, da se jeza ohladi, ali pa celo, da pozabi Janko svoje obljube in dolžnosti. Saj se mu je bilo že pripetilo, da je prišel v uredništvo po nagrado za spis, ki ga je bil pozabil spisati. Potrebno je bilo vsekako porabiti to jezo, kakršna se morda ne vrne tako kmalu.

Janku se je posvetilo v glavi, in zavil je naravnost v kavarno.

„Pero, tinto, pikolo, in eno dopisnico!“ je ukazal. „Ali bom jaz po mestu lovil tega bedaka?“ si je mislil. „Čemu pa znam jaz pisati in Josip brati? Tako pozornih bralcev, kakršen bo Josip, bi si želel marsikak pisatelj. A jaz bom tudi zadel pravo struno. Dopisnica je imenitna iznajdba: zaradi pomanjkanja prostora moraš hitro skleniti. Jedrnato bo treba nahruliti Josipa.“

Ko je bil vlil Janko s težko roko srdite misli v žaljive besede, se je pomiril. „Danes sem se jezil jaz; jutri se bodo jezili drugi,“ si je dejal zadovoljen in si naročil plačila za svoj trud. (Dalje.)

Velikomestno jutro.

Zložil Vekoslav Remec.

O ti, ki nosiš še v očeh
bleščeče zarje juter tihih,
ko polja v prvih mračnih vzdihih
bude po jasnih se nočeh —
o ti — ne glej me!

Visoko v megli tulijo sirene
in trume zlivajo se v vhod teman,
odkoder trdo v mračni zimski dan
zvenijo melodije že jeklene.

V palači okno trudno se zapira,
še hip poprej bil tam obraz je bled,
oči vse rosne, v njih še motni sled
preteklih ur in greha in nemira ...
Spustile so razkošne se zavesse,
v daljavi mračni zvon zvoni, zvoni —
bogve, li duša se v bridkosti trese
in v kesu, li rešitve več ji ni?

Zarja.

Zložil Radoslav Bevk.

Barve zlil je v tisoč harmonij —
zazvenel večer od vseh strani ...

„Mati, glej, zapad gori, gori!“

„Sin moj,
to trpljenja našega je kri;
solnce ga nabralo je čez dan
in izkrvavélo v ocean ...“

Iz naših dni.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

I.

Reka ljudi se vali iz Ljubljane vun mimo Narodnega doma; ko prestopi železniški tir, se razcepi v dva rokava, ki tečeta žuboreča, pisana, mimo klopi pod kostanji. Med veje, ki spletajo gosto streho nad šetalci, beži pogovor, smeh, vzdihovanje. Zadiavljen motri pogled ponosno stražo kostanjev. Kaj ne stoje kakor svečeniki v hramu prirode? V ravni vrsti, košati. Tu debel starin, tam vitek mladenič, ki zavzema mesto zamrlega prednika.

Veseli val ljudi se spušča na bele steze, hiti k obloženim mizam. Lončki kave, vrčki piva so vedrilo odraslih. Otroke, goloroke, belokrile, opaja lepota poletnega dne. Vriskajoč letajo po travniku, drobne ročice love pisano stvarco, ki poleta od cveta do cveta. Pestunje puščajo vozičke v zvestem varstvu kostanjev, se ozirajo za uniformo. Počitnice so. Letoviščarji in domačini, kar jih ni odvedla nespametna šega letovanja, uživajo krasoto okolice, s katero je blagoslovil sam Bog Ljubljano — dragoceni biser v okviru planin, gričev in rek, obrobljen s prelepim draguljem, z rodovitnim poljem. Ni krasnejšega kakor poletni dan nad Ljubljano. Zemlja, odsev večne slave, se koplje v solncu. Po prosojnem nebu, po dehtečem zraku veje pesem o nestvarjeni Lepoti. Kakor da ni več žalosti, ne smrti. Oko se ne nagleda, duša se ne nasanja.

Glej, tam na prvi klopi na začetku drevoreda se zdi, da sanja mlada žena. Tiho sedi, kakor da ji ni nič mar njena družba, dve postarni, zelo različni ženici. Njene podolgaste oči so zamišljene v sinji zrak, v bleščeča čela vili njih domov med krasnim drevjem — in zaglobljene nekako same v sebe. Mimo nje hodijo radovedni, za opazke razpoloženi šetalci vseh stanov in starosti. Vsak ustavi oko na teh treh ženskah na prvi klopi. Marsikdo se ozira še nazaj, omenja, da sta dve njih gotovo tujki, Tržačanki, katerih prihaja vsako poletje več v našo tako lepo, od zelenja okrašeno prestolnico. Posebno moški pogled se ustavlja na mladi ženi, ki je podprla roke na naslonjalo klopi in nagnila život nazaj. Kakor da hoče pokazati pravilne oblike svojega telesa, oblečenega v gladek črn lister, debelo verižico ovito trikrat okrog vitkega pasu, drobne noge v visokopetih šolnih. Črn visok slamnik ji ovija bel pajčolan, naložen kakor turban, čigar konec ji visi po hrbtu. Podolgasti obraz je zamolkle polti. Ravne obrvi na nevisokem čelu, rdeča, ne premajhna usta, nos navaden,

bolj kepast, brada krepka. Nič nenavadnega. Vendar ta in oni mož prodirno pogleda Tržačanko. Na njenem nemirnem obrazu je poznati, da razjeda to žensko strast, da je okusila velikomestno življenje. Ni grda, gotovo ne. Morala je biti lepa, ko je blažil pravilne črte mir nedolžnosti. Zdaj mami radovednost in vzbuja usmiljenje. Kaže, da bi imela svojih sedemindvajset let, a nehote pomisliš, da je mlajša, da jo stara samo življenje. Ne razodeva posebne inteligence, pač pa voljo, ki sledi trmasto strasti. Zdi se, da je žena in mati: Na prstu se sveti širok obroč, za klopjo, na travniku, skačeta dva goloroka otroka, opaljena kakor Afrikančka.

Stara žena poleg nje pa je napravljena kakor nihče. Kupljeni kodri zagorele barve vise z njenimi sivimi lasmi obupno po ovratniku zmendrane baržunaste pelerine, ki ji pokriva ovenelo oprsje in pada na krilo predpotopnega kroja, pošito z velikimi ubranci. Na kodrih čepi žalostno šapotel — čipke prašne, trak zavezan v ponižno pentljo pod velo brado. Krilo in pelerina sta bila enkrat nova, črne barve, gotovo. Enkrat je bila ta ženska mlada, gotovo. Zdaj je kakor žalostna povest minljivosti, kakor utelešena neokretnost starosti. Ni se zapustila še popolnoma. Za rjavi vrat si je našila bele mrežice, nadela si je verižico, iglo. Vela roka v palčniku nosi lorgneto na povešeni nos, ki kraljuje žalostno nad gubami čela in lic, nad brez-zobimi usti. A nema, slabovidna, kaže starka v vsaki kretnji tiho skrb, plaho dobrodušnost. Ona posluša razlaganje svoje sosede na desni — živahne ženske, ki se sveti vsa v modrem satinu — pa pogleduje svojo molčečo sosedo na levi, pogleduje na travnik, vzklika boječe: „Rika! Nino!“

„Kak tržaški obraz!“ opomni kuharica svojemu spremljevalcu, lepo pokrtačenemu infanteristu. — „Sebe glej!“ se ujezi Ljubljankanka na klopi in obrača gladko počesano, v šumečo svileni omotačo zavito glavo. „Glej, glej, kaj si upa ta dolenski rešetar! Komaj se je pogrela v Ljubljani, pa ti ima tak jezik...“ Jezna žena umolkne namah. Zagleda se v mlad parček. Korektno oblečen in obrit mlad gospod, ob njem nežna mlada gospa. Na zaupnem naslanjanju, na očeh, ki se iščejo, se vidi mlada, še neizkaljena zakonska sreča. Gospa pogleda izpod velikanskega slamnika in spregovori: „Glej, Tomo — gotovo Tržačanki.“

Tomo pogleda na klop, pozdravi. Ljubljankanka odzdravi ponosno-zadovoljno, njeni sosedi pokimata

radovedni. Tok ljudi se zajezi v tistem hipu. Ljubljanka vidi, kako se nasmehe mlada gospa, sliši kako pravi: „Ti pa poznaš tudi vsako žensko, Tomo ...“

„Samo slučajno, angel moj,“ se izgovarja mladi soprog. „To je mati mojega sošolca Milana Strgarja. Onidve sta pa žena in mati Jelušiča, mašinista ladje Koper, kjer kapitanuje Milan. Ženski sta na letovišču radi dečka, ki je imel škrlatico, in stara je tudi slabotna.“

„Je pa Ljubljanka bolj pri sebi. In kako je lepo napravljena, gladko in elegantno — to znajo samo naše ženske — sama solidnost.“

„Da. To je žena starega kova. Veruje še v povodnega moža.“

„Hihihi ...“ se smeje nadrobno mlada gospa in udari soproga s pahljačo. „Pa kaj mašinsti toliko zaslužijo, da pošiljajo lahko vso obitelj na letovanje?“

„Oj ti mala računarica!“ ji zagrozi soprog. „Mašinsti zaslužijo precej, štejejo jih med častnike na ladji. Toda ker je mož na vodi, žena na kopnem — ne izhajajo vsi dobro. Kakor tudi kapitani ne, razen če priženijo. Sicer pa ...“

Ozrl se je in umolknil. Tok ljudstva se je odmašil, novi valovi so zagnili prejšnje. Strgarica, ki je poslušala napeto, se oddahne in razloži Tržančankama: „To je doktor Miren, prijatelj našega kapitana. Njegova gospa je Glinarjeva z Vrhnik; je imela stotisoč kron dote. In Bog ve, kaj bo še, če se ne omoži starejša sestra. Ta je naredil srečo, ta potuhnjenec! Tast mu je vpokojeni major Grnovič. Oženil se je bil na Vrhniki in si sezidal na ženinem domu lepo hišo. Zdaj pa pravi Zofija, druga hči, ki ima petindvajset let, da se ne omoži —; pomislite, kako srečo ima ta Tomaž Miren! Človek bi mislil, da ne zna šteti do pet ... Hm! Na Vrhniki je denarja kot smeti; gor hodijo snubci iz vseh krajev. Dekleta so lepa, modra in pridna. Vedno sem to pravila našemu Milanu — pa cn si je bil nakopal tu neko neumnost; no, potem se je oženil v Kopru. Ni priženil toliko kakor Miren — pa kaj, Vrhničanka hoče samo doktorja.“

„Zakaj ne kapitana, da mu poplača dolgove?“ Naglo in pikro je izustila mlada Jelušička te besede. Tašča jo sune, češ: Užalila si kapitanovo mater. Toda Strgaričino zadovoljno in zdravo lice se ni zmračilo. „Hoho,“ se nasmeji, da se ji strese podbradek, „kaj mislite, da imajo samo kapitani dolgove? Tudi doktorji jih imajo, tudi. Če ni iz imovite hiše ... Pomislite — preden izštudira! — In kaj mislite, da imajo samo kapitani neprilike, kadar se ženijo? Tudi doktorji jih imajo, tudi. Tu se seznanj, tam obljubuje. Mlada kri, nepremišljena. A ko pride do resnice — je treba šteti denarce, drage moje gospe

iz Trsta. Življenje ni šala. Draginja raste vsak dan, pogledajte samo meso! Kmalu ga bo jedel revež le še v sanjah. Zato pusti moder človek mladostno ljubezen in poišče tisočake. Kdo bi to moškim zameril? Kadar se oženiš, si postelješ za vse življenje — rahlo ali trdo ...“

„Kaj jim zameri kdo?“ ponovi morda nevede mlada Jelušička in stisne usta; njene zenice se nekam zamaknejo. Strgarica razlaga in pripoveduje, se igra

CERKVIC V ZGORNJI KOŠANI

s črnim solnčnikom, spremlja in meri z živahnimi očmi šetalce. Vse pozna: za imena vé in stanove, premoženje in dolgove, za sorodnike devetero kolen ... Zanimive pripovedi končuje s pojasnilom: „Kdo bi jim zameril?“

Stara Jelušička natika lorgneto, kima in pogleduje na travnik, pogleduje sneho. Kam je odhitela njena duša? Ali blodi po morju za lepim kapitanom Torinijem, ali spremlja svojega moža na poti v Koper?

Morda premišljuje, kako pusto je hoditi tu med klopmi, biti izpostavljen neusmiljeno radovednim pogledom, ki te slečejo do golega, ki odkrijejo tujim ljudem vse tajne tvoje duše, vse nesreče in neumnosti tvojega življenja. Kakor bi šel človek skozi šibe . . . Res ima večina teh dostojnih in elegantnih dam, ki posedajo tod, vezenje v roki, mlada dekleta knjigo ali zvezek. Toda treba je vendarle motriti nova lica, toalete, slamnike, treba je odzdravljati znancem, treba je konstatirati, kdo spremlja svetnikovo soprogo, kdo hčerko — in sklepati iz vsega tega na bližnje dogodke. In deklicam, ki se uče za maturo, za drugi učiteljski izpit, za meščanski, pada rada knjiga iz rok, ko gre mimo dolgolas mladenič v baržunasti janketi, resen jurist, ali raztresen filozof. Ni se izpremenil svet. Trdi boj za obstanek sili rosne mladenke, da si iščejo služb. Toda njim pólje po duši poezija rodbinskega življenja, nikdar izpeta pesem dveh duš.

Sneha predrami taščo. Sklonila se je naprej in gleda radovedno: Med rozaoblekami se je zasvetila sablja, bel telovnik. Mornariški častnik, bolj redka prikazen v Ljubljani, prihaja kakor v vencu rož, spremljan od mladih dam! Za njimi se smehlja prileten mož, naslonjen na svojo še vedno lepo in postavno boljšo polovico. To je klanjanja in pozdravljanja! Klobuki lete z glav, na ustih se ziblje ljubezniv usmev, že pripravljen in naučen za take prilike.

„Kapitan!“ vzklikne razburjeno Strgarica. Mladi Jelušički se dvignejo prsi, stari zdrkne lorgneta raz nos. Strgarica, ona bi, bogveda! rada vstala in povprašala onega, ki hodi tako ponosno tod, povprašala bi ga, če pozna njenega Milana. Povedala bi mu, da je tudi njen sin kapitan, da vozi iz Trsta v Koper, da se je oženil tam — dobro oženil: Petdeset tisoč kron in ne ve se še, kaj pride, če bo stari Marušič zadovoljen z zetom; mladi Marušič ima že sam dovolj. In zakaj bi ne bil zadovoljen stari Marušič? Milan ni neroden, ni take matere sin. Uravnal je svojo otročjo neumnost, uravnava rad tudi neumnosti drugih. Na srečo ga ima Torini, kapitan, pri katerem se je vadal Milan, kapitan, ki mu je šel na roko, da je dobil še tako mlad ladjo in Zlato Marušičevo, kapitan, ki nori za Ado Jelušičko, ženo Milanovega mašinista.

Vse to bi povedala Strgarica tujemu kapitanu. Toda on gre mimo, ne da bi se zavedal, da razburja poleg mladih tudi stara ženska srca. Tuji kapitan gre mimo, se drži ponosno, govori umerjeno, hodi moško.

Tam pri drugi klopi je pozdravil pomorskega kapetana ali njegovo družbo mlad prostovoljec. Strgarica se kradoma približa, da sliši, kdo in kaj.

Zmagonosno se vrne: „Že vem. Kapitan je velike ladje, ki vozi iz Hamburga v Ameriko. One so hčere bogatega Nemca, ki ima onole hišo na Bleiweisovi cesti in trguje nadebelo z žitom. Kje so se seznanili, sam Bog ve. Gotovo pa je, da bo oddal in rad dal hčer kapitanu — potem pridejo po druge drugi. Kapitan — da. Resna je taka služba, mož na mestu mora biti kapitan. Vselej in povsod.“

Vselej in povsod! Tudi kadar zapeljuje siroto, verujočo vanj, tudi kadar zasleduje poročeno ženo? — Nehote beži vzdih iz Adinih ust, od tujega kapitana hiti pogled k otrokom na travniku. Med ljubimi palčki skačeta njen sinček in hčerka. Nista si podobna po obličju, ne po nravi — sin tržaškega plemiča in hči hrvaškega ribiča. Kodroglav, krasen deček je Nino. Mnog pogled se ustavi na njem, vse ga kliče, vse mu laska. Vendar zažari Ada od sramote, kadar občuduje svet Nina, in začudeno pogleda belolaso, temnopolto Riko. Vsak človek vidi in ugane, da je Nino otrok sramote, vsak, ki jo vpraša o njem, jo žali, ji budi spomine prestanih težav, jo opominja sedanjih: Zakaj ne ugasne plamen, ki je dal življenje dečku — zakaj ne more ljubiti otroka svojega blagega moža? Bridko se stisnejo usta. Veje šepečejo . . . Enkrat samo, Ada, zapoje srce veliko pesem . . . Nisi prav storila, da si sprejela Andrejevo ponudbo . . . Toda takrat, takrat, odgovarja Ada, takrat me je bil pustil Torini v sramoti, preganjal me je njegov oče, prigovarjal je kapitan — in jaz — jaz sama sem si želela miru in poštenega imena. A zdaj, zdaj čujte in strmite, zeleni kostanji: Tri leta je izostal kapitan Torini iz Trsta. Da se ogne škandalu, da pozabi? Ali da se umakne očetovim ženitvam? — Tri leta ga ni bilo. Tri leta je živela mirno zapuščena. Zibala je drugo dete, stregla tašči, možu, obiskovala roditelje. Sreča je obetala, da ostane pri njej, poštenje je hodilo z njo, ljubezen jo je vodila možu naproti. Tri leta . . . kar se je vrnil zapeljivec, in pogubni plamen požira srečo, poštenje . . . Ničesar ni kriv on, pravi. Samo oče je kriv, razmere. Bogato ženo visokega stanu mora vzeti. Tako sili oče. Ali . . . Torini ljubi Ado. Kdo ve, kaj prinese čas? Zakon se razveže, pride taka postava danes — jutri. In Torini, četudi prisiljen od razmer, se ne bo še oženil. On ljubi svojega dečka Nina, on hodi za njegovo materjo, za njo, za Ado . . . In če bi se tudi hotel oženiti, kaj potem ni več nje, Ade, prevarjene deklice, vznemirjene žene? —

Kakor da čuti tašča, kam in kod se vrte snehine misli, pritegne nemirno pelerino, podrsa z nogo in posvari: „Ada, kje sta otroka?“

„Nina vidim,“ se vznevolji Ada, „a Rika“ — — hotela je reči: „Naj bo, kjer hoče, otrok Andrejev!“ A prestrašena lastne misli in taščine žalosti, je umolk-

nila. Sneha in tašča molčita, nad njima šume kostanji, pred njima hodijo olepotičeni veseli ljudje.

Nevoljen vzklik Strgaričin, kateri se je lice nedomoma stemnilo, predrami Tržačanki. „Glejta,“ zašepče prijateljicama vsa razburjena, „poglejta to dekle ... Povem vama nekaj — naj gre naprej ...“

Jelušička pogleda deklico, ki je šla mimo. Radovednost in usmiljenje začuti zanjo. Sama med šumno družbo. Zamišljena, otožna. Ta je gotovo prevarjena, zapuščena ... Bela bluza, sivo krilo, širok slamnik. Obraz še mlad, toda mrtev, lasje se svetijo belo okrog čela. Nad nosom je guba, kakor da bivajo obrvi stisnjene v mučnem premišljevanju, usta so trpka, kakor da pravijo vedno nekaj žalostnega, kakor da prosijo usmiljenja, so mrkle oči. — Zdaj zagleda Strgarico; mrtvi obraz se razžari, oživi, glava se nagne v pozdrav, oči prosijo ... Neprijazno odzdravi košata žena in opomni sosedama:

„Vidita, povsod se to godi ... Dijaške norosti. Stanovali smo skupaj z njeno materjo ... In Milan — naš kapitan ...“

„Vaš kapitan?!“

„Da, naš kapitan. Otroci. Mi nismo bili zato. Ob poroki je treba šteti — njena mati, učiteljeva vdova, pa ni imela kaj šteti. Pa se je napravljal, ta Nevenka, je upala neumnica, sanjarila je, namesto da bi se učila. Lahko bi se bila že davno omožila. Pa je hotela biti kapitanova gospa. Moj mož pa je rekel: Kapitan dobi lahko tisočake ... Zdaj je otroška vrtnarica, močiti se noče, mati ji je umrla; dve sestri ima, ena je omožena v Trstu, ima železniškega uradnika, ena je učiteljica na Vrhniki. Močiti se noče, lazi tako sama okoli ... No, vidite, če ni to neumno: Milan se je oženil — ona pa pravi, da mora držati besedo: Nikdar drugega! Kaka neumnost! Zakon enega razveže vse obljube drugega ...“

„Kaka neumnost!“ vzdihne stara, ponavlja mlada Jelušička in vzdigne oko proti nebu: Zakon razveže res vsako obljubo? Pogasi ljubezen do drugega? Ali je greh zvestoba oženjenemu, greh zvestoba omožene neoženjenemu? — Goste so se strnile veje kostanjev, ne pogleda tolažeče modro oko neba na vprašujočo, sama zelena tmina je nad njo. Greh?

„Pojdi vendar po otroka,“ opomni tašča zamišljeno sneho. „Gospod Strgar nas čaka na Rožniku.“ — Leno se vzdigne Ada. Bel turban se ziblje med visoko travo, hreščeč glas hiti proti jezercu: „Nino! Rika!“ — Stara tašča šepče naglo Strgarici:

„Vi se jezite, gospa moja, Vi se jezite, ko vidite to dekle, ki Vam vendar ne dela greha in nemira v rodbini. A pri nas! Gorje meni, stari revi! Saj jo vidite, kaka je ta moja sneha! Zapustil jo je Bog! Saj še ne veste, gospa moja, zakaj smo pravzaprav tu. Vi mislite radi škrlatice, da, in da se po-

pravim jaz. Andrej sam, ubogi, slepi revež, misli tako. No, vidite: Povedala sem Vam, čigav je Nino, povedala, kako je prigovarjal Vaš kapitan, da je vzela Ada Andreja. Bila je dobra ubožica prva leta, dobra za vse. Oblačila me je, česala, negovala. Pa je prišel ta nesrečni kapitan Torini. Vzbudila se mu je zopet strast do Ade — in ta neumnica zopet misli, da bi jo vzel, če bi bila prosta, in prezira lastnega otroka, zapušča mene, zanemarja moža in hišo, posluša samo, kod hodi Torini, kdaj pride, nabira sluhe o njegovih ženitvah, leta na pot njegovim nevestam ... Poglejte, koliko skrbi imam ... Naš človek, Andrej, gospa moja, je dober kakor pečen kruh, vse ji naredi, paglavca ima skoraj rajši kakor lastnega otroka — a da kaj zasumi, nas postreli vse skupaj ... Še ima samokres in še slišim, kako je rekel Adi na poročni dan: To orožje naju je seznanilo. Dam ti svoje pošteno ime. Nikdar ne bo več med nama besede o minulem. A da se kdaj Torini zopet približa svoji žrtvi, da pozabiš ti svoje dolžnosti — bo razsodil samokres ... Pomislite, gospa moja, moj strah, ko je imel Nino škrlatice! Andrej je skrbel pri otroku, pred hišo pa je postavil, po hodniku pa je pohajal Torini ... Da ni umrl nesrečni otrok! Umirali so drugi — ta je ostal — nam v nadlogo ... In vsak čas sem se bala, da se zgodi nesreča. Bal se je tudi Vaš kapitan in nas poslal sem. Rekel je zdravniku, in zdravnik je rekel Andreju. Dobričina Andrej je bil takoj voljan. Prišli smo sem. Tačas, méni gospod Milan, se bo oženil Torini. Ada, ki je mnenja, da je Torini na morju, je brez skrbi. Ko se vrnemo v Trst, bo Torini oženjen — in vse bo v redu; moder je Vaš kapitan, gospa moja.“

„A tako so te stvari,“ se čudi Strgarica.

„Da, tako. Torini se oženi v Cormonsu. Bogata hiša, lepo dekle. Vsak naj gleda, da si pomaga. In Milan, ki ima večne sitnosti s svojim nekdanjim kapitanom, bo tudi rešen. Ko pride Milan sem, na sokolsko slavnost, bo vse pri kraju. Milan raztolmači Adi ... Bog daj konec grehu!“

Stara tašča sklene vele roke in pozabi, da je mislila, da ne ve Strgarica vseh skrivnosti Adinega zakona. Le-ta pa se obrne v stran, da skrije zadovoljen smehljaj: Kaj misli ta revica, da ni odkril Milan materi vsega, da ji ni zabičil paziti na Tržačanki, da mu ne zmedeta štrene? Kar se skremži zadovoljno lice: Tam gre Nevenka, Milanova mladostna ljubezen. Kaj, če se vidita z Milanom — če se obudi tudi v njem tako kakor v Jelušički? Dozdaj, vsa ta leta se nista videla ...

Obema materama stisne nekaj srce. Dan je krasen, kakor da je objel žar večne lepote zemljo, kakor da ni več smrti, ne žalosti — le človeške nebrzdane strasti kličejo temne sence v ta kras.

Ada se vrne z otrokoma. Otroka ji pripovedujeta o čudni živalci, zeleni in urni, ki skače po jarku, o hitri kobilici na travniku, o čebelici, ki se je zaletela Riki v svetle laske. Ona ju ne posluša. Pogledala je zamišljeni materi in ugenila, o čem sta govorili. Stisnila je ustni in pritisknila kodrasto črno glavo lepega dečka k sebi. Žalostno pogleda mater belolaso dekletce in se priglasi k babici, proseč:

„Gremo h gugalnici?“

„Da h gugalnici!“ poskoči Nino.

Žene pokimajo, otroka vpijeta: „H gugalnici!“ in se spustita v dir. Počasi jima slede ženske. Pred njimi gre sivo krilo, bela bluza. Temne sence padajo na pot. Ali so zrastle pod mrklimi očmi zapuščene?

Strgarica vidi, da se zibljejo za Nevenko peresa in cvetlice na slamnikih. Še trepeče na ustih zadnja opazka kritikov. Tudi o njej izpregovori kdo besedo. Dostojanstveno se drži kapitanova mati, glavo drži pokonci. Stara Jelušička se spomni, da ima pošepane pete, in spusti naglo svoje čudno krilo, da drsa in pometa po tleh. Mlada se ozira rado vedno na desno in levo, gleda za sivim krilom Nevenkinim, ki se kaže že daleč med belimi krili drugih deklic.

„To je pa mati onega...“ pravi glasno stara gospa na klopi mlajši gospe. Strgarica jo pogleda strupeno. Ugane, kaj sta govorili prej. — O Nevenki. — Da ne morejo pustiti ti pohajkovači starih čenč! Kaj poreko šele, če se Milan slučajno snide s staro znanko, če ji privošči besedo? Grdo pogleda žena za Nevenko, katere bela bluza se pokaže na razpotju pred Radeckijevim gradom in izgine na desno. Strgarica jo ureže na levo, otroka tečeta k amorčku v vodi, ki se koplje in umiva tako vztrajno, pa je vendar zmeraj rjav. Za njima hiti vreščec klic: „Nino! Rika!“

II.

Proti Francoskim okopom gre Nevenka. Samotnih steza si išče samotno dekle. Preplaši se, ko sliši korak, ko sreča človeka: Ali ve tudi ta njeno povest — obsoja tudi ta njeno zvestobo?

Še šume Nevenki po ušesih brezsrčne opazke, ki so hitele od klopi do klopi, ko je šla po drevo-redu: „Kaj pa ta? Se res ne bo možila?“ — „Oh, ta spada v srednji vek s svojo večno zvestobo.“ — „Živ anahronizem.“ — „Je to čednost, neumnost ali zloba? Prosim vas! Ostati zvesta možu, ki jo je pustil že davno. Negovati tako čuvstvo kot nekaj svetega.“ — „Tako čuvstvovanje res ne sodi v naše dni.“ — „Zdaj je ljubezen in prijateljstvo od danes do jutri in ceni se samo, če ima pameten namen, dobiček.“ — „Le praktično, praktično! Mnogo otrok si obljudi večno zvestobo — do drugega semestra...“

Tako so sodili zakonske gospe in gospodje njeno zvestobo... In one rosoglavke pod kostanji, kako plaho so jo gledale... Otroci, ljubki otroci! Varuj vas Bog moje usode!

Med molčečimi hojami hodi Nevenka. Ustavi se ob šumljanju vodice, ki si išče poti pod listjem, preko kamenčkov, grgrajoč, tožeč. Tako si išče njena duša vedno iste poti... Veverica skoči od drevesa, se zaziblje na koncu veje, je že na drugi, na tretji. Tam na visokem vrhu zažgoli kos. Srečna vodica, srečne živalce! Nihče vas ne bega, ne nagovarja in ogovarja — srečne živalce! Srečno grmovje in tiha trava, ki ne poznate želja, solza. Človeka pa, samotno slabotno dekle, suje svet na desno in levo. Ne misliš, ne hodiš, ne delaš jim prav. Vsak si lasti pravico do tebe — a nihče ti ne da duše, srca, pomoči. Da je ostala zvesta prijatelju otročjih let — kaka pregreha! Kaj ni samo ena ljubezen, ena resnica? Lažejo usta ali srce, ko prisegaš drugemu? O ve večkrat preslikane podobe! Samo eno kraljuje v Nevenkinem srcu. Če je umrla njegova ljubezen, njena ne more. Do hladnega groba, je rekla otrok; do hladnega groba, pravi dozorela deva. Koristi seveda nima. Samo sum in obrekovanje ji rodi njena zvestoba. Kaj mu hoče Nevenka, njemu, ki je srečen sprog in oče. Še sestre v Trstu ne obišče, da ne bi naletela slučajno nanj. Kar je bilo, je seveda bilo! A da ne more pozabiti otročje idile, sanj in upov dekliških let, da se zgrozi večkrat ob misli, da se ji bliža starost in je njena roka brez opore — kdo ji more zameriti?

Po samotni stezi hodi samotna. Pred njo vstajajo spomini. Malo radosti je užila Nevenka. Bila je učiteljska sirota. Srečna je bila samo tedaj, ko je skakala kot otrok po vrtu pred šolo v hribih, kamor je vrgla služba očeta, mladega učitelja, in odkoder ni bilo zanj več izhoda. Mlada žena si je želela v bližino mesta ali trga, njemu je del težko ostri zrak gora. Kompetiral je večkrat, ali zastonj; ni imel prijateljev. Trud in razočaranje sta pomagala bolezn, ki je klila potuhnjeno v njem. Ko je zapustil vdovo in tri hčere, je bilo Nevenki devet let.

Mati vdova bi bila nemara laže izhajala na kmetih. Učila bi dekleta kvačkanja in pletenja, vaščani bi ji prinašali kolin, od žetve in paše. Pa kaj bi z deklicami? Na kmetiški grunt bi se težko možile, ker je treba dote. Druge prilike pa ni v hribih. Gozdar ima, če pride nov, že kaj izbranega, mestni uradnik si ne bo iskal v hribih neveste, pošiljati jih v mesto radi izobrazbe, bi bilo združeno z nedosežnimi stroški. Mar naj postanejo kmetiške dekle? Rajni mož je sanjaril, da postanejo njegove hčere učiteljice. Vdovi so svetovali prijatelji, da je najbolje, če gre v Ljubljano in vzame par dijakov na

hrano. Zares. Znanka v Ljubljani je preskrbela stanovanje za avgustov termin in najboljši kmet v vasi in bližnji gozdar sta se dogovorila za svoja dva dečka: Štiri rjuhe, štiri brisače in nekaj v gotovini, nekaj v blagu.

Otroci so se veselili in se bahali, da gredo v Ljubljano. Zdela se jim je Ljubljana nekak paradiž. Hiša pri hiši, vse velike. Svetla okna in za njimi vse, kar je lepega na svetu. Učiteljeva vdova je porosila z prebrickimi solzami prostore, kjer je deloval in se mučil njen dragi rajni — in je šla brez njegove opore v svet... Otroci niso umeli materine žalosti. Nevenka je menila zatrdno, da bo deležna v mestu vseh dobrot. Začudila se je, ko so se nastanili v ozki ulici in so hodili preko dvorišča, ograjenega od treh strani od umazano sivih, razpraskanih hiš s hodniki v nadstropju, s slabimi lesenimi stopnicami. Četrto stran dvorišča so mejile črnolese drvarnice.

Ti preljubo in prelepo Jakčevo dvorišče! Po stoinpetdeset otrok, stranke vseh vrst. Različni obrazi, različni opravki. Tu karamí, tam drvar, perica, tam uradnik. Otroci pa ves dan po dvorišču kakor kupi mravelj, samo ob urah šole je potihnilo nekoliko vpitje. Zdaj se je vežbal tu cel polk mladih vojakov papirnatih čak, oboroženih z bridko leseno sabljo; zdaj so brusili škarjice, delili barvice, tehtali dušice, katere so odnašali hrumeči vrage v pekel bližnje drvarnice ali angelci v hišni kot, za tedaj nebesa. — Ljubezen in sloga je edinila ob takih hipih uradniške otroke iz nadstropja in drvarjeve z dvorišča, šolarčke in drugošolce. Ginjene so se spogledovale matere odzdočaj in zgoraj, se nasmihale druga drugi. — Pa le prehitro se je izpremenil večkrat ves položaj: Peter je sunil Pavla... Nakrat je nastal po dvorišču glušeč krik, na hodnikih in vratih so se pokazale matere in sestre. Peter in Pavel sta se lasala in rvala — drugi otroci so se razdelili naglo v dve stranki, ki sta se vrgli, močni v prepričanju, pogumno v boj. Lesene sablje so pokale, čake so se spuščale do ust, rokavi in hlačniki so reskali s tistim usodepolnim glasom, ki naznanja, da bo pela palica... Tedaj je zapuščal slabejši pogum, sramotno so klicali: „Mama! Mama!“ Na tak klic so priletele... V različnih toaletah in frizurah... Krepke pesti so hitro izravnale neenakost boja, psovke so letele na otroke in njih matere — in so našle odmev. Matere so nadaljevale med seboj, kar so bili začeli otroci.

Kjer je bil ravs in kavs, tam je bil tudi Milan, Nevenkin mali sosed, sin poštnega poduradnika Strgarja. Droben in gibčen, je osuval svoje tovariše, še preden so se zavedeli; jezičen in predrzen, je dokazal vselej svoji in drugim materam, da ni bil on, ki je

začel. — Velikokrat je bilo umazano dvorišče pozorišče Milanovih junaških činov. Časi ga je podila cela truma, a on se je ustavil zdaj pred odprto drvarnico in metal polena na nasprotnike, zdaj pri vodovodu in pošiljal velike curke na kričeče dečke. Smeh in vrišč je priklical hudega hišnika, ki je lovil z bičem otroke. Umikali so se mu smeje, mu kazali jezike in dolge nosove. Glavni krivec, Milan, pa je nagajal z varne višine hodnika hišniku, kažoč mu z raznimi znaki svoje zaničevanje, in kimal Nevenki, ki je ob takih prilikah trepetala zanj. —

Bili so sosedi. Hodili so po istih stopnicah, imeli so isti hodnik, in obešali perilo na isto vrv. Otroci in roditelji, vse je bilo enega srca. Če je rezala Strgarica kruh, ni prezrla sosedovih otrok, in Kranjčevka, Nevenkina mati, je dajala sosedovim celo večje kose nego svojim. Če ni šla Strgarica na trg, ji je prinesla Kranjčevka kako stvar, in obratno. Če je vdova kupovala drva ali sploh imela kak opravke, pri katerem več razumejo moški, je rad pomagal Strgar; Milan je odnašal štruce k peku, prinašal peharje, zemlje. Nobene boljše stvari ni skuhala soseda, da je ne bi dala pokusiti sosedi, nobene novice se ni veselila ena brez druge. In otroci so bili kakor ptički istega gnezda. Zdaj so vse razvlekli tu, zdaj tam, zlasti kadar so se igrali svatbo, na kateri sta bila Milan in Nevenka ženin in nevesta. Majnikove večere so šli skupno z materami po preljubi Šentpeterski cesti k šmarnicam, poletne dni jih je šlo celo krdelo na Golavec po borovnice, odkoder so se vračali umazanih ust in prstov ter raztrganih oblek. In če je pela šiba Strgarjevim pesem modrosti, so se jokali Kranjčevi.

Nevenka bi si ne mogla takrat predstavljati življenja brez Milana. Ob skupnih izprehodih ji je nosil, že gimnazijec, pelerino, jo je spremljal v cerkev. Kakor brat in sestra. Ona je bila počasna, krotka, on vihrav, hude jeze. Hitro se je skregal z brati, se sprl z roditelji; a Nevenka ga je ukrotila z dobro besedo. Ko je jel hoditi v drugo šolo, si je Milan zasnoval bodočnost tako: Mornar postanem. Na nepoznatih otokih so še skriti zakladi gusarjev. Prinesem ti jih, Nevenka. V zlati kočiji se boš vozila do srebrnega gradu. Luči v gradu bodo diamanti, vrata bodo iz slonove kosti, stopnice iz marmorja.

Seveda. Takrat je prebiral „Robinzona“, „Malega kapitana“, „Zaklad na otoku“, in druge take reči, ki so budile v živahnem dečku željo po čudežni vodi, ki nosi hiše na jadra, ki hrani v sebi neznana bogastva. Strgar je peljal dečka o priliki službenega opravila pri glavni direkciji v Trst. Kar je pravil potem Milan o ladjah, je elektriziralo celo Jakčevo dvorišče. Vse je delalo samo barke in barke. Na jadra, na par. Vsi stari šolski zvezki, vse zaloge

papirja, hranjene za potrebo zavijanja, vse se je izpremenilo v broдове, ki so plavali po škafih v kuhinji, po sodih na dvorišču. Ko so bile tiste luže mladim brodarjem premajhne, so uhajali na Ljubljano. Nekoč so spremljali tovariši zelo slovesno Milana, ki je nesel ravno dovršen brod iz močnega rjavega papirja. Spustili so ga s huronskim krikom, ki je privabil ves Šentpeterski nasip za vodo in priklical redarja. Dečki so se spustili za brodom v v vodo — slamnata bilka, prišla bogve odkod, je ustavila močno barko, zibala se je, se nagibala v stran. Zaneslo jo je v sredo Ljubljane. Nagel in nepremišljen je hotel Milan za njo. Kar mu zmanjkalo ... Da ni bilo Krofovega hlapca, ne bi bil prišel Milan živ iz vode. Drugi Robinzoni so se rešili srečno na zeleni ljubi breg Ljubljaničin, Šentpeterski nasip se je oddahnil — dečki so bili — na predlog redarjev — tepeni kot slama. Strgar je prepovedal Milanu pomorske vožnje in čitanje knjig o morskih zakladih.

„Ne bom mornar, navaden mornar, ki pleza po vrvi,“ je kričal Milan pod očetovo leskovko, „kapitan bom, da veste ...“

Kapitan! Strgar je izpustil dečka, se zamislil: Zakaj ne bi postal njegov sin res kaj višjega! Saj je bil Strgar podčastnik pri c. kr. mornarici. Njegov znanec Alijančič ima sorodnika, ki zavzema neko višje mesto v svetovnem redu. Morda se posreči

Strgarju, da dobi za Milana štipendijo na mornariški šoli. „Samo dobrega izpričevala je treba, Milanček,“ je zabičeval sinu. — Odslej je sedel nemirni škratelj kakor pribit pri knjigah in nalogah; četrto šolo je dovršil z odliko. Prošnja je romala na ravnateljstvo mornariške šole. Tiho in težko pričakovanje je prišlo na Strgarjeve in Kranjčeve: Kakšen bo odgovor?

Odgovor, ki je prišel, je povzdignil Strgarjeve v obeh vseh dvorišču: Milan je bil sprejet! Ta in ta dan se mora javiti še enkrat vojaškemu zdravniku in ta in ta dan mora priti na kolodvor, kjer ga sprejme in odpelje vojaška šarža.

Pri Strgarjevih je nastalo letanje in vihanje. Čutili so se nakrat zelo važne — vse, kar so govorili in delali, je šlo po vsem dvorišču. Milanova starejša sestra je hitela plesti nogavice, mati je menčala in prala, Nevenka je znamovala Milanovo perilo, Kranjčevka je robila brisače. Občudovan je stal Milan med dečki. Naslonjen na hodnikovo ograjo, dolgo pipo v roki, ga je zadovoljno motril oče in razlagal glasno, da se je slišalo lahko po vsem dvorišču, kako potrebno je, ako ima človek protekcijo in zasluge. „A brez zaslug se še kam pride — brez protekcije niti v tvornico ne moreš.“

Kakor pravljica je šlo po dvorišču: Skrivnostne Strgarjeve zasluge za domovino in protekcija — so spravile Milana v mornariško šolo. (Dalje.)

Klovn.

Zložil G. Koritnik.

Igral je vlogo žalostno —
mislili so, da obleče se v klovna,
a on, ki je ljubil dan bolj kot temo,
prezrl je maske in srca otrovna.

Resnice željan je po solncu hlepel,
da v krvi so vroča mu plula lica,
močan v svoji duši je čakal poklica,
se hranil s svobodo, boril se, trpel ...

Njegove oči so prešle teme,
prodrle, razbistrile društvo in čas —
in kar čez noč enkrat mu prišlo je vreme,
da v masko zagrnil je svoj obraz.

Zavriskalo društvo je silne radosti
in gnalo na oder je smešnega klovna,
a spaka glej: klovn je jel rasti in bosti
na odru v postavi rogatega ovna.

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

(Dalje.)

III.

ogatina ni — le reveži so vstali. —

Ni ga s svetlimi čevlji in visokim cilindrom, s škarjastim frakom in mehкими rokavicami — ni ga, ki bi prijel kramp in odvalil skalo, da se odteče voda z morosta in se ondi ugnezdí suša kakor v Sahari; da bi zamahnil z motiko in potaknil rastlinice, ki iz njih zraste znamenito zelje, ker so ga vsadili pomehkuženi, orokavičeni prsti, ki baje ne zadajejo smrtnih ran.

Prvikrat se je prevälil v razkošnih pernícáh — in to o kresu! — obrnil se je in zasanjal uprav serajlske čudovitosti, kakor da je snoči izpraznil čašo opojnosti: orientalska sobana, fantastične preproge in baržunasti zastori, stene brez zidu in tla s skrivnimi hodniki. Ve robkinje, mlade in cvetoče, kako ste zarajale častitljivemu paši; kako ste sanjavo zapele usnivajočo pesem, zabrenkala je harfa — sam Mohamed vas je vesel v svojih nezasluženi nebesih — — —

Le reveži so vstali navsezgodaj, da se upehajo in nažulijo, še preden stopi solnce nad Krim. Vstali so in hite, komaj so pomolili pol očenaša, da prehitijo škranca v razoru; hite, da si priborijo do mraka trdo skorjo in jo shranijo za hujše čase.

In nedogledne so tiste prašne ceste, prostorne in zložne, da brez ovire hodijo po njih vsi težaki tja, kjer jih čaka trud in trpljenje. — In nekateri so vedrega obraza, jasnih oči in veselih lic — ni jim mar napora in pomanjkanja. So taki, ki so zjutraj mračni in otožni, pa se do zahoda utešijo z delom in pomirijo srce z vdanostjo, ki se je za kratek čas pojavila, da jih razdraži z nejasnim upanjem. A glejte jih! Kje so se narodili ti, ki nikdar ne vzdignejo pogleda in ki ne ugameš njih temnih misli in pogubnih naklepov nikdar in nikoli.

Ali kako boš preobrazil zemljana, ki se je postaral v revščini in tugi, pa se je nekđaj zaklel, da se dokoplje do prestola — dá, da se kakorkoli odreši iz svojega pokolenja — in ki kljub temu ne napravi enega koraka drugače ko vedno. Tako je.

Bratje po rodu in jeziku, po krvi in življenju — pa ne poznajo drug drugega in se ne ogovarjajo prijazno in sočutno. Tako se nagovarjajo le kmetje, grčavi in jekleni, ko stoje na prostranem polju — zemlja je naokrog, ravnine in gore, in od hriba do hriba se vzpenja neizmerni nebosklon. Vi izvoljenci.

Molčite vendar, misli, grešne in neutešne, nepokojne in nikoli trudne.

Bratstvo in enakost je bila, ko se še ni vzbudil greh in je še spala strast prikovana z nerazrušnimi sponami.

Mesto je vstajalo in hrum se je budil kakor pred nesrečno nevihto, vsako minuto silnejši, vedno bolj nerazumljiv in zmešan — vse se je strnilo in je buknilo šumno na dan. Polagoma se je dramilo življenje, nepoznano in silno — moči, ki nikdar ne učinijo prida.

Mesto, visoko in globoko, razkošno in siromašno.

„Tone!“ je suhoparno in nerazločno izpregovoril Gantar; malokdaj ga je poklical po imenu, pa je pogledal kam vstran. „Šest bo; jaz stopim tja k inženirju; počakaj, če pridejo delavci skladat, potem pa prinesi od mokařja petindvajšček — tu imaš denar.“

Kolikor možno urno mu je odštel zveneče kronice in se poslovil od njih še enkrat, da si jih zapomni in jih spozna, če ga še kdaj srečajo. Počasi in težko so priromale k hiši, in zdaj se ne povrnejo tako kmalu. Hodile so kdovekolikrat mimo visokih oken, po širokih ulicah in včasih v zaduhlih krčmah, po sejmi, v nedeljo po domišljavem trgu — pa so se le rešile, da se o pravem času zatečejo na prikladno mesto.

„Če bo kaj ostalo,“ se je napol obrnil oče in posegel v žep, „prinesi nazaj.“

„Pa frakelj gorkega?“ je komodno zinil Tone in sedel na kamen.

„Kaj?“

Ni prav slišal, ali vsaj zdelo se mu je, da je fant omenil nekaj svojega.

In oče skrbi in misli! O vsaki stvari se mu vriva prepričanje, da je na kakršenkoli način v zvezi z njegovim razmišljanjem, in da mora o vsem preudarjati.

Vtaknil je levico v suknjo in pokašljaj, pa krenil po nasipu. Neznosna enoličnost, naj pogleda sem ali tja. Dolgočasne vrste drevja, nanizanega v nedogled kakor rebra onégove kobilice. Izgubljajo se nekje v prahu — zakaj tu ni mehke trate in goste ruše, da ležeš na praznik popoldne in si oddahneš za ves teden, za dva, tri! Da se ne motiš, da žari iz tal opojna toplota in ti zlepa ne da vstati; žari

menda iz sredine zemlje in se razliva v trudno telo, da bi zaspal in se ne zbudil do sodnjega dne. Za teboj je dom in kroginkrog počiva zdrava poljana — nad strn je priplavala skeleča svetloba.

Mar naj zavriskaš na stepi — ne, zdaj si na cesti, in naj zavriskaš kakor v brezmejni stepi nebrzdani kozak? Iz nebrojnih oken bi pogledali začudenih obrazi — še hujše je nego na selu, kjer izza

Daleč vsaksebi so hiše, da moraš z dlanjo zasloniti usta in votlo zavpiti proti sosedovemu oglu, če želiš vprašati, ali je pri njem drugačno vreme. —

Vidite — stavbe so se sprijele, kakor se zgodi materi, če je v gorko peč prenegosto vsadila črnih hlebov!

Ne, ne! To ni po pravici! Z laktom dregneš v tuje duri in z drvarskimi škornji krevsaš kdove po

čigavem pragu; krevsaš, cokljaš — Bog se usmili! saj nisi voz, da se vleče za teboj nepregleden oblak, saj se ne koplje po cesti jata kokoši, sitni vrabci! Z robcem bi si zatlačil usta pa molčal bolj od mrliča! Vso pot ne bi zinil, četudi srečavaš čuda in znamenitosti. In če cestam ne vidiš konca, bi ne vprašal, kam vodijo in odkod so potekle; ne vprašaš, v kateri palači biva knez, na kateri klopi se valja berač. Berač — saj se valja po klopi bolje nego na mehkužnem otomanu; nima žuljavih rok, ne skrbi za dom in se ne trudi za otroke.

Berač! Kako je prišel sem in kdaj? Kam se zateče v strašni zimi in kje počiva v drveči plohi? Kje vedrite, vi obsojenci? — nekaj vas je zvodilo v življenje, v pomanjkanje in gladovanje, pa vas ne povede nazaj za noben denar. Kaj menite, da vam knez podari cekin in vam ogrne gorki kožuh? Brat vam ga daruje, revež, tisti, ki ni nič na boljšem nego vi, ki se valja po istih smeteh in se prebudi za enakimi vratmi. —

Tako se je zgodilo, da je siromak obdaril siromaka, prosjak prosjaka, in je lačni nasitil, potolažil lačnega. —

Trde ceste, drevoredi brez konca. —

Trapasti ljudje, ki še drevesa ne znajo vsaditi! Naj rajši stopijo v mračni les in se poučijo, kam se je zasejalo seme, kako je poraslo neupogljivo deblo; vseokrog izteza krasne veje in se ne zmeni za človekovo domišljavost in njegove kaprice. — In da se jim zljubi kresati po robatem kamenju in po gladkem tlaku: padeš in si izbiješ čeljusti, zvrneš se in si polomiš nerodne krake — če hodiš, te nabija škorenj venomer enako po podplatu, dokler se ne prikaže kri in se ne zvališ v prah! Ne ležiš na voljni prsti, nisi se zleknil po senčni

EGIPČANI

vsakega ogla zija desetero oči, da ne moreš neopažen priti do svojega doma.

Čemu sploh hodijo ljudje drug drugemu po glavah? Ne znaš se okreniti, še pljuniti ne smeš za las predaleč, da te ne iznenadi brezzoba soseda, ki ni ne teta, ne stara mati. Živi od megle menda in se ne ubija na pekočem solncu, ne poseda pred pragom in ne prebira molka — tako delajo le vaščani, ko so iztisnili zadnjo srago krvi iz ohlapne kože. —

ledini. — Nisi se končal za svojce, za ženo in otroke. —

Za otroke! Oj, ko niti rodna kri noče teči kakor tvoja, izpita zdaj in zvođenela; ko se ona usta nočejo izpovedati kakor tvoja, ki so se posušila v izkušnosti, v besedah in molčečnosti; in um se je zresnil v modrosti in pravičnosti. Kako to, da me ne ume sin? da me ne sluša in ne uboga?

Skozi ozko ulico se je preril in se ustavil pred sijajnim dvorom, pa se zamislil. — Bi dejal, da je to cerkev — pa ne zapojejo line, da bi si zatisnil ušesa; zvonov ne dozreš in ne strehe — oboje je zraslo nekam v nebo ka-li, če to ni megla. — In vrt — kot da se zaveš na pisani loki.

A kaj vse to! Kaj vsi živahni trgi in raznobojni bazarji, vsi sajasti spomeniki in dolgočasne ceste. — Za vse zlato ne požene na kamnu ena sama bil, ne toliko, da bi si obrisal skrhano koso in jo nabrusil, da bi pela kakor srebrn zvonček.

„Zdaj sem prišel zopet enkrat!“ je z močnim glasom povedal doli pod stopnicami.

„Že vidimo,“ so ga samolastno zavrnili gospodje hlapci. „Kaj se niste srečali nekje? So že šli.“

„Srečal sem se pač z marsikom, Honza! Šli so? Dobro!“

„Čujte!“ je zinil mladič, ki je komaj znal skaliti vodo, „ali niste Vi z Vrhniške?“

„Griža ušiva!“ mu je dejal Honza, „ki nisi nikoli zvedel, kje si se rodil! Saj še ne veš, kje je to — Vrhniška!“

Besedovali so in se pomenili o solncu, ki ga ni bilo videti nikjer, o prihodnosti, ki je ne ugame nihče. Pa si je natihem mislil Gantar, da so med temi delavci tudi taki, ki bi o belem dnevu ukradli Boga dol z znamenja in ga prodali neverniku. Takšni so, pa delajo, da ne vedo za koga — doma nimajo, ne roda, ne zaroda. —

Šel je, kakor vedno, da brez namena ne postava in ne dela napotja. Razbistrilo se še ni — skrb se ni umaknila, misli niso zbežale; misli niso zaspale, temveč so se pletle kakor brezkončen venec, ki ga vije nevidna roka; a preveč ga niso trle in še niso bile prenadležne.

Toda Gantar se je razkačil, če mu toinono ni bilo pogodi; če je videl nespamet, kjer je je bilo najmanj treba.

Tako je stopil na most, da sam ni vedel, kdaj.

„Oho! Saj je to tista pošast, ki se mi je sanjalo o njej?“

Razjezilo ga je dodobra.

„Bedak! Sam sem znal, da se pripeljem v mesto, pa se mi gre sanjat taka otročarija!“

A ondi je zagledal visokega gospoda, znanega, pa se ni spominjal, odkod. Pozdravil bi ga spoštljivo

— rahlo bi prijel za klobuk in ga privzdignil; pa si ni drznil, da ne bo zamere, če ga ogovori pošten čolnar.

„Dober dan, oča! Kako kaj? Pa zdravi!“

Kako bi neki stal pred sinom v črni suknji? „Vi?“

Nagovoril bi znanko, pa se zateleba nekam brez koristi.

„Hola — Gantar! Pa stopiva, no!“

In prav zdaj ga je treba, sitnega soseda, ko ni prilike za puhle besede in prazno modrovanje.

„Greva, da, a kam? Jaz imam še daleč.“

„Menda pa ne še domov? Kaj nisi prinesel denarja shraniti?“

„Spravit? Le iskat sem ga prišel, takorekoč, iskat; saj nimam za dimnikom dveh mož, ki bi mi ga delala! Treba bi pač bilo, da se izkoplješ nekam.

Ko nismo podedovali drugega ko grehe — teh pa več ko dovolj. — Jaz sem se odločil, da poizkusim še nekaj: mlin.“

Gantarju se ni dalo mnogo besedičiti.

„Mlin? Črček, kaj si še pravi? Govoriš, kakor da je to tak za kavo! Moj mali Pepe je že našel, da na Ljubljani še otročjega mlinca ne more postaviti.“

„Skoro bi ti zameril — govori vendar pametno! Jaz bom le kupil Kranjčev mlin na Hribu! Pa sem mislil, da bi me ti podprl, Gantar.“

„Veš, tole je: jaz nisem bogataš — pa ne vem, kako bo šlo! Imam svojih skrbi preveč, kako bi nosil še druge.“

„Vem, vem! — Pa stopiva kam, k ‚Belokranjcu‘, da se še pomeniva!“

Gantar se je namrdnil; po Starem trgu so pravkar odpirali prodajalne, ozirali so se gorindol, pa so bili vsi ljudje strašno megleni in so hodili kakor muhe na jesen. Še naglemu vozu so se komaj ognili in polna soteska jih je bila. Redkokje so z oken gledale ponosne blazine, skuštrane sobarice so si pomigavale iz nadstropja v nadstropje. Po mestu je slovesno zvonilo, kakor bi bil umrl sam knez in sporočil milijon revežem, da jim ni treba po ulicah preobračati in pobirati papirja in pazno iskati nečesa po kotih. — Izza ovinka so odmevale sijajne fanfare — mar se poslavlja junaška vojska?

Po dveh stopnicah sta stopila v krčmo, dol v zaduhlo gostilno, zabito, da ni bilo prav nikogar notri. Pač! Za mizo je smrčal nebodigatreba in imel razgaljene prsi, eno nogo na tleh. Za durmi se je zvijal oguljen писаč, z zmečkanim ovratnikom, kravato je snoči izgubil in krmižljav je bil ko kilav muc; nihče ga ni naprosil in najel, da do smrti muči uboge ameriške citre — menda ne čaka beraškega beliča, da se vnovič napije!

Tiste cvileče citre! S kakim veseljem bi mu jih razbil na buči — en kos bi odletel za peč, drugi na trotoar! Morebiti bi se prikazala kri, če se še ni vtopila v vinu!

„Lepo te prosim, ali naj greva plesat, ko sva sama človeka?“ Črček se je zarežal. „Gantar, čeprav ga nisva pridelala; pa ga le pokusiva! — Kaj, meniš, bi se Kranjc dal? Ponuja mi!“

„Ne bodi neumen! Dolgove si zopet naprtiš, še nove. — Kranjc te pa lepega jutra požene še s tvoje zemlje. Še jaz se bojim zaradi onih poltisoč. Če napraviš to, je prav kakor da greš češnje trest! Ko si ne zaslužiš mrzle vode pri tem.“

„Hm? hm!“

„Resnica! Čez noč ga ne prodaš za par sto več, če ga še kupiš tako drago. Še mene slečeš zraven. —“

„Ne boj se, Gantar —!“

„Vseeno! Vsakdo ima roke proti sebi obrnjene kakor svetnik. Jaz denarja nisem ukradel! Poglej, ves dan zabijem in vso noč, pa dobim komaj za par podplatov, za cele škornje še ne! Pa kakšen križ imam še z otroki — saj ti lahko povem, pa napravi, kakor hočeš! Brat Tine v Trnovem — saj ga poznaš, Ažmana — me je tudi vprašal za nekega poroka! In še njemu ne morem pomagati — ki je moj brat! Iz tega itak ne bo nič — on ni lahkomišel.“

„Kaj jaz sem nemara?“

„Nisem rekel tega, ampak jaz se držim svojega, brat pa svojega. Vse ne more živeti od vode. Zastonj, ako premišljuješ!“

„Jaz sem že gledal, kako bi prišel s teboj v sorodstvo, Gantar.“

„No, jaz nimam časa. —“

Vrgel je na mizo dvojako in odšel.

„Hvala Bogu! Ta človek je norec, pač norec! Mlin — denar: pol posestva — ženitev. — Norec! Dokler bom lahko brodaril v Ljubljano — nikoli!“

Res je zaklel naglas in pljunil za seženj.

„Kadar bom posedal pred cerkvami — Bog varuj — ne, ne! Dokler bom mogel v Ljubljano — tako dolgo bom še vedno Gantar!“

Neznansko lepo je zadišalo po gorkem in svežem kruhu! Stisneš ga pod pazduho in pod debel suknjič, ki je pozimi in poleti enak ter prijetno greje, in usta imaš neprestano mokra; zadril bi zobe v vlačno sredico in hrustal zagorelo skorjo.

Gantar je stopil k dolgi mizi.

Kruhek, rumenkasti in žoltozapečeni, lep hlebec te je, ne, samo dobra polovica, lep krajec, kakor včasih na ponočnem nebu. Še kadi se od tebe kakor nad razbeljenim poljem. — Morebiti si zrasel na moji njivi, in zdaj te moram odkupiti za par beličev, da ne omagam na težavni poti.

Da ne stopiš s trdo nogo na drobtinico! Izpahne se ti stegno in nikdar več ne boš gledal zoreče pšenice in ne boš čul, kako prijetno praskeče zlato polje v poldanskem solncu!

Stoj! na tla je padel kos! Poberi ga spoštljivo in ga poljubi, ne zametaj ga, da se na stare dni ne pokoriš za svojo prevzetnost!

Koliko jih je, ki bi se ti s solzami zahvalili za trdo skorjo, pa je niso videli že dolge dni! Trpijo glad in ne vedo, da si se ti že prenasitil vsega.

Lep krajec koruznega kruha — gladka skorja, sladka sredica — kaj je v primeri s tem žolti cekin? Imenitno je okrogel, svetel in bleščeč — na eni strani krasna krona z biseri in briljanti, na drugi ponosna ptica. A le vgrizni to trdo stvar, in ne podaljšaš si življenja za minuto.

Še vedno stoje na bregu ravni drevoredi — na pristanu se je malo izpremenilo.

Na rtiču pod gradaškim mostom je krakovski ribič razvesil dolge mreže, okrašene in obrobljene z okroglimi kamni; pred Prule se še ni videlo, tudi ne ob Gradašci ali kam drugam. Sempatja so pričebljale brezzobe branjevke, bosonogi paglavci so se prašili po cesti ko vriščeči vrabci.

Pri čolnih so preklinjali delavci, da se čimpreje zapišejo vragu za kres. Gubasti, strgani so škornji, zavihane hlače in zakrpane, srajca umazana in razpeta; prsi kakor stoletna hrastova skorja, roke obtolčene in dlani — lopate!

In dvigali so skale in hropili so in sopli, razjarjeni nad silno težo in razvneti od zgodnjega napora.

„Hoó — ruk!“

Razkrečili so se železni prsti, uprle in napele so se grčave mišice — spačil se je obraz in srdito so pogledale oči, nekdo se je pridušil, kost je zahreščala. In ko stojiš na bregu, se ti nevede skrči pest, sapa zastane in ustnice se stisnejo — prav kot da sam pomagaš na enem oglu in ti drsijo po čelu debele kaplje, skoz obrvi se cedijo v oči in pečejo in žgó — pa ti le oddaleč gledaš in se ne upehaš za siromašno večerjo.

Pa se smejejo in šaliyo, govorijo resno in modro, a niso videli pol sveta in niso prebiralih učenih knjig. Tako so zrasli v svoji modrosti in preprostosti, v delu ali v oprezovanju, pa mrejo neznani in neobjekovani, v pomanjkanju in brez potomcev — pač, potomcev je obilo in vsi podedujejo enako siromaštvo.

IV.

Toneta ni bilo pri čolnu, najbrž se je mudil v mestu. Gantar bi pomagal vzdigovati in skladati, prhal bi in napenjal bi se kakor oni tam, a nihče ga ni najel in mu ne poreče „bogplačaj“. On je že storil svoje.

Tam sedi na groblji, poosebljena moč in žilavost. Izpod suknje se mu smeje vsakdanji kruh, vabljivo rumeni in slastno diši. Levico je uprl v široko koleno in resasto brado — pa šele ondan jo je obril in porezal! — leseni prsti, ogromna dlan, koščeno zapestje. Več ni videti, a je dovolj, če pogledate na povešene brke in brazgotine po čelu — povsod odločne poteze, izklesane v polstoletju.

Tako je dozorelo življenje v delu in robovanju — zakaj kdaj moreš reči: Dovolj je za vsekdar?

Je stala ondi hišica na trati, osamljena v ponižnosti in enoličnosti. A ni človeka nikjer? Dim je ugasnil; na pragu ni stopinje, mah ga je obrasel na debelo; po oglih in oknih se vzpenja slak — vsenaokrog je žalostna puščava: ni polena, da se obraniš ščenetu.

To je bil dom.

Pa so prišle pridne roke in so ga zbudile k novemu življenju; kolikokrat pač so se natrudile noge do onemoglosti in olesenosti! Zemlja je popila vse potne srage — ne še vseh, saj jih še poteče obilo po licu in po prsih.

Obilo jih še priteče — koliko se še javi skrbi!

Tam se ubijajo težaki; po pristanu so legle groblje kamenja, kupi in skladi; natovorjen voz; žalostni kljuseti mulita seno. Na produ ploska perica.

„Imaš požirek gorkega, Honza?“

„Bo, Lojze, nà!“

Honza — tisti, ki je Gantar ž njim že govoril — je popustil breme in mu odnekod ponudil stekleničico.

In Lojze se je nasmehnil, da so se zabliščali prekrasni zobje, slonova kost nemara — divna krasotica nima enakih! Pricincal je in potegnil, trpin pri trpinu, pa vozil zopet svojo pot. Ni vedel za nedeljo in praznik in je spal pri gospodarjevih konjih.

Gantar se je streznil in stopil do čolna; pregleda pač, če mu niso kaj pobrali od pripravljenega kosila. Krmilo se je zdaj zibalo daleč na vodi — prgišče sena je bilo tam, konjska odeja, zraven drog in drva.

Zjasnilo se mu je v duši in na obrazu.

Le kako da ni Toneta? Pač pohajajo po nasipu ljudje, a ti ljudje niso takšni ko doma, in znanca ni prav nikjer.

Oglasili so se delavci ob vodi.

„Podstavi brž, Gašparon!“ je zavpil Honza, „če ne, pade nate!“

„Misliš? — Tako, Honza! — Škoda me ni!“

„Pač res! Še pes ne bo zatulil, ko bo šla smrt pote! Edino Štancarica bo klela, če ji odneseš tiste fraklje! Otrok itak nimaš!“

„Tvoja sreča!“ se je rogal črni Miha. „Kamenje bi lučali za teboj, za krsto, in bi te preklinjali, ker si njih oče.“

„Menda bi bilo, da bi šel sam v grob, še za vas najbolje, bi vsaj še vi ne imeli sitnosti z menoj!“

Vsi so se zakrohotali in v presledkih govorili tointo.

„Ali ima pravzaprav kdo izmed nas otroke?“

„Molči, Honza, o tem! Saj nisi pijan. Kaj neki bi jedli, berači?“

„Prav imaš, Miha, potegni se zame! Jaz še ne vem, kaj je to — oče. Ga nisem poznal nikoli.“

„Zato pa tudi nisi svetnik.“

Gašparon je srdito zabrusil Honzi.

„Prokleta srajca, zamazana! Kaj misliš, da si grof, če si se vzel bogve odkod in si bil nekje doma? Sapra —! Delaj rajši!“

„Ti si ,ti‘, jaz pa tudi, Gašparon! Oba sva lumpa. Ampak to je, da spim jaz v hlevu, ti pa na zraku.“

„Honza, ne zaničuj me, čeprav si ti hlapec, jaz pa berač.“

V pogovor je posegel molčeči voznik Jurač in se razkoračil na vozu.

„Vidva sta danes strašno pametna, Gašparon in Honza. Nihče ni nikjer doma, pa se lovita kakor pes svoj rep. Čemu izpraševati, kdo si? Kaj ni res, Miha? Nihče od njiju ne ve, kaj bo z njim —.“

„Hm! Pravzaprav — jaz ne plačujem vinarja za davek, tadva tudi ne; jaz spim s Honzem, Gašparona sem pa ono jutro našel tam-le na Bregu na klopi! Potemtakem smo skoro vsi enaki. — Honza, daj mi ga požirek, pa povem še jaz kaj!“

„Saj smo kmalu gotovi s tem čolnom,“ se brani Honza, „potem ga bomo. Kaj hočeš, ko že itak imaš nos, da bi ga lahko obesil v kozolec v late!“

„Pa vprašajte Gantarja, če ga mar on ne pije — danes ni videti za nas! Gantar! — Ti, Gašparon, nikar se ne guncaj v čolnu, boš odvezal še tega malega!“

Kmet je raztresen odvrnil:

„Če bi ga jaz tako pil kakor vi, bi že zdaj, že zdavnaj vam pomagal skladati kamenje.“

„Ne sponašaj nam ga,“ si je opomogel Miha. „Kaj to, če nismo kmetje kakor ti — zato pa delamo vse, kar nam kdo dá, delamo. Poglej, danes zlagam to-le — Jurač, strela, potegni, sicer prevrnemo še voz — jutri bom najbrž tudi, potem bom pa kje nosil premog. Kaj hočeš! Če ne dobim dela, kaj morem? K tebi ga ne grem iskat!“

„Tako je,“ je potrdil oni v čolnu. „Za življenje premalo, za smrt preveč. Ampak žalosten nisem nikoli, buzarada! Kaj, Gantar! Jaz te sicer ne poznam.“

„No, jaz sem tebe videl že večkrat.“

„Vendar! Nesreča je povsod na poti — hehe!“

Zdaj se je potihoma odpel mali čolnič in se odzibal ob bregu; pa ga dolgo nihče ni opazil.

Jurač je polglasno zažvižgal in ropotal po vozu. In Gantar ni znal, kakšno čuvstvo mu je napolnilo mogočne prsi — ali bi jih pomiloval, ali zaničeval, delavce?

„Človek, kaj meniš, da si ti na boljšem, če imaš dom? Res, da imamo luknje po žepih, pa kaj? Ko bi ti poznal Miho! Kadar sediva dve uri pri Štancarici, se joče kakor otrok in se žalosti, ker nima — nevemčesa!“

„Pa kaj ti to mar? Pa kaj —!“

„Kaj to meni mar? Res! Čemu pa čenčaš, kako bi lahko imel posestvo, pa bi bil zadovoljen in kaj še vse! Tak bedak bi bil ko zdaj; nič manjši! Vsi smo taki!“

„Miha ima prav, Miha; ne ti, Gašparon!“

„Morebiti! No, ti, Gantar, moraš to vedeti, jaz pač ne. Ko nisem mogel v vseh letih priti do ničesar — zdaj menda tudi ne bom. Kdo bi se menil za to. Hehe! Kar je —.“

Zavalil je skalo po čolnu in ravnodušno žvečil čik.

Ljudje, obteženi z vsemi nadlogami, ljudje brez življenja, vrženi odnekod v pogubno mesto. Kako? Zakaj in čemu?“

„Da ne bi bil jaz drugačen kot sem zdaj?“

Ravnodušno je pripovedoval Miha, Jurač si je v presledkih požvižgaval.

„Pa sem bil od mladih nog lump, tedaj še večji nego danes. Saj veste, da so bajtarski otroci satani v primeri s premožnimi. Sami vidite, da mu ne smete stopiti na nogo, bajtarjevemu smrkovcu, takoj se zanj poizkusi mati, ki je bila sama taka. Zdaj bi jo morali spoštovati, mater, pa je ni več — ona nas je tako vzredila. Ha — ampak nekoč sem jo izkuhal! Služil sem za pastirja pri Novem mestu; pa sva s kmetom peljala vino v Kandijo — eno uro daleč. Zdaj — tisto leto je pa bila suša; v Kandiji nisva mogla brž dobiti vode, sem pa jaz kar dal volom drož, ki so tam ostale. Hoj — in voli so se opijanili in so skakali bolj ko midva! Kmet se je še smejal! No — in blizu Kandije sva izgubila zadnji del voza — pravzaprav sem bil le jaz, gospodar je ostal še za čas v Kandiji — sredi poti sem pustil prednji del in domov sem srečno pridiral z ojesom! Pomislite! In gospodar me je pretepel do smrti, kočarja; kar je ostalo, je opral oče! Tako — in jaz sem kratkomalo ušel v svet!“

„Oj ti Miha!“ so se gromovito hohotali težaki.

Gašparon je zapazil, kako se je izmuznil čolnič proti šentjakobskemu mostu; nekoliko je še gledal iz megle.

„Haló, brodnik! Tona, brodnik! Čoln ti je ušel!“

Brodnik Tona se je bil neznankam zagovoril s Krakovčanom — moj Bog! nebroj je misli, nebroj je ljudi pod svetlim solncem in nebroj vprašanj: kdo

jih perešeta! Nihče jih ne razbere! Vsaka glava misli, vsakdo zida in podira. Nekdo je začel — nihče ne bo nehal.

Starec je poletel na „Cesarjeviča“ — kako je prišel brod do tega imena, ko ni bil odet v dragoceno sobolovino, v zlato in žamet! In težaki so se smejali neokretnemu „Cesarjeviču“, ko se je igrala z njim Ljubljanka; škodoželjno so besedovali.

„Naj dela kakor mi, lenoba! — Še kapljice ga ni, če le čvekam.“

Miha mu je vse privoščil! Trde so bile besede, skovane v pomanjkanju in stradanju — zato niso prizanašale, ker njim ni prizanašal nihče.

„Tako, no!“

Stopili so iz čolna, ko so ga docela izpraznili; zopet se je oglašil Miha.

„Torej zdaj, Honza!“

Kakor da priliješ večni luči olja, tako so možje oživeli; še Juračev rjavec je pomigal z golimi ušesi in se ozrl na vodo.

Tedaj se je razdelilo neskončno morje — iz zemlje so vstale hiše, poraslo je drevje; krasnejši ko kdaj prej se je odkril svet v solnčnem sijaju. Pogledajte! po Ljubljanci navzgor! — barve v bujnih nijansah! In tam zadaj žari Barje — veličasten dan!

Pa kako da ni fanta? Toneta? Nemara —.

Kar prikradla se je skrb in se naščeperila.

„Kaj niste videli mojega fanta?“

Vidva, Petričeva, sta ga pač našla še tu? Kaj se naj še mudim tod! In še naročilo sem mu dal!

Da bi ga pokrtačil sam črni!“

„Cesarjevič“ je privlekel čoln.

„Tona — kam je šel moj sin?“

„Jaz mu nisem oče!“

„Zafrkavaš, ker ti nisem še dal čika ali grenkega! Vrag!“

Kakor da mi graščaku robujejo sedmere soseske in mi polnijo shrambe in hrame!“

Z nogo je odrinil čoln, da se je napela veriga, in se je obrnil po nasipu. Razkačil se je, da ni znal, kdaj in kako! Še krajec koruznega je nevoljen stisnil pod suknjič.

Kako je nebo visoko, jasno in modro, še nikdar ni bilo takšno! Nikjer ni videti začetka, še manj pa konec — in povsod je enaka barva, svetla, in le na obzorju, kakor ob zgodnji zarji, obledela. In to, kar se zлива na zemljo, to je ogenj, ki žge in pali. Zato vsakdo tako beži in teče, vse nekam drvi, da se dela prah; da oglušno buči in hrumi. Ne vidiš, da bi kje počivale roke v brezdelju.

„Ha! Da bi te!“

Gantar ni opazil, da so se mu stisnili zobje; ustnice so se podvile in pest se je pojeklenila! Udaril bi, da se zruši most — zaropoče in zgrmi v Gra-

dašco in ljudje zakriče pred groznim Brdavsom! In te kostanje bi porval kakor travo na ledini, osat na polju. Človek se ti ne izogne, ampak bulji nekam k tlom in stopica, dokler ne buši v te in ne odleti nazaj!

Ko se je dogodilo eno zlo, sledi brž drugo — iz greha se je izcimil greh.

„Tone je bil tu, seveda, saj sem ga poslal semkaj.“

„Ni ga bilo, dozdej ne!“

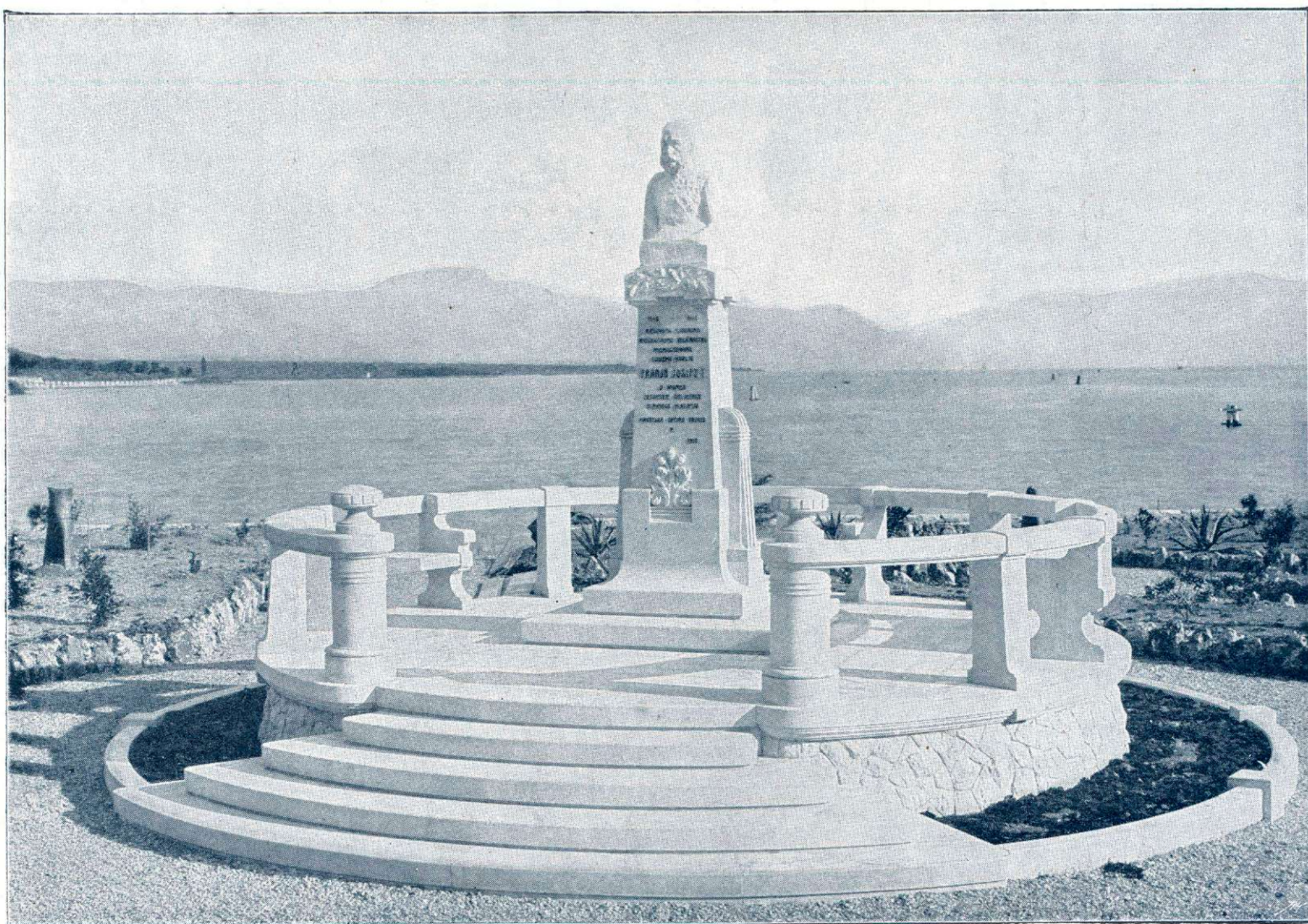
Ne? In kaj imam od tega, ko ni zrastel kakor jaz — v večnem delu in v težavah? Prav kot da

migota — praskeče, šumi in zveni. Ne slišite in ne razumete?

Obotavljate se in dvomite?

A kaj veste vi o življenju, ki veje iz gorkih tal in ki ga še niste videli nikoli! Bledi obrazi — oči brez leska in svita — kam ste se uprle?

Vprašal bi vas, pa sem prepričan, da mi ne odgovorite po svoji vesti! Vsi ste enaki, prav vsi: vi, ki prevračate popirčke po cestah, ali pa ste se oprli ob kandelaber in preudarjate, kdo izmed šetalcev je zadovoljen in bogat, kdo je nesrečen in siromašen. Pa ste mladi in stari!

SPOMENIK CESARJA FRANCA JOŽEFA I. V TROGIRU

I. ROSANDIĆ

nima doma in staršev in bratov in sestra! Nekaj je prišlo nadenj, ko ga ni strahovala moja roka.

Pa me je kdaj rad imel? Morebiti, ko še ni prišel delj nego do soseda in je še videl domačo streho. Znanci in znanke ne vedo prav ničesar.

Na tiru igrajo potepuhi.

„Mož — mož — mož! Cifra — cifra! Moje-e!“

Eden je pobral svoj delež in iznova so sfrčali krajcarji v zrak. — Nobeden se ni zmenil, ko je Gantar stopil mimo. Željno so upirali poglede v tla, šteli so in se prerekali.

In tam pod Hribom, na Barju, tam kliče njiva; in dom vabi in kliče. Nad poljem plamti, žari in

„Če ni za tistimi visokimi okni eden onih, ki sem sanjal o njih? Najbolj je zijal od vseh in še brcnil me je — neznansko dolge noge, zadaj nekje ozke škarje, pa prav polizana glava!“ —

Gantarju se je hipoma razsvetlilo.

„Vse to nekaj pomeni, da! Pa kaj? — Z doma me hočejo pregnati, z doma, ki ga obdelujem z ljubeznijo, stradam zanj z vdanostjo.

Pa nihče ne ugane, kaj mi je! Nihče, čeprav ste velmožje in plemenitniki. A če pobaram soseda — ne! še treba ni tega: on že ve, kaj mi je; on ve, ker že takoj spozna, kje me lahko ušcipne, ko sem v največji zagati.

In ne veste, čemu blodim zdaj po mestu, kakor da sem ukradel še ta kos kruha pod pazduho. Čemu blodim? Saj mi ni treba. Sam se povrnem domov, ker me zovejo njive tako milo.“

Ne ugame nihče, kaj se vrši v duši ubogega čolnarja?

„Petričeva, ali ga še ni bilo v tem času semkaj, Toneta?“

Z nogami sta sunila celo skalo.

„Ste iskali njega?“

„Da; tako-le je: kakor da sva se pripeljala v Ljubljano na izprehod in pohajkujeva zdaj gorindol! In doma naj se okoplje in osiplje vse samo! Ne rečem, če bi ne imel posejanih zrn več ko tri pesti!“

Pa se je razkoračil Miha.

„Kajne! še mi delamo, ko nimamo komu zapustiti, pa bi kmet ne sukal kose!“

„Brez skrbi smo!“ se je nasmehnil Gašparon — „le to mi sivi lase, ali bom mogel drevi vse zapiti. Zakaj se jaz nisem oženil — znabiti bi me otroci zdaj redili!“

Gantar se je razsrdil.

„Misliš, da sem jaz tvoje vrste, Gašparon? En dan trpim jaz več, kot si ti v vseh letih.“

„Pa kaj imaš od tega, ha? Miru nikoli, težje živiš kot jaz, in še kozarec si ga ne zaslužiš, če nočeš, da ti hodijo otroci brez hlač.“

„To je res,“ omeni Jurač, „pa ima vsaj kaj svojega.“

„Kaj to! Nazadnje ga oskubijo otroci do nagega. Jaz pa nesem vse s seboj! To je! Pa nihče ne bo rekel: Škoda je bilo Gašparona!“

Strašno so se zakrahali vsi razen Gantarja.

„Vi se norčujete — meni pa doma leti vse na glavo! Fanta pa ni od nikoder! Poglejte, kako je že senca kratka!“

„Še na sina se ne smeš zanašati? Pa zakaj? Pokaj pa se Tinetu dobro godi v Trnovem?“

„Pa ima tudi fante!“

„Kaj vi veste, kako se godi kmetu! Vi se smejete —“

Kaj vi veste! Še pes se drži dobrega gospodarja in maček hiše — mar naj kmet prekolne brazde, ki so popile njegovo kri, in naj se obrne pa gre za solncem?

Naj vstane narod, pa se poslovijo od rodnihi trat?

(Konec.)

Ruski motiv.

Zložil Josip Lovrenčič.

Na stepo tiho pada mrak,
in tiho teče Don,
na stepi mlad leži kazak,
ob njem stoji vran konj.

In konju mladec govori:
Oj konj, moj zvesti vran,
tvoj gospodar izkrvavi,
a ti pohiti v rodno stran!

Pokloni otcu se najprej,
pokloni majki se potem,
a ljubici, moj vran, povej,
kje jaz, kazak nje, sem:

„Ne vrne se ti mladec več,
poročil je že drugo on.
O, združil ju je ostri meč
in v večni sen zazibal Don!“ —

Bledi mesec vrh neba ...

Zložil G. Koritnik.

Bledi mesec vrh neba,
v duši žalost in tema —
v dvojbi tavam samujoč
bled in tih skoz zimsko noč.

Vprašal kamen bi sred cest —
sem li komu drag in zvest?
v prazno bi zavpil temo
misel svojo žalostno.

Trd je kamen in molči —
dvojba nova v srcu tli —
to je žalost vseh dvomov:
vsak da sto odgovorov ...

Vendar vem in vendar znam,
da sem v svoji boli sam —
da nikoli in nikdar
nisem dvomil, kaj velja
moč duha in čar srca!

Bogoslovec.

Iz tihega življenja. — Spisal Štefan Levkòs.

davnopozabljenih dneh je živel v mali podgorski vasi učitelj, ki je imel mladega sina. Tisti sin je v svojih otroških letih delal kapelice in oltarje in pel in maševal, kakor pojejo in mašujejo otroci. Ko je pa dovolj dorastel za šolo, ga je dal oče v mesto v zavod. Vzgoja v zavodu ga je za časa dijaških let obvarovala vsega slabega; in to je bilo dobro, četudi bi bilo še bolje, ako bi bila vzgojila v njem krepko voljo in značaj in vse, kar od človeka hoče in zahteva življenje. Naredila je, kar je vedela in znala, in drugega ji Bog ni štel v greh.

Že v otroških letih je sklenil tisti učiteljev sin, da postane duhovnik; ko je bil pa študent, ni več mnogo mislil na tisto, a tudi na drugo ni mislil. — Živel je, kakor živijo študenti: njegovo življenje ni bilo globoko in tudi bogato ni bilo; — podobno je bilo vsakdanjemu dnevu.

In na tistem študentu ni bilo nič čudnega in nič nenavadnega — ne v licu in ne v obnašanju. Včasih je bil vesel in razigran, včasih zamišljen in otožen.

Zgodilo pa se je nekoč, ko je šel po cesti in se ni za nikogar brigal, da ga je zbudil iz njegovih misli vesel in glasen smeh. Zasijalo je blizu njega dvoje oči — svetlih in jasnih, zagorelo je dvoje lic — toplih in mehkih, zardelo je dvoje usten — črešnjevosladikih.

In študent se je ustavil in udaril po čelu:

„Poglej, — tako-le se smeje življenje! — In ti nisi tega še nikoli videl in opazil? — In čemu bi se ne smejalo? — Kaj je smeh slabši — ali so slabše solze? Kaj je luč boljša — ali je boljši mrak? Kaj je toplota prijetnejša — ali je prijetnejši mraz? — In ti nisi mnogo mislil na to; in tudi na to nisi mnogo mislil, kam te vodi tvoja pot. Ko si bil še otrok, se je porodilo v srcu: duhovnik bi postal; — in potem nisi več razmišljal o tem. In sambogve kaj ti je dopadlo — otroku — v tem stanu: lepa suknja, prijetno življenje ali čast in ugled? — In tvoja pot bi te peljala v najmračnejši, najhladnejši kot te žalostne doline solz; in življenje bi ti bilo tuje in ti bi je sovražil. — A čemu? Je življenje morda pregrešno, od Boga prepovedano in prekletó? Kaj ni od njega veseli smeh, kaj niso od njega jasne oči in mehka lica? — Velika je ljubezen velikega Boga in veliko je njegovo usmiljenje. — Življenje v tej dolini solz je grenko in neprijetno, polno težav, polno bridkosti in trpljenja — in bilo bi hud pekel, če bi

se človeka v njegovi mizeriji ne bila usmilila velika ljubezen, ki mu je znala osladiti vse grenkosti življenja. — In zato je velik grešnik in velik nehvaležnež in ljubezni in milosti božje nevreden človek, kdor zavrača to veliko milost in večja grenkost svojega življenja z odpovedjo in zatajevanjem. Čemu odpoved in zatajevanje? Čemu ta velika nehvaležnost, ki tako prezira radodarnost Gospodove ljubezni? Ali se ne skloni žejni kosec k studencu in se napije? Ali se ne zvrne trudni romar v senco pod drevo in se naspi? In ko se napije in ko se naspi, je hvaležnost in vdanost v njegovem srcu vse večja — kakor v srcu trudnega na dolgočasni poti in žejnega v razplamtem dnevu. In žejni kosec, ki bi ne ugasil svoje žeje v hladnem studencu, bi grešil, — in grešil bi tudi trudni romar, ki bi ne prespal utrujenosti v hrastovi senci. — In grešil bi človek, ki bi romal svojo pot s srcem, polnim hladne, mračne dolgočasnosti — in bi zaprl oči in zatisnil ušesa in se ognil v velikem ovinku, ko bi imel srečati mlado, toplo, veselo življenje, ki bi ga lahko napojilo z lučjo in ogrelo s toploto in ga pobožalo z mehko roko po licu in mu pogladilo vse gube na čelu. Grešil bi tak človek proti samemu sebi in proti Bogu in njegovi ljubezni, ki ponuja človeku toliko lepote in vsega dobrega in prijetnega.“ —

Lica so se mu razgorela in razsmehnile so se mu ustnice in oči so se mu razjasnile.

In začel je sanjati velike in lepe sanje, polne srebrnega smeha in zatega solnca in toplih dni. In v njegovem srcu je bila velika ljubezen in velika hvaležnost; in še nikoli ni bilo njegovo srce tako čisto in tako pobožno. — Bil je mlad in nasmehnila se mu je mladost in nasmehnilo se mu je življenje. Nič čudnega ni bilo na tem in nič neumnega in nič pregrešnega: kje je človek, ki ni vsega tega sam videl, srečal in doživel? — Mislil je tisti študent in študiral:

„Smeje se včasih človeku mladost, tako lepa, tako prijazna tako vsega življenja in vse radosti polna, da bi zavriskal od srca, kakor zavriska fant, ki se vrača opolnoči izpod okna ljubice. — V nas je naša mladost in se nam smeje skozi oči in se nam bo še smejala in mi sami se bomo smejali z njo, da se nam zarežejo veselega smeha ostre gube čez čelo in mimo oči. — In človek je dolgo mlad, ker ni njegova mladost v letih, ampak v duši in v srcu. V nas je naša mladost in se nam smeje skozi

oči, kakor se smeje razigrano dekle skozi okno, ko priroma mimo pomlad z vsem svojim cvetjem in petjem ali pa fant z zavihanimi brki in s klobukom postrani in zavriska, da se zbujajo starci po zapčkih. — Radost tega dekleta je prava in resnična radost življenja, in ni kakor radost vagabunda in potepuha.“ —

Tako je sanjal in živel tisti študent; njegov delež je bilo nemirno hrepenenje; resnosti in skrbi ni poznal, a tudi malopridnosti ne.

Ko je dovršil gimnazijo in je prišel čas, da bi bil moral pomisliti na svojo prihodnost in na svoj poklic, ga ni nič brigalo in nič skrbelo.

Nenadoma pa ga je zadel hud udarec, ki ga je zbudil iz sanj.

Bilo je lepega in zgodnjega jutra — praznik je bil tisti dan —, ko je prišla mati in ga zbudila, naj bi šel k maši. Napravil se je in romal pol ure daleč. Ko se je vračal, so mu povedali, da mu je mati hipoma umrla. —

Prišel je v hišo, sedel za mizo, sklonil glavo med roke in pogledal predse. In uzrl je pred seboj očeta, strtega, starega, toliko da ga je spoznal. In oče ga je pogledal in ni izpregovoril besedice. In sin se je zgrozil; bolj se je zgrozil nad očetom in tistim njegovim pogledom kakor nad materino smrtjo. — Če je toliko groze v enem samem pogledu očetovem, koliko šele v mrtvem očesu materinem!

Tisti hip je planila k njemu sestra; prinesla mu je pozdrav od mrtve matere. — Zaplakala je z groznim plakom:

„Mama je umrla! Naša mama je umrla!“

Objela ga je krog vratu, on pa se ji je iztrgal s silo in jo skoraj sunil od sebe; — toliko groze je bilo v njenem glasu. In kako grozna mora biti šele nema tihota mrtve matere!

Zbudilo se je tisti čas v njegovem srcu nekaj groznega. Svojo mater je vedno ljubil; ljubil jo je tiho, vdano in zvesto, a nazunaj ni kazal te ljubezni. Bil je take narave, da se je nežnosti in ljubeznivosti sramoval in da mu je prišla na jezik prej osorna beseda kakor pa nežna in ljubezniva.

A tisti čas, ko je tako sedel za mizo in je ležala v drugi sobi njegova mati mrtva, tisti čas je zavrelo, je zakipelo v srcu. Zakipela je morda ljubezen, morda je bilo kesanje, morda je bil obup; sam ni vedel, kaj je bilo, a bilo je grozno, neznosno.

Morda je prebledel, morda je zaječal; priskočili so k njemu in mu začeli ponujati:

„Nàte, vzemite! Slabo Vam bo! Tudi Vam bo slabo!“

Bili so dobri in blagi ljudje, s solzami v očeh; vsa hiša jih je bila polna.

„Pustite me, prosim vas! Pustite me!“

Moral je iz sobe, moral je iz hiše, moral je nekam, da izprazni žalost, obup, karkoli je bilo, ki je vrelo in kipelo v njem.

Nič ni pomislil na očeta in na sestro, moral je za hip nekam, da se iztrezne.

Vstal je in odšel in poiskal voz do brzojavnega urada. — Vse je lepo natanko premislil in presodil: čisto nepotrebno je bilo, da je šel sam, vse bi lahko opravili drugi; — a moral je iz hiše, moral je nekam — kamorkoli. —

Sedel je v vozu in konj je drvel.

Hipoma je zazvonil v vasi zvon in takrat je prekipelo v njem, takrat šele, ko je šlihal tisti zvon, tisti prežalostni glas, ki ni moči in pomoči več proti njemu.

Zaplakal je in plakal je kakor otrok.

In spomnil se je očeta, in sestre se je spomnil, ki sta bila tako blizu tam spodaj pod tistim zvonikom, in bilo mu je žal, da ju je zapustil sama.

In zvon je zvonil.

Na vekomaj! —

Voznik, ki je bil v naglici pozabil bič, je začel z vajeti biti konja, da bi se razgubil glas zvona v hreščanju koles po kameniti cesti.

Zvon pa je le zvonil.

Na vekomaj! —

Voz je drvel kakor v smrt in kamenje je odletalo izpod koles, da so se ljudje po cesti že oddaleč ogibali; zrl so začudeno za vozom in za plakajočim mladeničem na njem; poslušali so glas zvona in premišljevali, kdo bi bil utegnil umreti. —

Ko se je vrnil domov, je začel skrbeti najprej za očeta in za sestro. — Bil je čisto trezen in miren. — Zdelo se mu je najboljšje, da bi onadva odšla za nekaj dni.

Ko se je vrnil od podružnice domov vikarij — dobra in blaga duša —, se je najprej razjokal z njimi in potem stopil k učitelju in mu izpregovoril:

„Ti si šibak in težko preneseš ta udarec; najboljšje bi bilo, da bi odšel za nekaj časa. Če hočeš skrbeti za otroke, moraš skrbeti v prvi vrsti zase: sedaj imajo samo tebe.“

Ni bilo lahko prigovarjanje, a prazno tudi ni bilo.

„Šel bi, a ne sam!“ —

„Hči gre s teboj, sin pa ostane tu, krepak je dovolj. Sicer pa bo v moji skrbi. In eden mora ostati tu.“

Ubogala sta, vede ali nevede, kako in zakaj; odpeljala sta se nekam k sorodnikom.

Sin je ostal sam. Prišli so sorodniki in uredili in pripravili vse potrebno; on pa ni mogel čez prag, ni mogel do matere; mrtve je ni videl: pregrozno se mu je zdelo vse, kar se je zgodilo.

Sedel je v župnišču kje v kotu — ali pa slonel na oknu — ali pa stal na dvorišču — in čakal, da

pride kdo in mu sporoči in pove, kar in kakor je pričakoval:

„Samo pomota je bila! Ni umrla! Samo hipna slabost! Prebudila se je! Zavedla se je in se začudila!“

A ni ga bilo človeka, ki bi bil prišel in mu to povedal.

Ko so zaškripala vrtna vrata in ko je pes zalajal in ko se je oglasila stopinja na dvorišču, v veži — je vztrepetal in čakal — zaman.

Pod noč je legel v posteljo in čakal; in ko se je načakal, se je obrnil, da bi zaspal. Hipoma se je zdrznil; sklonil se je pokoncu in poslušal. Kaj je bilo? — Stopinja? Vzdihi? Stok? — A v sobi je bilo vse tiho in mirno in zunaj tudi. On pa je sedel in poslušal.

Grozne so bile tiste ure, dolge in mučne.

V kratkem času je preživel vse, kar se je že dovršilo in kar ga je še čakalo. — Vse tisto je preživel in pretrpel, kar je oče pretrpel in kar je pretrpela sestra, ki je bila doma, in kar je pretrpela tista, ki je bila od doma, in vse tisto je pretrpel, kar je še čakalo njega in druge.

V tihi temi dolge noči mu je domišljija tako oživila, da je jokal pri prizorih, ki jih še niti doživel ni.

Videl je mater na odru, blede, mirno, mrtvo. Sveče ob odru so mračno razsvetljevale sobo. — Prihajali in odhajali so ljudje, na licih začudenje, radovednost, tudi mnogo odkritega sočutja in mnogo solz in žalosti v očeh. — On je stal v kotu in zadušeno, krčevito plakal. — Čakal je pogreba. Prišli so duhovniki. — Pokrili so krsto. — Zagrmeli so udarci, kakor bi se svet podiral. — Odnegli so mu mater po stopnicah in on je stopal za njimi in žalost v njegovem srcu je bila neizmerna. — Zaklical bi, zakričal, zajokal, da bi se pogrebci ustavili in bi se mati v tesni krsti zganila in potrkala na pokrov in bi odkrili pokrov in mati bi potolažila žalostnega sina in legla potem zopet k večnemu počitku.

Zajedel se je v rjuho in obrisal solze.

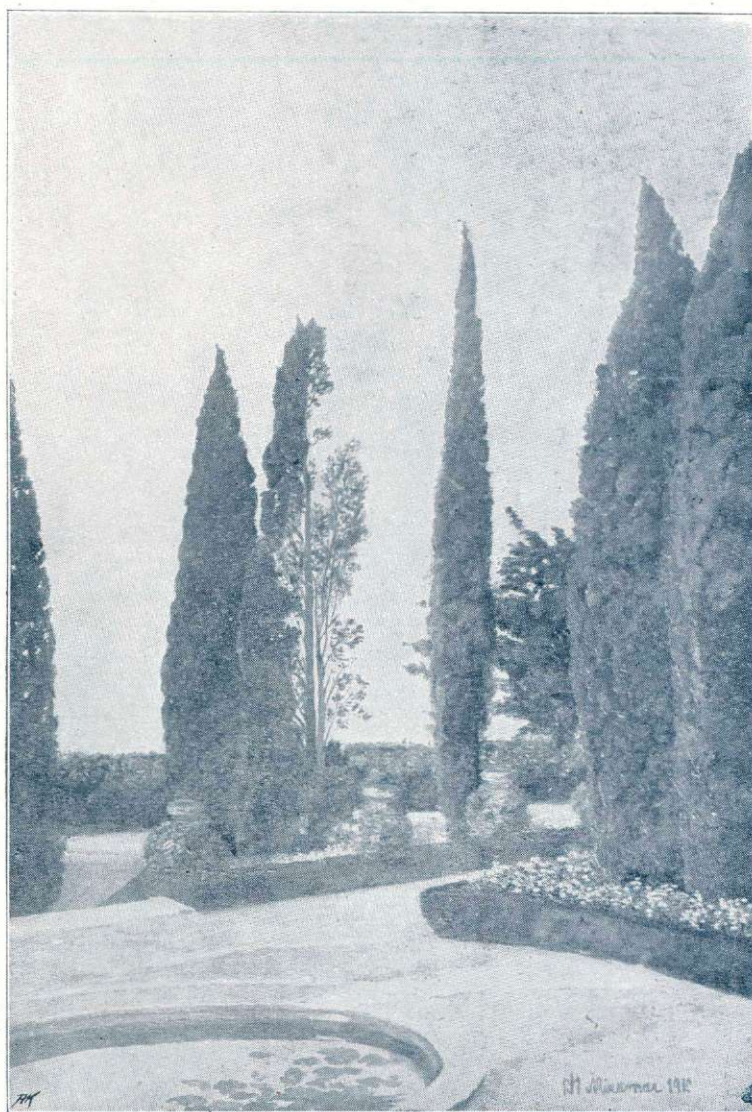
Zaobrn timer se je krog prizorov: slišal je zadnji materin klic, — videl je, kako se je zgrudila, — kako so jo prenesli na posteljo, — kako je izdihnila; — videl je sestro in očeta in slišal njun obupni krik. — Stal je pod vasjo, — od maše se je vračal, — slišal je obupen jok, — na vratih prve hiše je stala žena in mu povedala, da mu je mati umrla. — In tekal je, tekal, a noge so se mu šibile v kolenih, — in je prišel v hišo in se zgrudil na stoličo in uzrl je pred seboj očeta in planila je k njemu sestra.

Zopet se je začel trnjev pot in romal ga je brez konca in kraja kakor v zakletem krogu vedno mimo istih postaj, vedno mimo istih prizorov.

Včasih so mu ušle misli v prihodnost. — Tako pusto in prazno bo doma. Ne bo je več na oknu, da bi ga čakala, ko bo prihajal na počitnice; ne bo ne nje, ne njene ljubezni, ne njene skrbi. — Vse bo pusto in prazno, kamor stopi, v sobi, v kuhinji, na vrtu, povsod. — Ne bo več starega veselja, pravega in resničnega; v vsakem kozarcu radosti bo grenka kaplja pelina.

Toliko da je začelo svetlikati skozi okno.

„O Bog! Kdo sedi pri mizi! Človeška postava! Ženska oseba sedi na stolici, glavo ima naslonjeno na mizo!“ — Napel je oči in gledal, strmel in se

NADVOJVODINJA MARIJA JOSIPINA
VRTNA IDILA V MIRAMARU

tresel. — „O Bog! To je ona! Vse skupaj je bila samo šala. Presenetiti so me hoteli. Prišla je potih, da bi me presenetila in razveselila. Saj ni umrla! Saj je nisem videl! Sedaj je tu!“ — Kri mu je zaplala po žilah in veliko upanje se mu je zbudilo v srcu. — Iskal je žveplenke. — Roka se mu je tresla. — Trikrat, štirikrat je podrgnil, preden je prižgal.

Na stolici je bila v neredu razmetana njegova obleka, na mizi njegov klobuk in nekaj drugih reči.

Obrnil se je, da bi zaspal.

V sobi je zaslišal razločno dihanje; — nekdo je prestopil. — Obrnil se je in pogledal. — Ob oknu je stala človeška postava.

Gledal je in poslušal.

Nič ni bilo. — V sosednji sobi je nekdo glasno dihal; pokalo je suho pohištvo; ob oknu so viseli zastori.

Nič ga ni bilo strah; srečen bi bil, če bi jo mogel le za hip videti pred seboj.

In tisto neumno upanje mu ni hotelo izginiti iz srca.

Na večer drugega dne je spremljal neke sorodnike iz župnišča skozi vas do pod domače hiše. — Pod hišo jih je pozdravil in se obrnil z vikarjevim bratom, ki ga je spremljal.

Hipoma je obstal in se ozrl tja gor. Iz sobe je sijala skozi priprte šaluzije luč; bila je to svetloba sveč. — Tam gori je ležala njegova mati na mrtvaškem odru — in ga čakala, on pa je ostal pod hišo, ne da bi stopil tja gor in pokleknil in se razjokal pred njo za vse — vse.

Kolikokrat je prihajal zvečer tod domov; tam gori je sijala luč kakor nocoj, na oknu pa je slo-nela mati in čakala sina. — V poznih nočeh ji skrb ni pustila spati; tam gori, kjer leži nocoj na parah, je bdela in čakala. Nikoli več je ne bo! — In naj pride ob katerikoli uri — žalosten in razdvojen, razprt s seboj in svetom, — nje ne bo več, ne bo več njene skrbi in njene tolažbe. — In kolikokrat se je vrnil vesel in zadovoljen; — ko bo hotel odslej

vesel in zadovoljen stopiti čez tisti prag, — ga zadavi v grlu jok in smeh se mu razlije v dve grenki solzi. — Ne bo je več in tudi njenega srca ne bo več, ki ga je tolikokrat žalil iz lahkomi-selnosti, ki ga ni znal nikoli ceniti, ki ga je spoznal šele, ko ga je izgubil. Ne bo ga več! Nocoj leži mrtvo tam gori, kjer je tolikokrat skrbelo zanj, ne-štetokrat morda plakalo nad njegovo mladeniško lahkomi-selnostjo.

Zakaj bi ne stopil tja gor, da se zadnjič poslovi od tistega srca, da ga poprosi odpuščenja, da se mu zahvali za vso neizmerno, nepovrnjeno lju-bezen!

„Zakaj bi ne stopil tja gor!“

„Potolaži se!“ se je prestrašil tovariš in ga stisnil pod pazduho in ga odvedel s seboj; sledil mu je brez moči in volje.

Druga noč je bila še hujša kot prva.

Tretje jutro je bil pogreb.

Stopal je za krsto nem in bled; niti kaplje krvi ni bilo v njegovem licu, niti drobne solze v nje-govih očeh. — Med mašo je klečal kakor kip, zmolil ni niti enega očenaša.

Ko je zagrmela prst na krsto, ga je nekdo naglo stisnil pod pazduho.

Tako se je zgodilo, da so mu pokopali mater in on je ni videl mrtve. (Dalje.)

Staro in novo o ljudskem štetju.

Sestavil dr. Vinko Šarabon.

(Dalje.)

allettijeva knjiga našteje leta 1854. samo 10,675.500 ljudi s Srbijo vred in pravi, da ni Grkov niti štirinajstina, Slovanov pa da je polovica. Ciganov je 200.000, pristavi pa, da jih drugi cenijo samo na 80.000. Omeni tudi, da govorijo Židje mešanico italijanščine, španščine in turščine.

Brachelli nam pove, da so l. 1844. izkušali do-gnati število prebivalstva po nekakem ljudskem štetju in da so dobili za celo turško cesarstvo 35,350.000 duš, za evropski del pa 15,500.000, vštevši tudi Srbijo, Moldavijo, Valahijo in Črno goro. Turkov, ozi-roma Osmanov, je bilo baje 1,100.000, Slovanov sedem in petina milijona, Rumunov štiri, Albancev poldrugi, Grkov pa en milijon itd.; mohamedanov je bilo 3,800.000. Pri Slovanih razlikuje tudi on Bol-gare, Srbe, Bošnjake, Morlake, Hrvate in Črnogorce.

Isto razdelitev in iste številke ima tudi Cammerer, samo da izpremeni Morlake v Dalmatince. Turkov so prej po njegovem mnenju našteali malo preveč, do štiri milijone. Najbrže se je to zgodilo vsled za-menjavanja mohamedanov in Turkov.

Völter vzame en milijon oseb Slovanom in jih prišteje Turkom, istotako Kolb; tudi mohamedanov našteje več kot drugi, 4,550.000, židov 70.000, po-ganov pa 214.000, in sicer so to Cigani. Bosna ima 1.1 milijona ljudi. O Abadiotih pravi, da so Arabci, ki so se naselili na Kreti. Krečani so mu na polovico Turki. Hoffmann pa vzame tisti milijon zopet Turkom in ga da Slovanom nazaj.

Par let pozneje nam napravi Brachelli celo ta-belo o onem ljudskem štetju l. 1844.; mohamedanov bi moralo biti nad šest milijonov, kar je vsekakor preveč. Moldavijo so takrat imenovali Bogdan, Va-

lahijo Eflak, Srbijo pa Syrp. Par dat naj navedemo; navidezno je vse jako natančno.

E j a l e t	Mohame- dani	Raja
Carigrad	629.520	330.480
Edirne (stara Trakija) . .	453.732	996.268
Silistria	1,018.680	181.320
Vidin	503.645	596.355
Niš	477.172	676.828
Solun (deloma Makedonija, deloma Tesalija)	474.464	483.536
Janina (stari Epirus) . . .	253.328	674.672
Rum-Ili	647.004	761.996
Skoplje	356.228	342.772
Bosna	953.676	896.324
Krid (Kirid ali Kreta) . .	93.112	118.888
Džezair (otoki)	114.360	305.640

Vidimo, da je bilo primeroma največ mohamedanov v vilajetih Silistria, Vidin (torej v današnji Bolgariji), Rum-Ili (Rumeliji), Solun, Skoplje (Stara Srbija) in v Bosni. Seveda zopet nista ločena pojma: Osmani in mohamedani.

Precej iste rezultate kakor Brachelli in drugi glede narodnosti ima Klun, ki je izdal l. 1861. knjigo: *Allgemeine Geographie*, Dunaj.

L. 1861. je izdal Francoz Léjean etnografsko karto Turčije s tekstom, *Ethnographie de la Turquie d'Europe*. Tudi on ne razlikuje Osmanov in mohamedanov, zlasti veliko mohamedanskih Bulgarov prišteje Turkom. V istem času je izdal nemški statistik in geograf Reden delo: *Die Türkei und Griechenland in ihrer Entwicklungsfähigkeit*; Slovanov našteje dosti več nego Léjean, 7,700.000, med njimi 4,500.000 Bolgarov in 3 milijone Srbov, Bošnjakov, Ercegovcev ter Krajincev. Léjeanu se je takoj istega leta oglasil statistik Ficker v *Statistische Monatsschrift*, kjer nam poda najprvo zgodovino razvoja turškega cesarstva in nam nariše potem etnografski mozaik te države. Pravi, da je Léjeanova karta sicer izvrstno delo, ki obdeluje tako težko polje, da je pa vendar preveč Slovanov pripisal Osmanom, ker so se le-ti Slovani priznali k mohamedanski veri. Kje bi se našel danes nemški statistik, ki bi se upal trditi, da je ljudsko štetje požrlo toliko in toliko tisočev Slovanov!

Ker so ravno takrat po celi Evropi govorili in pisali o Turčiji in njenih narodnostih in ker so nekateri časopisi, med temi celo *Kölnische Zeitung*, pisali o velikem številu Turkov, celo do šest milijonov, ima to Fickerjevo delo posebno vrednost. Zato poglejmo, do kakšnih rezultatov je prišel on. Sestavil je sledečo tabelico za čas okoli 1855 do 1860: Bolgarov 4,500.000, Srbov 1,600.000, Hr-

vatov 100.000, Rusov in Poljakov 100.000 (najbrže zaradi Dobrudže), Rumunov in Cincarov 4,400.000, Škipetarov 1,300.000, Osmanov 1,500.000, Grkov 1 milijon, Armencev 400.000, Židov 200.000, ciganov 500.000 (Léjean 390.000, v. Reden 80.000), Nogajskih Tatarov 40.000, Nemcev 10.000, Madjarov 50.000 in Arabcev 2000. Pri tem je všteta tudi Rumunija. Léjean našteje samo 1200 Nemcev v treh vaseh v Dobrudži; Böckh pa Armencev in Ciganov skupaj samo 351.000, seveda izvzame Rumunijo.

Kmalu potem je izdal prof. Fran Bradaška v Zagrebu knjigo: *Slovani v Turčiji*. Pravi, da jih je nad polovico prebivalstva; Léjeanu očita, da je naštel premalo Srbov, samo 1,660.000, dočim jih izkaže on 2,608.000. Razlika je nastala vsled tega, ker je Léjean izločil kneževino Srbijo, ki je bila Turčiji le napol podložna, Bradaška pa je štel tudi Srbe v tej državi. Po njem je bilo Srbov in Hrvatov v Bosni 782.000, v Hercegovini 227.000, v Novem Pazaru 123.000, v Stari Srbiji in Severni Albaniji 300.000, v Črni gori 196.000 in v kneževini Srbiji 980.000.

Zanimivo je delo Lavrencija Diefenbacha: *Die Volksstämme der europäischen Türkei*, Frankfurt a/M 1877. Židov na Balkanu je po njem dve vrsti, Spharim — ti so bolj omikani in spoštovani — s starošpanskim rodbinskim jezikom in v Rumuniji Aškenazim z židovsko-nemškim narečjem. Pripomni sicer, da je uporabljal najboljše in najnovejše vire, da je pa vsako tako delo jako težko, ker na Turškem edino le pobiranje davka omogoči kolikortoliko zanesljivo statistiko. Število Bolgarov so takrat cenili nekateri na dva milijona, drugi na sedem, Diefenbach jih določi na sedem in pol. Tatarov je bilo v teh letih samo še 33.000, v Dobrudži, Ciganov pa našteje na celim balkanskem polotoku 440.000, in sicer v Srbiji in Turčiji 200.000, v Rumuniji ravno toliko, v Albaniji 40.000. Takrat se je naselilo v Turčiji jako veliko Cirkasijcev (Čerkesov), po nekaterih do štiristotisoč. Veliko so pisali takrat o Turški in drugih balkanskih državah Blau, Crousse, Henschling, Lavallée, Kupitoris, Jakšić, Schweiger-Lerchenfeld, Arabantinos in drugi. Bianconi nam navede tudi število „renegatov“, ki so prestopili k mohamedanizmu: 150.000 Bošnjakov, 140.000 Bolgarov — Pomakov —, 150.000 Albancev in 20.000 Grkov.

Pri ljudskem štetju bi morali nastopati seveda povsem objektivno, ker le na ta način dobimo pravo sliko, kar je tudi smoter štetja; strast nas pri tem ne sme voditi, ker je potem razočaranje tem večje. L. 1889. n. pr. je izšla knjiga: *Die ethnographischen Verhältnisse Makedoniens und Altserbiens*, spisal Spiridion Gopčević. Na vsak način izkuša dokazati, da je večina prebivalcev Stare Srbije in Makedonije srbska, in pride pri tem do zaključkov, ki so povsem

nasprotni onim drugih raziskovalcev. Govori tudi o štetju in pravi, da se kaj povsem zanesljivega ne da določiti, ker dotedaj še ni bilo pravega ljudskega štetja, in da so edini pripomoček evidenčne pole, ki jih sestavlja turška vlada glede onih moških, ki morajo služiti pri vojaki ali pa plačevati vojaški davek. Po primerjanju z Bosno se da dognati, da tvorijo ti moški dve petini prebivalstva. Na podlagi tega dejstva sestavi za nekatere vijaletе sledečo tabelo :

		Kosovo	Monastir (Bitolja)	Solun	Drama in Kavala
Srbi . .	1,830.100	627.000	429.100	774.000	—
Bolgari	176.200	—	—	87.200	89.000
Arnavti	189.250	95.950	93.300	—	—
Turki .	269.500	30.600	44.800	185.100	9.000
Grki . .	172.200	—	24.150	133.050	14.000
Cincari	100.600	1.750	83.800	14.900	150
Židje . .	72.200	4.050	5.650	62.400	100
Cigani .	34.000	21.500	5.700	6.300	500

Vsega prebivalstva s 6000 tujci vred je 2,849.050. Številke se nam zde neverjetne, zlasti da n. pr. v vijaletu Bitolja ne najde nobenega Bolgara, jako malo v vijaletu Solun in premalo v provincijah Drama in Kavala, kjer jih je vendar še jako veliko; Srbov se nam zdi v tem razmerju seveda veliko preveč. Vseh mohamedanov je po njegovem mnenju 961.900, med temi pravih Osmalijev in Jerikov 262.300 in Čer-

kesov 6200, Tatarov pa 1000 itd. Cigani, 34.000, so govorili poleg svojega jezika srbsko (24.000), grško (2000), turško (4500), bolgarsko (500) in albansko (3000).

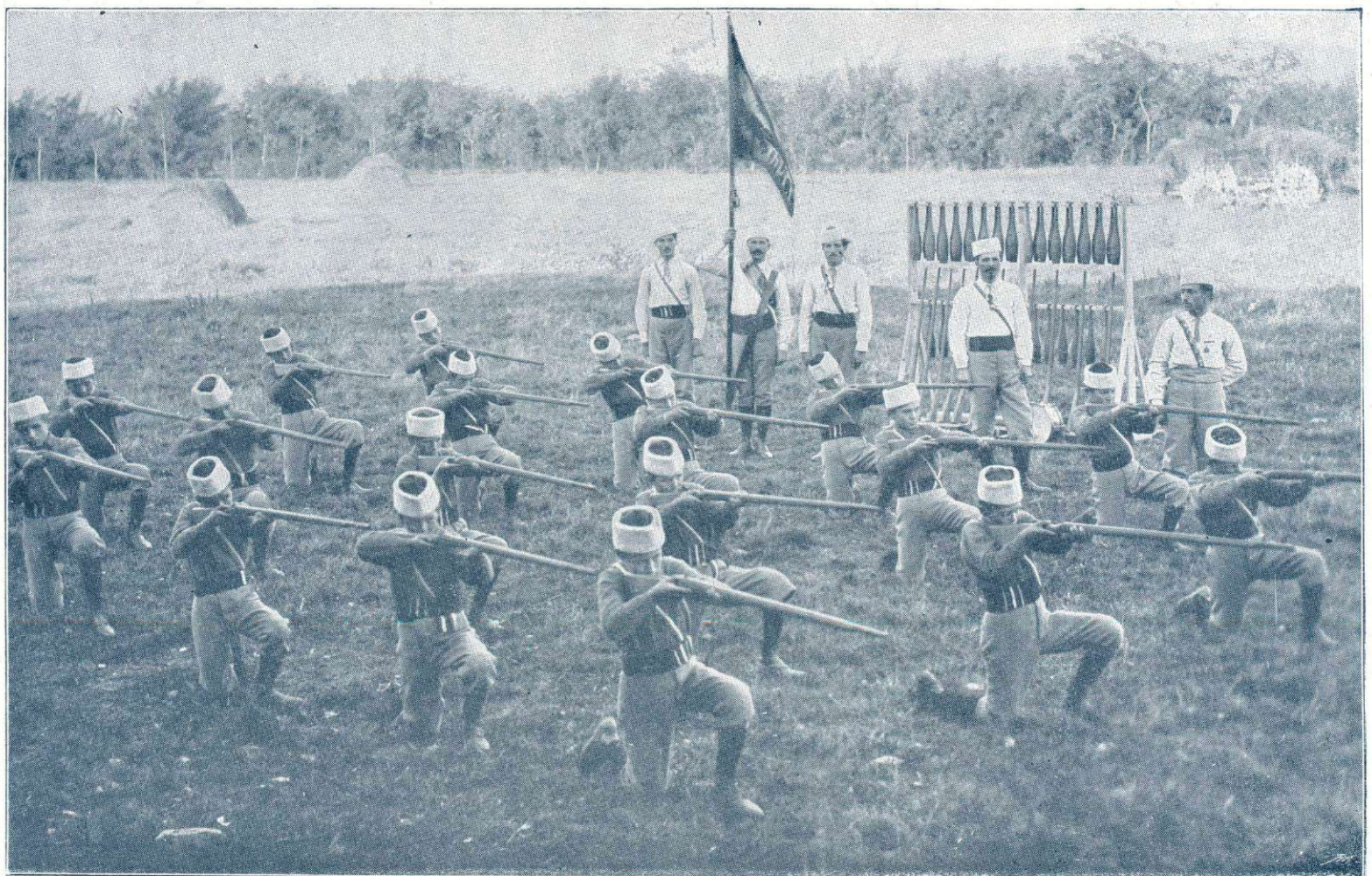
V političnem oziru razlikuje sledeče stranke: grška 327.200, bolgarska 82.200, in turška 940.750.

Bertillon je glede Turške jako previden, poda nam število za l. 1870., namreč 8,400.000, in za l. 1894. 6,086.300, pristavi pa: évaluations incertaines, negotove, oziroma nezanesljive cenitve.

Tudi po l. 1900. še nimamo zanesljivega štetja; tako omeni dr. Bazek v Juraškovih „Državah“, da so glavni narodi na Turškem — v primerjanje s prejšnjimi dati je treba pripomniti, da je Bolgarska od l. 1878. naprej samostojna in da se ji je l. 1885. priklopila tudi Vzhodna Rumelija — Turki, Grki in Arnavti, ki tvorijo skupaj 70% turškega prebivalstva in med temi 70% vsak tretjino, torej še sedaj nič gotovega. Sledijo Bolgari, Srbi, Armenci, Cigani, Čerkesi, Arabci, Židje, Italijani i. dr.

O ljudskem štetju v našem zmislu torej o Turčiji še sedaj ni govora in čakali bomo še dolgo, da bomo dobili vsaj kolikortoliko zanesljivo sliko, zlasti še, ko se za nekatere narodnosti še sedaj prepirajo, kam spadajo.

Zelo strankarsko je delo Grka dr. Nikolaida, Mazedonien, Berlin, 1899, ki reklamira kar celo Makedonijo, Trakijo itd. za Grke; pri resnih raziskovalcih seveda ne pride v poštev.

BOLGARSKO TELOVADNO DRUŠTVO „JUNAK“ SE VADI S PUŠKO

Omeniti moramo vsekakor tudi poizkus cenitve turškega prebivalstva po našem rojaku dr. Zupaniču, ki je pod psevdonimom K. Gersin izdal l. 1903. na Dunaju brošuro: *Mazedonien und das türkische Problem*. Dokaze svoje opira na najboljše poznavalce balkanskih razmer; med njimi naj omenimo:

Weigand: *Die Arnauten*, Leipzig 1895.

Weigand: *Die nationalen Bestrebungen der Balkanvölker*, Leipzig 1898.

V. Kančov: *Makedonija*, Sofija 1900.

Jireček: *Geschichte der Bulgaren*, Prag 1876.

Cvijić: *Antropogeografski problemi balkanskog poluostrva*, Beograd 1902.

R. v. Mach: *Beiträge zur Ethnographie der Balkanhalbinsel*. (Peterm. Mitteilungen, Bd. 45.)

V. Jagić: *Ein Kapitel zur Geschichte der südslavischen Sprachen*. (Archiv f. slav. Phil. Bd. 17, 1895).

A. Rostkovskij: *Raspredelenie žitelej solunskago vilajeta po narodostjam i veroispovedanijam v. 1899*. Godu. St. Petersburg 1900.

Ofejkov: *Bulgare pod stēnitē na Carigrad*, Srēdec 1887.

Zimmerer: *Zum Nationalitätenkampf in Macedonien* (Peterm. Mitteilungen. Bd. 46) itd.

Omenili smo ta dela tudi raditega, da si lahko vsakdo sam ustvari sodbo o tem velezanimivem vprašanju in da opozorimo na delo Zupaničevo. Najprvo nam poda zgodovinski uvod, potem pa pregledno statistiko. Piše vilajet, mi smo pisali vijalet ali ejalet; do l. 1865. je bilo v rabi zaznamenovanje ejalet, potem pa vilajet.

Tudi on pravi, da zanesljivega štetja ni, da prebivalstvo samo cenijo po uradnem zapisovanju moških novorojencev, imenovanem „*Nofuz Tefter*“. Ker hočejo kristjani otroke večkrat utajiti, je število mohamedanov razmerno veliko večje nego ono kristjanov. Na podlagi mnogih virov, zlasti onih Kančova, nadzornika bolgarskih šol v Makedoniji, in Rusa Rost-

kovskega nam pokaže sliko prebivalstva v tej deželi in omeni, da je tudi Nemec Weigand prišel do enakih zaključkov, znamenje, da je bilo vsem trem le do rezultatov, porabnih za znanstvo. Istotako izračuni potem narodnosti v turški Trakiji (vilajet Adrianopol), v katerem tvorijo Bolgari 58% vsega prebivalstva, potem v Stari Srbiji (vilajet Kosovo), kjer tvorijo Srbi tri petine vseh ljudi, v vilajetu Skadru, Srbi 24%, itd. Pride do zaključka, da prebiva na zaključenem srbsko-bolgarskem ozemlju 2.072.000 Slovanov, 722.000 Turkov, 310.000 Grkov, 371.000 Arnavtov, 81.000 Cincarov, 68.000 španskih Židov itd. Tudi druga razmotrivanja so jako zanimiva, omejimo se samo na Makedonijo. Tu previdno ne dela razlike med Srbi in Bolgari; saj v delcu večkrat omenja, kako je s tema dvema panogama velikega jugoslovanskega plemena. Slika Makedonije je ta:

J e z i k	Kristjani	Mohamedani	Židje	Skupno	%
Slovani . . .	1,032.933	149.103	—	1,182.036	52.4
Turki	4.240	494.964	—	499.204	22.1
Grki	214.329	14.373	—	228.702	10.1
Arnavti . . .	9.510	119.201	—	128.711	5.7
Cincari . . .	77.267	3.500	—	80.767	3.6
Španjoli (Židje)	—	—	67.840	67.840	3.0
Cigani . . .	19.500	35.051	—	54.557	2.4
Rusi (Athos) .	4.000	—	—	4.000	0.7
Čerkesi . . .	—	2.837	—	2.837	
Armenci . . .	300	—	—	300	
Črnci	—	200	—	200	
Georgijci . .	60	—	—	60	
Tujci in Levantinci . .	8.810	—	200	9.010	0.7
Makedonija .	1,370.949	819.235	68.040	2,258.224	100.0

(Dalje.)

Kovač.

Zložil G. Koritnik.

Tako sem odločil teman in vroč —
delal bom ves dan, vso noč,
zvenelo bo, žarelo vseokrog
pod težkim kladivom pogumnih rok.

Tako velel sem sebi samemu —
na svetu tem ne najdeš več miru,
pod težkimi udarci kladiva
ogluši smeh in jok srca.

Začudiš ti se, ki me ne poznaš,
ko vidiš moj odpor, občutiš mojo moč,
odmeval drzno bo skozi dan in noč
moj silni glas vsem drugim na rovaš:

Življenje moje je kovačnica
in jaz kovač sem trd, jeklen —
in trja je od jekla kladiva
pogumna volja mojega duha!

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

V.

Anton Foerster.

Ljubljano imamo vsi zelo radi, vendar nihče niti za trenutek ne dvomi, da je še močno kmetiška. Kar je gosposkega, je le pritiklina. Lajanje golovških psos se na Vodnikovem trgu križa s hreščečimi valčki Lattermannovega drevoreda, in petje viških gostilen sega prav do Zvezde, kjer počasi preide v vojaško razgrajanje udmatskih kavarren. Kar je novejših cest in hiš, so take, da se jim Šentpeter čudi in jih prezira. Spomeniki se dolgočasijo, ker ne vedo, zakaj so tukaj; ljudje jih ne gledajo; oni bi morda gledali ljudi, pa jih tam, kjer spomeniki stoje, navadno ni. Prešeren ima vedno iste obraze pred seboj: zjutraj dijake s knjigami in gospodinje s koši, opoldne zopet dijake s knjigami ter male uradnike in delavce, zvečer nanovo dijake, pa brez knjig, in raznolike gospodične zmerno moderne zunanjsčine. Vmes se še pode tramvajski vozovi, včasih za svojimi lastnimi številkami, včasih za potniki, včasih potniki za njimi. Nesreč v Ljubljani ni. Hodi in dela in živi se počasi, pa dolgo. Ljubljančani smo vljudni, prikupni in prijazni. Kadar hočemo biti sirovi, se zmerjamo v časopisih. Simbol Ljubljanec so mlekarice iz okolice, ki so kmetiške kakor mesto samo, a imajo v laseh žimnate vloge.

Je pa cesta v Ljubljani, ki ji je malo enakih. To je Bleiweisova cesta. Tam ni veliko prometa, pač pa je tam prvo solnce in prva pomlad in prvi mehki duh zelenja, ki zaveje iz Tivolija. Vsa cesta je prijetna kakor topla soba starega samca ob zimskih večerih. To je cesta otrok in penzionistov, ljudi, ki gredo naproti solncu in življenju in ki se poslavljajo od njega, cesta vozičkov in žog, s srebrom okovanih palic in skrbno izbranih cigar, cesta svetlih kodrov in kratkih kril, trudnih rok in toplih sukenj.

Na tej cesti boste ob lepih dneh dopoldne pogosto srečali Antona Foersterja. Zložno hodi, včasih pogleda postrani izza zlatih naočnikov, veselo odzdravlja svojim učencem in učenkam, za njim pa gre vonj dobre portorike. Njegovih učencev je legija; kar je ljudi sedanje glasbene generacije, so hodili k njemu v šolo; v koncertnih dvorinah in na vseh slovenskih korih se pojejo njegove skladbe, kajti resnično cerkveno glasbo na Slovenskem je ustvaril on.

Danes to vsi priznavajo. Slovesno so obhajali njegovo sedemdesetletnico, odlikovali ga in mu čestitali, njegova beseda ima veljavo prvega strokovnjaka, njegovi nazori so zmagali vse pomisleke. Toda preden je Foerster obhajal sedemdesetletnico, preden je žel priznanje in zahvalo, je imel prestati boje, ki so nerazumljivi.

Umeti se dajo le iz razmer, ki so sedaj že pozabljene. To je bil Dežmanov čas, čas narodne boječnosti in nejasnih pojmov. Beseda „nemškutar“, ki je za nas le še zoprn zvok, je tedaj imela pomen in tehtno vsebino. Vsa Ljubljana je bila tedaj še veliko bolj kmetiška kot je dandanašnji. Če je časnikar zapisal besedo „mednarodni“, je pristavil v oklepaju „international“, in če je podlistkar boječe omenil „pritezalno ali privlačilno moč“, se je zopet v oklepaju opravičil: „nekam kosmato, robato, nu, potrpimo, da se nam ušesa uglade“. Takrat je še „Slovenski Narod“ vabil k nemškim pridigam in na „Sokolovi“ maskaradi so prepevali večno pesem „Eduard in Kunigunda“. Časopisi so takrat prinašali velikanska poročila o narodnih veseljah, dopisniki so se bahali s francoščino, vinskega mačka so imenovali „lamentationes fe.is“. Govorniki in pisatelji so jemali najrajši primere in podobe iz rastlinstva, in so rabili besede „tuja cvetlica“ in „domača cvetka rodni tal“ približno tako pogosto, kakor rabimo danes v istem pomenu „slovensko kulturo“.

ANTON FOERSTER

Taka „tuja cvetlica, ki se ne bo nikoli udomačila na slovenski grudi,“ so bili Foersterjevi nazori, in le iz skrbi za slovensko floro si je mogoče razložiti one težke boje, v katerih je moral Foerster braniti ne le svoje misli, temuč tudi sebe, svoj dom in svojo eksistenco. Ko mi je govoril o tistih časih, se je nekoliko zmračil, a vidi se mu, da izkuša nanje pozabiti in da je odpustil.

* * *

O svojem življenju in delu mi je Anton Foerster, ko sem bil pri njem na obisku, pripovedoval takole:

„Že ko sem študiral v Pragi pravo, sem poučeval v Smetanovem zavodu; živel sem s Smetanom samim v prijateljski zvezi in se mnogo gibal v praških umetniških krogih. Vzdrževal sem se samo od glasbe in se slednjič tudi posvetil izključno njej. Leta 1865. sem prišel v Senj kot učitelj glasbe in organist v stolnici. Ob prihodu so me kanoniki peljali na kor in me učili, da moram, kadar pride škof v cerkev, zaigrati kavatino, in kadar odhaja, koračnico. Pokazali so mi celo register za boben in činele, ki so veselo spremljale koračnico: bum, bum — bum, bum, bum! Takoj sem jim razložil sestavo orgel in jim pokazal: da se, prvič, s staccato-igranjem pokvari struktura inštrumenta; drugič, da se taka godba za cerkev ne spodobi; potem sem jim zaigral marš in nato cerkveno-umeten slovesni preludij, ki jim je bil všeč. Tako sem jih izpreobrnil; nič več niso zahtevali kavatin in koračnic in jaz sem imel mir pred njimi.

Izurjenih pevcev v Senju nisem našel. Naprosil sem nekaj gospe in gospodičen, da so sodelovale na koru, in sestavil cerkven zbor. Dne 25. januarja sem nastopil službo in o Veliki noči sem že izvajal inštrumentalno mašo, pa z latinskim tekstom, ker nisem našel nobene glagolske maše, dasi je tam vpeljana glagolica. Kesneje sem moral sam komponirati glagolske maše. — Z nekim stotnikom — Senj je spadal v vojaško granico in je bil pod vojaško upravo — sem ustanovil glasbeno društvo, v katero sem poklical tri soliste s Češkega. Ti so izučili druge in tako je sčasoma nastal iz društva orkester, ki obstoji še danes.

Leta 1867. sem dobil od dr. Ludvika Proháska poziv, naj grem v Ljubljano za pevovodja Čitalnice. Politične razmere na Kranjskem so bile takrat jako žalostne: Slovenci so bili izgubili vse, vladali so Nemci; javno slovensko življenje se je moralo boriti s tisoč nepravilnostmi. To je vplivalo tudi na zbor Čitalnice, ki je jel razpadati; uradniki so izstopali, da se ne zamerijo, drugi pa so bili premeščeni. Vodil sem tudi slovensko opero in opereto v starem gledališču. Igrali so ob nedeljah popoldne. Takrat sem inštrumentiral opero „Kralj Vondra XXVI.“, ki jo je sestavil iz raznih imenitnih arij dr. Illner v Brnu.

V ljubljanski stolnici je bil tedaj organist nečak Gregorja Riharja; po odhodu slikarja Goldsteina, ki je prej dirigiral velike orkestralne maše, so za to delo naprosili mene. Leta 1868. je mladi Rihar umrl. Po njegovi smrti se je takratni glasbeni vodja nemškega Filharmoničnega društva, A. Nedvěd, mnogo trudil, da bi pri velikih mašah preskrbovalo omenjeno društvo glasbo in petje v stolnici, kar je krepko podpiral kanonik Zavašnik. Toda večina kanonikov se je uprla; zato so postavili mene na poizkušnjo, in ko se je ta dobro obnesla, sem bil imenovan za organista in kapelnika stolne cerkve; najprej na eno leto provizorično, potem pa definitivno. Dekret je podpisan od poznejšega škofa Pogačarja, ki je bil takrat še dekan.

Preden sem prevzel vodstvo stolniškega kora, so navadno izvajali samo na velike praznike latinsko mašo; kleriki so še peli „Jesu dulcis memoria“ po napevu Sarastra iz Mozartove „Čarobne piščalke“, pevke tercete iz oper, pri pridigi in pri inštrumentalnih mašah so izvajali necerkvene intrade s trobentami in bobni — in marsikaj podobnega. Jaz sem začel reformirati. Na Svečnico leta 1869. sem pozval k veliki maši izvrstno sopranistinja gospo Ano Pesjakovo. Popoldne pri blagoslovu sem našel kor prazen — vse pevke so štrajkale. Tako sem se iznebil starega nerabnega zbora in sestavil novega iz mladih pevk in raznih gospodov, tako da smo že v nedeljo peli latinsko mašo.

Leta 1867. je bilo ustanovljeno „Cecilijino društvo“, pri čemer je bilo tudi veliko nasprotstva.

Ko smo prvič peli v stolnici pri polnočnici vse latinsko, se je začel boj zoper mene. Napadal me je zlasti Alešovec v „Brenclju“ in „Slovincu“, zagovarjala pa sta me župnika Aljaž in Bernik v „Slovenskem Narodu“. Quae mutatio rerum — kajne!¹ Alešovec mi je očital, da vpeljujem husitsko petje, da se ne poštropim z blagoslovljeno vodo, kadar pridem v cerkev, da sem skop in nemškutar. Napadal je celo moje družinsko življenje in zložil „Pesem od šenklaškega šomaštra“, ki se je začejala takole:

Jaz sem pa s Pemskega z lačnim trebuhom
v kranjsko deželo privandral za kruhom.
Tukaj je dosti našega folka,
Kranjca imamo za božjega volka.

Kar smo peli na stolniškem koru, je bilo nekaterim „žalostno petje brez viže“ in neprestano so zdihovali za Riharjem, katerega je pa Aljaž že takrat označil kot nadarjenega samouka, ki je živel v muzikalično izprijenem času, ki je toliko arij pobral od vojaških band, posnel po Schiedermayerju, povzel nemške in

¹ Aljažu so že takrat nekateri zamerili, da piše v „Slovenski Narod“. On je odgovoril: „G. Jurčič, od mladosti mi znani, zmerni in taktni pisatelj, in sedaj urednik Sl. N., pa mi je dal častno besedo, da „Narod“ vere in duhovnov ne bo napadal, in to mi je zadosti.“ — Sl. N. 1880, 36. — I. C.

laške cerkvene in posvetne napeve iz operet itd. In rajni pesnik Resman je pisal o meni: 'V središču Slovenije, v belej Ljubljani, v šoli in cerkvi je glasba v rokah tujcu, nehvaležnemu izdajalcu — praktičen kruhoborec, ta pri nas igra glavno ulogo!'

V stolnici smo torej o Božiču peli latinsko, pri frančiškanih pa slovensko. Po tej slovenski maši pri frančiškanih in med gnusnimi napadi 'Brenclja' me je prijel kanonik U., ko sem prišel k njemu kot blagajniku zaradi kvartala:

— Zakaj niste peli pri polnočnici tudi slovensko kakor pri frančiškanih?

— Ker se ravnam po cerkvenih predpisih.

U. se potrka z roko vrh čela in me vpraša:

— Kako ste se mogli predrzniti (ipsissima verba!) peti o Božiču Allelujo?

Smehljaje kažem z roko tudi na čelo in rečem:

— Kaj pa molijo gospodje pri maši? Tecum principium . . . Alleluja!

— Ampak ljudstvo ni navajeno! In v nedeljo ste peli na koru celo škalo!

— Zakaj bi ne mogel skladatelj v spremljavi porabiti š kale? (Pela se je lepa Gerbičeva pesem: 'Srce v milih čutih gôri!')

Po čudnem razlaganju izreka Vox populi vox Dei se je razprava končala. Podobno me je prilično v zakristiji, kjer sem nekaj vprašal, odgovoril sicer jako pobožen in rigorozen gospod:

— Zakaj niste danes peli pesmi 'Za Bogom častimo'?

— Ker je preveč posvetna in necerkvena.

— Pa je ljudstvu všeč!

— Ljudstvu je tudi greh všeč!

V tem trenutku se dr. Gogala, ki je bil navzoč, nasmehlja in prikima. To je namreč tista večna komedija: Ker je ljudstvo neumno, bodimo še mi! Ne. Mi smo poklicani, da ljudstvo izobrazimo!

Takrat nisem užil mnogo veselja, pač pa veliko bridkosti. Ob času Alešovčevih napadov so celo branjevpile za meno na cesti: 'Lajzon, lajzon!'. Dasi sem imel nekaj prijateljev, ki so mi zaupali, me zagovarjali in podpirali, je postalo bolje šele tedaj, ko je postal Pogačar škof. On je bil ves naš. Pisal mi je celo iz Rima, kjer se je mudil na vatikanskem koncilu, in mi dejal v pismu: 'In St. Peter hörte ich einige Ämter, die mich aber, bis auf Einzelnes, nicht angesprochen haben. Ich muß sagen, daß ich mich nach dem Gesange der Laibacher Domkirche sehne . . . Ich ersuche Sie noch schriftlich, durch nichts sich entmuthigen zu lassen und auf dem betretenen Wege standhaft

auszuhalten . . .'. In tako je dobra stvar počasi zmagala. Vsem neprijateljem sem odpustil. Vedno sem se tolažil, da moji stvari borbe ne bodo škodovale, četudi jaz padem; delal sem naprej, ostal mirne krvi in nisem nikoli izgubil ravnotežja.

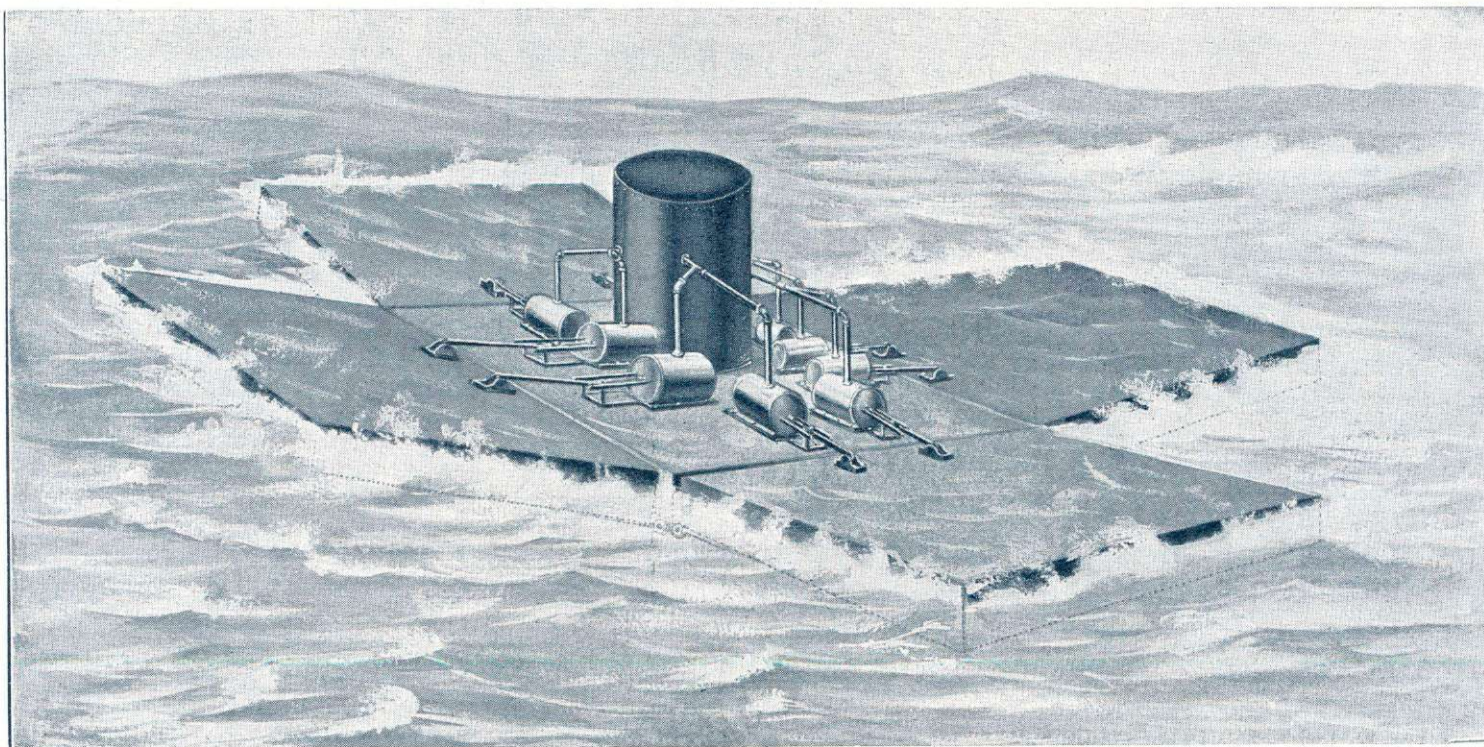
Kako komponiram, hočete še vedeti? Ko sem komponiral svojo opero, sem bil tako preobložen z delom, da sem pisal pred kosilom, po kosilu in popoldne v kavarni pri kavi. Komponiram vedno pri mizi, kajti kdor komponira pri klavirju, ni komponist. O glasbi sodim, da je nje naloga spremljati pesem. Italijanske opere so obstajale iz samih melodij, naj je bil tekst kakršenkoli. Gluck je začel delati v novi smeri, po njegovi poti sta šla Mozart in Weber, katerega je posebno čislal Wagner. Ta je dvignil opero do vrhunca, ker je združil v gledališču vse: glasbo, katero imamo samo zase v koncertni dvorani, slikarstvo, ki ga gledamo v galerijah, dramatiko, ki je del poezije. 'Gorenjskega slavčka' sem že komponiral v novem genreu. Vsaka oseba govori tako, kot ji pristoji. Krčmar poje drugače kot vitez in hlapec drugače kot kralj.

Tega v novejši struji ni več. Tu je oseba karakterizirana le v besedah in kroju, ne v petju, ki je pravzaprav le recitacija. Zato mnogim novejša glasba ni všeč. Ali bo zmagala, ali ne, je še odprto vprašanje; gotovo pa je, da je pretirana. Poglejte! Slavni dirigent Felix Weingartner piše o moderni glasbi takole: 'Odprimo moderne opere! na celih straneh najdemo dialoge in razprave, pri katerih se zastonj izprašujemo, kaj ima pravzaprav vse to, kar se nam v recitativih z leitmotivskimi spremljevalnimi ilustracijami v orkestru prednaša, opraviti z glasbo. Često nam pri takih mestih sili vzklik na ustnice: Tak molčite že enkrat tam spodaj v orkestru; jaz bi rad razumel, kaj ti gori na odru pripovedujejo!' In vidite, drugod pravi: 'Tu se godi tako kakor drevesom, ki so jih napadle ovijalke: en bršljan, ki se vije krog debla, ga le krasi; če pa loze prerastejo celo drevo, ga požro. Tako je naš moderni ilustrirajoči orkester počasi požrl . . . petje.'"

Foersterjev spomin — kakor vsa njegova osebnost — je še mlad in čil kljub poznim letom. Tudi njegovo pripovedovanje je živahno, dovtipno. Naglas mu je včasih češki, semintja se mu zatakne beseda; tedaj si pomaga z zgovorno mimiko. Sicer se ne giblje veliko. Kadar hoče pojasniti svoje misli, sede h klavirju, krene nekoliko z glavo proti rami in jo dvigne ter udari. Poredkoma si seže v lase, ki so osiveli v letih, izkušnjah in težkih skrbih umetnika.

(Dalje.)

IZRABA MORSKIH VALOV ZA GONILNO SILO

Književnost.

Damir Feigel: **Pol litra vipavca.** Kleinmayr in Bamberg. Ljubljana 1911. Strani 133. — Prvi oddelek te zbirke humoresk, „Gaudeamus igitur“, obdeluje znane motive iz dijaškega življenja: prvošolski list, prvi krok, prvo kavarno, prve pesmi. Na ta račun se je pisalo že mnogo humoresk, izrabile so se že vse mogoče in nemogoče šolske situacije. Navadno so dijaki v njih ali preveč otročji, ali preveč junaški, ali preveč modri. Taki so tudi pri g. Feiglu. Najdemo pa v tem oddelku par strani, naslovljenih „Največja sreča“, ki bi bile prav dobre, ko bi črtica ne bila na koncu zavila s tako ostentativnostjo v moralo. — Ostali trije oddelki knjige, „Uredniške tajnosti“, „Holmes in njegova smrt“, „Iz četrte dimenzije“, so včasih boljši, včasih slabši. Glavna hiba pisatelja je pač ta, da hoče biti za vsako ceno dovtipen in da se z vsemi silami prizadeva razdražiti bralca k smehu. To je tudi prvi vzrok, da nimamo Slovenci doslej humoristične literature: kdor hoče biti humorist po poklicu in nima druge želje kot ljudi debelo zabavati, postane nehoti klovn. Do te skrajne meje — bodi mu to v čast priznano — g. Feigel ni prišel, dasi bi bil to lahko storil in bi se knjiga potem tudi bolj kupovala. Vendar pa bralec čuti, da je v marsikateri kupici njegovega vipavca včasih nekaj puste dežnice. *Izidor Cankar.*

Dr. Anton Breznik, **Die Betonungstypen des slavischen Verbuns.** (Archiv für slavische Philologie, 32. Band. Berlin 1911, Str. 399—454. Posebni odtisek.)

„V zbor učenih, vedi slava, stopi moder — bistra glava“ — tako zdaj smemo reči o našem jezikoslovcu, ki se je bil stopnjema razvijal, delujoč posebno rad negativno, s trebljenjem, dokler ni stopil na široko planoto občega pozitivnega znanstva baš s pričujočo razpravo. Naše domače jezikoslovne potrebščine so ga privedle, že preizkušenega, do obsežnega delokroga slavista; iz slovenista k slavistiki — taka je bila pot znatnega številca naših jezikoslovcev, a v no-

vejšem času je ta pot malo izhojena; domačini ostajajo doma, češ da imajo tu dovolj opravka. To je res, pa res je tudi, da je treba včasih poslati katerega izmed naših vunen na svetovni prometni trg, kjer so nas pričeli že pozabljati.

Zato pozdravljamo z veseljem in z zadoščenjem razpravo *Slovenca o slovanskem, ne le slovenskem glagolu.*

Snov, ki si jo je izbral dr. Breznik, spada med najtežje in med najbolj sporne v slavistiki. Že naglas sam ob sebi! To je prhka snov, ki pravzaprav presega jezikoslovčno nalogo; saj se jezikoslovec bavi obično le s pisano besedo in prepušča preudarjanje o intenziteti glasov praktiku govorniku, godbeniku, fiziku. Za spoznavo raznih kakovosti v naglasu potrebuješ posebno nadarjenega in dolgotrajno izvežbanega sluha; za zasledovanje vpliva, ki ga ima naglas na razvoj oblik, pa ti je treba podrobnih študij v semasiologiji, zlasti pa v historičnem razvoju oblik. Zadnje je zopet mogoče le z darom nekake intuitivnosti; saj moraš iz povsem zunanjih, akcidentnih prikazni sklepati na oblike, kojih evidentnost ti je sama ob sebi prikrita za vse veke: na naglašanje v preteklih dobah! In vendar je poklicancu mogoče tudi v teh ozirih dospeti do skoraj absolutno zanesljivih zaključkov.

Ako je naglas sam ob sebi tako težak predmet raziskovanju, je morda najtežji pri slovenskem glagolu, ki vsebuje že sam ob sebi vse polno težkoč. Zato so se mu raziskovalci nekako izogibali: za posamezna narečja imamo pač zbranega nekaj materiala (baš zdaj n. pr. G. Tomljenović o „Bunjevačkem dialektu“ v „Nastavnem Vjesniku“ 1911, 8. zvez., str. 588 idd.), a v celoti obravnava o naglasu slovanskega glagola kot prvi — naš dr. Breznik.

Njegova razprava sloni na jako obsežnem gradivu, zbranim in poživiljenem brezdvomno v dolgotrajnem študiju in v vsestranskem premotrivanju, ki je naposled odkrilo raziskovalcu dognane rezultate.

Le kdor se je sam kdaj trudil s podobnim delom, išoč v mrtvi snovi prešinjajočih jo pravil, ta zna presoditi, koliko duševnega kapitala je treba položiti na žrtvenik stvarne navdušenosti, preden se — često namah — zasveti spoznanje v obliki kakega navidezno sila enostavnega „pravila“; ta pa tudi ve, kako nepopisno zadovoljstvo navdaja raziskovalca, kadarkoli se mu odpre kako odkritje. Tudi v takih „suhih“ rezultatih se pretaka za avtorja gorka kri!

Raziskovalcu pa preti izkušnja: zaljubljen postane v svoje rezultate; ti postanejo zanj ne le indiferentna lastnost raziskovanega objekta, ampak živi faktorji, ki jim prisoja životvorno moč tudi iz vseh njihovih kroga, na predmetih, ki so morda nekdar res stali pod vplivom onih rezultatov-zakonov, ki so pa pozneje bili podvrženi drugačnim zakonom. Raziskovalec, ki ga njegova tvorna moč navdaja s samozavestjo avtokratstva, bi rad nanovo podjarmil tudi bivše podložnike, dasi se ti čutijo že udomačene pod novim in vsled trajnosti že potrjenim gospodstvom...

Tudi dr. Breznika zapeljuje ta izkušnja. Ker je odkril za slovanske glagole enostavno pravilo, bi rad, da bi se tem pravilom uklanjali kar vsi glagoli, tudi tisti, ki imajo že davno utrjen hrbet in se ne dajo več upogniti, ne da bi jim kosti preneprijetno in za uho neposlušljivo zaškrtaile. — To bi ne smelo biti! Znanstvenik motrilec ne sme in ne more biti poveljnik četam, stoječim onstran njegovih mej. Če dr. Breznik n. pr. najde, recimo v Podmelcu, pri kopici glagolov uveljavljen zakon, ki mu je on našel temelj v vseh ali vsaj v nekaterih slovanskih jezikih, potem ima pravico in dolžnost reči: v Podmelcu je še ohranjeno prvotno pravo pravilo; nima pa pravice zahtevati, da se naj odslej čez noč ali čez leto dni uvede isto pravilo kar splošno v slovenščini; češ, vse, kar se ne zлага z onim pravilom, je „napačno“! — Ne! Ta pojem „napačnosti“ je — napačen! In dr. Breznik prevečkrat označuje jezikovna dejstva, razvivša se v narodu, kot „napačna“ (falsch), dasi so prav tako upravičena in zato opravičena, kakor ona, v katerih vidi potrjeno svoje in staro pravilo. — Treba se je učiti od rajnkega dr. Oblaka, ki je absolutno ločil eksaktnega raziskovalca in (kako bi že rekel?) pravopisnega ter — pravonaglasnega reformatorja; prvi je in mora biti teoretik ter praktik teoretike, drugi je in mora biti praktik ter teoretik praktike. —

S tem sem poizkusil nekoliko označiti pomen te važne razprave in ji določiti mesto v zgodovini duševnega napredka naših rojakov.

V podrobno presojo spisa se na tem mestu ne bomo spuščali. Pripomnim le, da je razprava pisana (za strokovnjaka) jako nazorno, skoraj lapidarno. Načrt ji je od početka dan po treh skupinah, ki v nje razvršča dr. Breznik slovanske glagole glede naglasa. Te skupine si bo odslej treba zapomniti, ker so ogrode, ki drži labirint slovanskih glagolov v organskem stiku; skupine so: 1. glagoli s prvotnim naglasom na debelskem zlogu; 2. glagoli s prvotnim naglasom na pritiklini ter a) s kratčino v deblu, b) z dolžino v deblu. — Na podlagi teh skupin raziskuje avtor vse glagolske vrste in razrede v vseh slovanskih jezikih. Neprecenljive vrednosti je bogata zbirka zgledov; dialektologi se bodo zatekali k njej in našali to, kar je tu že namignjeno, a še ne izvedeno.

Dr. Jos. Tominšek.

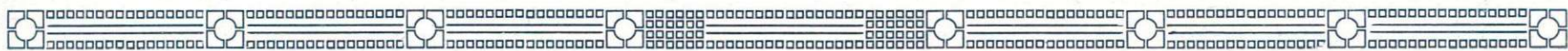
Prof. Alfonz Vales: **Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi.** Založila „Slovenska šolska Matica“, 1910. Str. 96. Mnenje, da je kemija jako dolgočasen predmet, je deloma upravičeno. Kdor se uči kemije le iz knjige, se gotovo kmalu naveliča enoličnih formul. Tudi učitelj fizike obdela večkrat kemijo kar mimogrede ter izkuša, prejkomogoče iznebiti se nadležnega, toda predpisanega poglavja. Drugače se seveda uči in poučuje kemija s pomočjo eksperimenta. Torej eksperimentirajmo! Toda to ni tako lahko. Kdor ni videl eksperimentirati strokovnjaka, kdor ni pod vodstvom sam delj časa delal v kakem kemičnem laboratoriju, se bo večkrat čudil, zakaj da se mu eksperiment neče posrečiti. Šolska knjiga pač diktira poizkus, ne more se pa spuščati v najmanjše podrobnosti, od katerih je odvisen večkrat uspeh. Takim učiteljem je zgoraj omenjena knjiga v prvi vrsti namenjena. Pisatelj razlaga na jako lahko umljiv način 140 eksperimentov iz anorganične in 90 poizkusov iz organske kemije, ki so vsi jako srečno izbrani in ne zadostujejo samo ljudski in meščanski šoli, ampak tudi gimnaziji. — Knjiga je razdeljena na dva dela, na občni in posebni del. Prvi del, ki bi bil lahko nekoliko obširnejši, navaja najpotrebnejše kemikalije, različne posode in druge potrebščine. Pohvalno je omeniti razna navodila o uporabi raznih predmetov, o malih popravilih itd. Pogrešam pa v občnem delu natančnejših podatkov o varjenju (Löten). Poizkus št. 131 na str. 66 govori sicer o tem, toda prepovršno. Varjenje je za kemika in fizika važno. Kdor zna to malenkost, izvrši lahko sam marsikako popravilo. — Posebni del se peča s poizkusi. Poizkusi so dobro razloženi in se, na popisan način izvršeni, skoro vsi gotovo posrečijo. Knjiga je opremljena z 39 slikami, ki so sicer preprosto, a lično in jasno izdelane. (Le slika št. 21 ni jasna, slika št. 22 pa je preobrnjena.) — Ako dodam še nekaj pripomb, ne nameravam knjige popravljati, ampak jo le nekoliko izpopolniti. Gorilnik, omenjen na str. 9, sicer izbornu deluje, toda iste učinke dosežemo tudi z gorilnikom sistem „Barthel“, ki je prvič cenejši (stane okoli 12 K) in tudi priročnejši. Glede zamaškov (str. 14) omenim, da za shranjevanje osnov (n. pr. za raztopine KOH , $NaOH$) nikakor niso najprikladnejši stekleni zamaški, ki se jako radi prilepijo h grlu steklenice in jih potem zelo težko ločimo. Najboljši so za osnove pač navadni plutasti zamaški. Na str. 66 se priporoča, proizvajati kisik iz samega kalijevega klorata. Tega nikakor ni priporočati, ker se dobi na ta način premalo kisika. Kemični proces se namreč vrši po formuli: $2KClO_3 = 2KCl + 3O_2$; $KClO_3$ se sicer res razkroji v KCl in $3O_2$, toda šele pri precej visoki temperaturi, pri kateri se pa začne topiti tudi steklene epruvete in retorte. Če pa primešamo kalijevemu kloratu rjavega manganovca, ki mora biti prost vsake organske snovi, se začne razvijati kisik že približno pri $200^\circ C$ po formuli: $2KClO_3 = 2KCl + 3O_2$. Ker se pa rjavi manganovec jako lahko zamenja z ogljem, ki bi povzročilo nevarno eksplozijo (smodnik), je bolje, če primešamo kalijevemu kloratu železni ali bakreni oksid, ker je učinek isti. Važnost polagam tudi na proizvajanje vodika iz cinka in žveplene kisline. Paziti je treba posebno na cink, ker ta kovina je večkrat pomešana z arsenom; tedaj nastane poleg vodika tudi arsenov vodik, t. j. plin, ki spada med najhujše strupe (od zastrupljenih umrje 45 %).

Tej nevarnosti se izognemo, če rabimo cinkovo pločevino, katero tudi pisatelj priporoča. Tak cink je gotovo brez arzena, ker cink, pomešan z arzenom, se v pločevino sploh ne da valjati. Na str. 29 (poizkus 16) se govori o „praskavcu“. Tako bi se menda imenovala stvar, ki praska. Pisatelj je menda mislil tu na glagol „prasketati“. Ker pa pravilno narejeni „praskavec“ (zmes iz 2 delov vodika in 1 dela kisika) ne samo prasketa, ampak tudi zelo močno poka, menim, da je bolje, če ostanemo pri starem terminu — pokalni plin. Na isti strani omenjeni poizkus št. 17 se najbrže ne bo posrečil, če rabimo epruvete in steklenice. Za ta poizkus, ki sploh jako rad nagaja, se uporabljajo 3—4 cm široke in 30—70 cm dolge, na obeh koncih odprte cevi. Na str. 34 (vrsta 12) je najbrže tiskovna pomota (električna ločnica — obločnica). Dvomim, da se posreči komu poizkus št. 46 na str. 41. Gotovo se pa posreči, če rabimo navadno stekleno brizgalko, kot jih rabijo v zdravilstvu. S to izsesamo pline iz temnega dela plamena in jih potisnemo v plamen goreče sveče. Poizkus na str. 44, št. 52, z antimonovim prahom se le posreči, če rabimo sveže zdrobljen antimon. Tudi pivnik, namočen v terpentinovno olje, se v kloru sam od sebe vžge. Reakcija za različne kovine s pomočjo žveplenega vodika (str. 51, št. 71 c) se lepše posreči, če prilijemo dotičnim solnim raztopinam pred poizkusom par kapljic solne kisline. Kdor proizvaja acetilen (str. 69), temu priporočam, da vlije na karbid najprej nekaj navadnega špirta in nato šele vodo. Na ta način je razvoj mnogo mirnejši in se ga lahko tudi regulira. Na str. 76 se bavi pisatelj obširneje z reakcijo za grozdni sladkor. Umestno se mi zdi, ob tej priliki omeniti praktično uporabo v zdravilstvu (diabetes). Pisatelj pogosto omenja reakcijo z lakmusovim papirjem. Večkrat je pri-

kladnejša reakcija z lakmusovo tinkturo (posebno za večji avditorij). — Morda bi se dal navesti še marsikak interesanten poizkus, ki se tudi da izvesti s preprostimi sredstvi. Omenim le fosforov vodik, ki se na zraku sam od sebe vžge. Poizkus je pri mali previdnosti brez vsake nevarnosti, posebno če uporabljamo fosforov kalcij, zato pa veleinteresanten. — Pisatelj navaja tudi nekaj naslovov tvrdk za kemične priprave. Naj omenim še jaz eno, ki jo poznam kot jako solidno: Fr. Steflitschek & Sohn, Dunaj VI, Millergasse 8. S.

Krivoprisežnik. Narodna igra s petjem v treh dejanjih (17 slikah). — Za slov. ljudske odre priredil Homunkulus. — Ljubljana, 1911. Založil „Ljudski oder“. Cena 80 vin. — G. A. Robida, ki je privzel zgornji psevdonim, je imel praktičen namen pred seboj, ko je prirejal „Krivoprisežnika“. Dati je hotel našim majhnim odrom igro, ki bi bila prikladna njih razmeram in bi se vendar ne odrekla vsem umetnostnim pretencijam. Bil je pa tudi skrajni čas, da se v tem oziru kaj stori, kajti stvari, ki so se ig ale in se še igrajo po naši deželi, so v umetniškem oziru tako ničvredne, da morejo okus le skvariti, nikar ga vzgojiti. — G. Robida je svoj namen dosegel. „Krivoprisežnik“ ni sicer delo prve vrste, a je vendar igra, ki se dviga nad povprečnost: značaji ostri, dejanje krepko zavozlano in dobro razpleteno ter ефекtno. Slovenska prireditelj je s svojim književnim jezikom izgubila nekaj narodne pristnosti in svežosti originala: toda drugače ni bilo skoro mogoče. S tem pa, da je prireditelj original krepko črtal, nekatere zastarele scenične efekte moderniziral in pridejal izborna navodila za režiserja, je „Krivoprisežnik“ gotovo pridobil. Čudno je le, da ni prireditelj nikjer omenil Anzengruberjevega imena; saj je delo kljub predelavi in kraššanju vendar njegovo!

Izidor Cankar.

Glasba.

Novi akordi. L. X., št. 2. — Ta številka prinaša šest skladb: eno za klavir, pet za petje.

V klavirski skladbi, naslovljeni „Po ljubih potih“, je posegel dr. Gojmir Krek v zaklad narodnih pesmi in porabil kot glavni temi redko slišano štajersko „Sem trudna, zaspana“ in nekoliko bolj znano „Se davno mrači“, oziroma iz te pesmi motiv „Če ga pa drev' ne bo“. Posebno zadnje imenovani motiv je g. skladatelj v srednjem delu skladbe na str. 14 od 5. takta dalje prav bogato in spretno izrabil. Prve tri krate plava ta motiv na površju, malo pred koncem se oglasi še v sredi, obdan na eni strani od živahnega, z mirno in nežno temo ritmično prav dobro kontrastujočega in dosledno uporabljenega kontrapunkta, medtem ko ga na drugi strani dobro nosi sedem taktov trajajoči pedalni ton na toniki in dominantni. Živahni, v šestnajstinkah in osminkah skakljajoči kontrapunkt v srednjem delu skladbe tvori obenem prehod iz prvega v srednji del in se pokaže deloma tudi še v zadnjem delu v varianti prvotnega spremljevanja glavne teme. Ta Krekova skladba je v resnici lepo in okusno zložena in se bo navzlic nekaterim — a le navideznim — težkočam (pasaže koncem prvega in zadnjega dela) našim pianistom in pianistinjam gotovo zelo priljubila.

— Pavčičeva „Pesem“, samospev za en (visoki) glas in klavir, je sicer erotična, a še dosti dostojna. Izredno nežna v izrazu, jasna v melodiji in lahko umljiva v harmonijah; prvi del se giblje v G-duru, drugi v G-molu. Posebno dobro in točno je označeno ptičkovo žgolenje, in moram reči, da prispeva ritem, ki se ga skladatelj od 12. takta dalje poslužuje v spremljevanju, prav bistveno k večji vrednosti in originalnosti te skladbe. Dr. Schwabov mešani zbor „Dekletce, podaj mi roko“ je izboren. Po svoji čvrsti, sveži in neprisiljeni melodiji ter po svoji zanimivi, semtertja dokaj originalni harmonski upravi se bo gotovo vsakemu namah prikupil. Zbor je pisan pevskim glasovom jako primerno in je tudi v tem oziru hvalevreden. Edino mesto, ki bo za prve tenoriste brezdvomno nekoliko nizko, je pričetek pri unisono-pevanju v drugi polovici zbora. Tu se mi zdi za tenore prikladnejša sledeča varianta:

Dr. Gojmir Krekov samospev „Šum vira in zefira“ je moderna skladba, a je vendar tudi kot taka primeroma dosti solidna in umerjena v svoji strukturi. Opozoriti hočem predvsem na spremljevanje, ki se mi zdi vsekako večjega pomena nego samospev. Prav čedno izpeljana figuracija, začenjajoča se takoj v prvem taktu:

se vije skozi celotno skladbo. Tej — rekel bi — neprestani melodiji („melodia continua“ analogno po „basso continuo“) drži ravnotežje sledeči ritmično različen motiv:

ki pa je uporabljen le do konca prvega (molovega) dela; v drugem (durovem) delu preneha motiv s punktacijo, in melodija dobi vseskozi mirno, z obsežnimi in izbranimi akordi gosto nasičeno, nekako svečano podlago. Prepričan sem, da bi tole spremljevanje, igrano tudi samo zase, kot samostojna klavirska točka ne napravilo slabega vtiska. In še rajši bi jo videl v „Novih Akordih“ natisnjeno brez samospeva, ki se neglede na nekoliko drzno višino zlasti s svojim neprimernim besedilom za praktično izvajanje prav nič ne priporoča. Ta samospev spada v isti koš kot zadnjič Pavčičev zbor „Misli“ (Novi Akordi X. 1.). Na str. 20. v 1. taktu 2. sistema se nahaja v spremljevanju tiskovna napaka: najnižja nota na tem mestu je namreč *h* (*H*) in ne *d* kakor je tiskano, in tudi ne *dis*, kot bi si morda kdo sam utegnil popraviti. — A d a m i č e v moški zbor „Vasovalec“ je ubran na pristno narodne

in precej krepke, v zadnjem delu celo kar razposajene strune. Na vsak način efektna skladba. Tekst pa ni kaj prida. — Zepičeva „Je pa davi...“ je neznan zborček, ki sigurno ne bo nikogar niti vznemiril, niti posebno navdušil. Sicer pa za enkrat na podlagi tega prvenca še ni mogoče soditi o zmožnostih skladateljevih.

Glasbeno - književna priloga prinaša na prvem mestu: Hinko Družovičev spis: Glasbeno - pedagoške črtice. II. Muzikalnopedagoška društva. Slede poročila o koncertih, raznih domačih muzikalnih novostih, poročilo in ocena o hrvaški operi „Ogenj“, zložil Benit pl. Berse, poročilo o glasbenih društvih in razne zanimive notice bodisi iz slovenskega, slovanskega in splošnega glasbenega sveta. Priloga obsega 14 strani in je prav skrbno urejena. *Stanko Premrl.*

Anton Grum: **10 obhajilnih in 2 v čast presv. Srcu Jezusovemu** za mešani zbor. V Ljubljani 1910. Založil skladatelj. Tisk J. Blasnika nasl. Prodaja Kat. Bukvarna. Cena partituri 1 K. — Preprosti in lahki, formalno korektni in v pravem cerkvenem duhu uglasbeni napevi. Za šibkejšje cerkvene zборе zelo prikladni in priporočljivi.

Frančišek Kimovec: **Srce Jezusovo**, vse hvale najbolj vredno. 21 pesmi na čast presv. Srcu Jezusovemu za mešani zbor. V Ljubljani, 1910. Založila Kat. Bukvarna. Cena partituri K 2'40, glasovi po 50 vin. — Te pesmi, kar mogoče umetno zložene in najiskrenejše občutene, je treba prištevati med najboljše cerkvene pesmi, kar jih imamo Slovenci. G. Kimovec nam podaja svoje pesmi v precej moderni fakturi. Pesmi niso ravno preveč lahke za izvajanje, vsaj večina ne; a kdor jih bo resno študiral in skrbno izvajal, bo imel veliko vsestranskega užitka od njih. *S. P.*

Mladim literatom.

V.

Ni sicer Bog ve kako velik naš krog, ali nekaj nas posebno veseli: uredništvo te-le listnice šteje namreč nekaj mladih prijateljev, ki so zares vztrajni, in čeprav niso bili njih pesniški izdelki takoj sprejeti, vendar mladi poetje niso postali malodušni, temuč nam zatrjujejo, da se hočejo še dalje in še globlje učiti in izpopolnjevati. Čimdalje bolj se tale zakotni urednik zaveda, kako težko je pravično oceniti poslane poizkuse ali umotvore, in čita jih po večkrat in ob raznih časih, da bi vsaj gotovo sodil, kakor pravi Tacit: sine ira et studio! Toliko je pa gotovo, kjer najde pristno čuvstvo in vsaj nekaj oblike, se že razveseli in gre h glavnemu uredniku ter mu z veseljem pripoveduje o mladih upih in nadah. Pristno čuvstvo! Saj veste, da pesnik, to je tisti srečni (nesrečni?) človek, ki čuti, globoko čuti, kar čutijo tisoči in tisoči drugih ljudi, in ki ume to tudi povedati, izraziti. Vsak človek sicer čuti veselje ali žalost, sveto navdušenje ali globok obup (in vkolikor vsak to občuti, vtoliko je vsak človek pesnik — cf. Und als letzter Dichter zieht der letzte Mensch hinaus — Anastasius Grün), toda povedati, izraziti svojih čuvstev ne ume, ne more vsak, ampak le tisti, komur je Bog dal ta dar. In po moči, sili čuvstev, ki jih izraža, sodimo, cenimo in — spoznavamo pesnika.

Več nego je barv v mavrici, več nego je vetrov na vetrovnici, je pa čuvstev v človeških srcih. Seveda niso vsa dobra, ne vsa plemenita (n. pr. maščevalnost, zavist itd.), vendar pravi pesnik umeje tudi taka čuvstva vpreči pred svoj voz tako, da mu služijo in ga vodijo k višjim ciljem.

Danes bi vas, mladi prijatelji, rad opozoril na eno čuvstvo, ki prešinja v naših časih nebroj tudi celo plemenitih src, na čuvstvo, ki pa nanje morda ne mislite: to je čuvstvo hrepenenja po veri, po Bogu. Premnogo jih je v naši dobi, ki nočejo biti mrzli bogotajci, ampak si prizadevajo, da bi izgubljeno vero mladosti zopet našli (Nemci pravijo: Gottsucher). Kaj ne bi tudi kateri vas poizkusil dati duška temu čuvstvu? ne bi poizkusil kazati pot, ki pelje kvišku — k Bogu?

To hrepenenje sodobnikov po čistih verskih vzorih kaj lepo izraža neka pesmica, ki sem jo prejel od nekdanje sotrudnice Dom in Sveta s pristavkom: da so minila že dolga leta, odkar več ne sodeluje pri listu in da se ji je življenje med tem časom silno izpremenilo, a popolnoma da ni nikdar zapustila svoje prve ljubezni in da jo zdaj z neko neodoljivo silo zopet vleče nazaj k Dom in Svetu. Po vsej pravici bi se morala pesem natisniti spredaj med drugim tekstom, a jaz (proseč, da pesnica, ki je natihiem lepo napredovala, zopet

postane sotrudnica!) sem jo postavil tu-sem, ker bi ob njej izrekel rad eno misel mladim literatom.

V akademiji v Monakovem . . .

Preliva solnčna luč se po dvorinah,
ki veje v njih tihota tajnostna;
gledalci šetajo, ko da so v cerkvi,
molčé med umotvori sem in tja . . .
In plaho stopam tudi jaz med njimi,
dočim od sten odsvita slik nebroj,
in čudim se zakladom, ki stoletja
so nagromadila jih pred menoj . . .
Vso širni svet poslal je sém krasoto,
miloba vsa je našla semkaj pot;
prečudno zrem pa v množi tej enoto:
Madona triumfira vsepovsod! . . .

Spojilo se v harmonično celoto
je hrepenenje časov vseh in dni,
med čutnostjo prepeva in pohoto
visoko pesem rajske čistosti . . .

Mira.

Ko je pesnica ogledovala galerijo slik, je torej videla, da skoraj vsak slikar želi naslikati tudi Madono, Mater Božjo, in hipoma se ji je rodila lepa misel: sredi čutnosti in pohote se pripoznava vzvišenost rajske čistosti! Morda si je to hipno misel takrat kam zabeležila . . . Tudi tebi, mladi literat, svetujem: imej pri sebi vedno, kamorkoli greš, na izprehod, med ljudi, v razstavo . . ., kakšno beležnico, ki si zapisuj vanjo misli, hčerke trenutka, da jim o priliki daš lepo obliko. Tako so delali mnogi možje (na primer † A. Medved).

To sem tudi opazil doslej, da marsikateri mladi poet zaide — v suho prozo. Da si izобразиš čut za pesniški jezik, premisli, kako bi isto misel povedal prozaik in kako poet. Denimo sém n. pr. Prešernovo gazelo: Žalostna, komu neznana . . . V prozi bi se to reklo morda tako-le: Noč in dan vzdihujem, že ves blede, v svoji tihi sobi o ljubezni do nje; skrbno iščem pota, koder ona hodi, da bi ji dokazal svojo ljubezen; a zaman! Tako proza; in zdaj primerjaj, kako se to glasi v poeziji Prešernovi! In tako primerjaj še druge pesmi. To bo jako dobra šola.

Priporočam ti tudi, da se poizkušaj morda tudi v prevajanju kakšne lepe pesmi iz tujih slovstev n. pr. iz poljščine, ruščine, italijanščine itd., tudi nemščine (v zadnjem času je umrl pesnik Martin Greif, ki ima zelo lepe stvari!). Kak lep prevod bi, mislim, smeli tudi natisniti v tem koticu. Morda o načinu prevajanja še izpregovorim.

Odgovoriti moram danes še nekaterim prijaznim pošiljateljem.

G. x. v Gradcu. Že parkrat sem prečital Vaš: Večer ob Kulpi. Naslov zelo prikupljiv, a v pesmici ni enotnosti: enkrat vidimo pesnika v tujini, drugič doma ob Kulpi, samega,

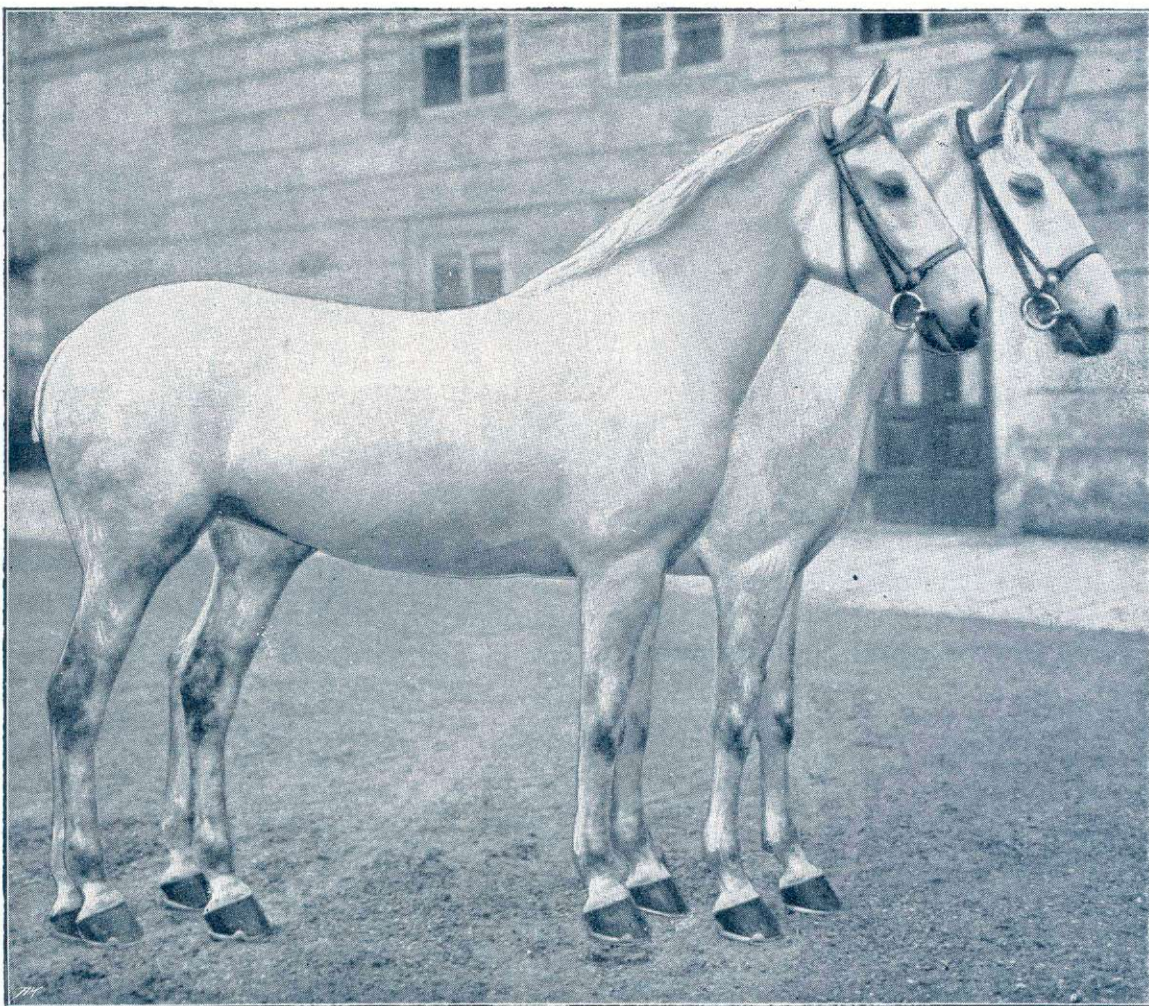
zapuščenega, a vzroka nikjer ne najdemo, zakaj nas vodi na take razdalje. Nekaj proze je še ostalo v kiticah, n. pr. v drugi:

Oj tujina, kogar ti si
v svoje zvabila naročje,
v srcu svojem bode vedno
nosil rano.

Zadnji dve vrstici sta okorni in suhoparni. — Druga pesmica: Ob morju, v dveh kiticah, izraža že vsakdanjo misel: morje je kakor človeško srce — neizmerno. Igračica! Morda še kaj pošljete? Olajšajte nam končno sodbo o sebi!

G. Nedin Sterad. Tudi Vaših pesmic je troje ali četrto zašlo k nam. Radi bi bili priobčili n. pr. Vašo: V pomladni noči — toda pretrda je Vaša poezija: primere s silo nagrabiljene, jezik spominja časih na Koseskega. Pričenjate:

Pomladna noč . . . Vse mirno že počiva,
kot seme v njivi razorani spi.
Odložil težke je zemljan skrbi,
da, nade žejen, sanje sveže sniva.

BELCA IZ LIPICE NA KRASU

dar avstrijskega cesarja italijanski kraljici

Ako bi izpustili spi v drugi vrstici, bi bilo takoj lepše! Nade žejen — je prisiljeno! Poizkušate se v sonetu, a ne poznate njegovega bistva!

Nestrpno v tiho noč mi duša iče,
ne zmami v boli je pomladni hlid itd.

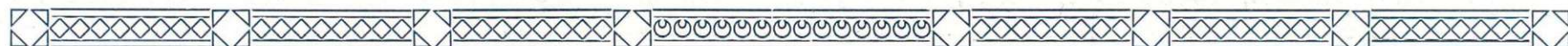
Kako je vse to trdo, neumljivo! Po moji sodbi — Vi niste pesnik.

G. M. P. v Lj. Izpod Vašega peresa imam dva soneta s skupnim naslovom: Izpoved in z vzklikom na koncu,

ki ga slišite od Krista: Pred vratarico (t. j. zaradi ženske!) si zatajil mene! Jezik imate v oblasti in stihotvorstvo — vidi se Vam, da Vam je oblika igrača, a baš to je Vaša napaka, kajti vsebina ni dobro premišljena. V prvem sonetu se mi zdi neverjetno, da bi ponoči hodilo pošteno dekle samo domov skozi gozd, in v drugem sonetu je tisti

„moralni maček“ zoprn naslikan: vse polno mračnih slik, a brez prave zveze — sivo nebo, shojena ravan, pa spet krvav svod neba, pa režeč pan, vse to Vam očita krivdo. Neužitno!

G. B. Gorenjko v N. M. Izročim takoj g. dr. Opeki. Vsem ostalim odgovorim prihodnjič. D.

To in ono.

Koncert „Glasbene Matice“.

„Glasbena Matica“ bi s svojimi koncerti rada ustregla vsem. Zato je v koncertu dne 19. marca dala na spored najprej nekaj domačih izvirnih zborov, ki so se sicer že vsi izvajali v koncertu dne 5. februarja, a jih ta ali oni vendar takrat ni utegnil priti poslušat, oziroma se jih je še marsikomu zahrepenelo slišati vdruči.

Izvajali so se topot sledeči mešani zbori: Ferjančičev „Tone solnce, tone“, dr. G. Krekova zbor „Tam na vrtni gredi“ in „Kakor bela golobica“, štirje Adamičevi: „Dekletce, podaj mi roko“, „V snegu“, „Petnajst let“ in „V gozdu“. Izmed moških zborov, ki so bili na sporedu v prejšnjem koncertu, sta se pa topot izvajala samo oba Aljaževa: „Divna noč“ in „Zakipi duša mladostna“. O kakovosti in vrednosti proizvajanih skladb sem že poročal. (Glej oceno v „Dom in Svetu“, 1911, št. 3, str. 120.) Kar se pa proizvajanja teh skladb v zadnjem koncertu tiče, omenjam le, da so se vsi zbori izvajali kar mogoče dovršeno in večinoma še bolje kot prvič. Še enkrat konstatiram, da se je Matičin zbor pod mojstrskim Hubadovim vodstvom povzpел v zadnjem času na tako odlično višino, da ga lahko po vsej pravici imenujemo: vzoren koncertni zbor in moramo „Gl. Matici“ spričo tega dejstva le najiskrenejše čestitati. — Tudi topot je moral zbor na občno željo občinstva ponoviti dr. G. Krekovo skladbo „Kakor bela golobica“ in Adamičevo „Petnajst let“. V Aljaževem moškem zboru „Zakipi duša mladostna“ je pel baritonski solo član pevskega zbora g. E. Rumpelj, še mlada, a precej obetajoča moč, ki nas je s svojim prijetno donečim, čistim in svežim glasom kakor tudi s svojo povsem jasno in razločno izgovarjavo zelo zadovoljil. —

Drugi del koncerta je tvoril Mendelssohnov koncert za gosli v E-molu, op. 64., s spremljanjem orkestra. Kot violinist-solist je izvajal koncert abiturient „Gl. Matice“, g. Ivan Trost, in je krasno Mendelssohnovo skladbo, gotovo eno izmed najlepših v tozadevni glasbeni literaturi, igral s toliko spretnostjo in sigurnostjo, da sta šola „Gl. Matice“ in še posebno učitelj g. Vedral lahko ponosna na takega učenca. Prvi stavek: *Allegro molto appassionato* in v tem zlasti kadenca, istotako zadnji stavek: *Allegro molto vivace* sta dala g. Trostu obilo prilike, da je pokazal svojo že zdaj veliko in solidno tehniko. Zelo moramo pohvaliti zlasti njegovo tudi v visokih legah čisto igro. V ljubeznivomirnem srednjem stavku: *Andante* — *Allegretto non troppo* pa je g. Trost pokazal, da ima poleg gibčnih prstov tudi srce na pravem kraju. Na vsak način smemo od g. Trosta, če se bo razvijal v tej smeri dalje, še prav mnogo pričakovati. — Orkester kot spremljevalec je bil prav diskreten in nikakor ne vsiljiv, kar je ob takih prilikah edino prav. —

Višek koncerta pa je bila brezdvomno peta Beethovnova simfonija v C-molu, op. 67., posvečena knezu Lobko-

witzu in grofu Rasonmoffskemu. Izvajal jo je orkester „Slov. Filharmonije“, pomnožen z nekaterimi učitelji in gojenci „Gl. Matice“ pod vodstvom kapelnika prof. Friderika Reinerja.

Ta skladba je nekaj nenavadnega med Beethovnovimi simfonijami samimi kakor tudi v simfonijski literaturi sploh. Nepopisen udarec usode, ki se je bližal Beethovnu s tem, da mu je od l. 1800. in še posebno od l. 1802. dalje vedno bolj in bolj jel pešati sluh, na drugi strani pa Beethovnov naravnost gigantski odpor proti grabeči in daveči ga usodi, — to je snov in vsebina, to so glavni motivi te epohalne, vseskozi žalobno nadahnjene in tajinstvene simfonije. „Tako trka usoda na vrata“¹, je zapisal Beethoven sam kot pojasnilo prve glavne teme:

Simfonija ima kakor navadno štiri stavke. V prvem triumfuje usoda. V drugem je junak umirjen, četudi se usoda zopet in zopet oglašja, vendar upa na končno zmago. V tretjem stavku, v Scherzu, ki je sicer vesele in — še bolje rečeno — šaljive narave, je zopet vse mračno. Usoda zopet trka. Junak se bojuje z vsemi močmi in podi sovražnika, ki se vidno umika in izginja z bojišča. V četrtem stavku, ki je na originalen način spojen s tretjim, pa junak zapoje zmagoslavno pesem. Teme so veličastne; v orkestru se oglašijo tudi pozavne. Zanimivo je glede pozaven to, da jih uporablja Beethoven v finalu pete simfonije prvič, in pozneje samo še v šesti in deveti (zadnji) svoji simfoniji.

Osnutke za to simfonijo je pripravljala Beethoven že l. 1800. in 1801., dovršil pa jo je šele l. 1807. Prvič so jo proizvajali na Dunaju dne 22. decembra l. 1808. v gledališču „An der Wien“. In že takrat, oziroma l. 1810., ko je simfonija izšla v tisku, je napisal o njej izvrstni kritik E. T. A. Hoffmann v „Leipziger Allgemeine Musikzeitung“ obširno in temeljito razpravo. Hoffmann jo prišteva najimenitnejšim delom Beethovnovim in posebno poudarja njen vseskozi izredno romantični značaj. Visoko sta jo cenila Schumann in Wagner. Istotako so največje dandanašnje glasbene kapacitete in najostrejši kritiki brez izjeme polni hvale in občudovanja o tem monumentalnem delu.

Kar se tiče zmagoslavja, ki ga junak Beethoven slavi v finalu svoje pete simfonije, naj omenim samo to, da je Beethoven ostal v resnici zmagalec; in sicer zmagalec v

¹ Hans v. Wolzogen, Großmeister deutscher Musik (Bach, Mozart, Beethoven, Weber), str. 71.

tem zmislu, da je kljub svoji — kakor že omenjeno — od l. 1800. dalje porajajoči se oglušlosti in več kot deset zadnjih let svojega življenja popolnoma gluha — zlagal vendarle še dalje in dalje, še vedno bolje in lepše, in datirajo iz njegovih zadnjih dveh dob (II. od l. 1803.—1816. in III. od l. 1816.—1827.) njegova najženialnejša in najslavnejša dela. —

Simfonija je v Matičinem koncertu uspela na prav izboren način in razvnela občinstvo. Kapelnik g. Reiner je pokazal ob tej priliki svoj velik dirigentski talent, veliko inteligenco in energijo, ter nam je v resnici žal, ker čujemo, da odide iz Ljubljane na budapeštansko ljudsko opero. —

K sklepu še eno opazko. Koncertov s pretežno simfoničnim sporedom naše občinstvo še ne poseča prav rado. To se je videlo tudi v zadnjem koncertu. A kljub temu se „Gl. Matica“ ne sme premakniti s stališča, da treba gojiti poleg pevske, tu seveda predvsem domače izvirne, ki je za sedaj — lahko trdim — naša edina in vsekako poglavitna domena, tudi simfonično svetovno klasično in moderno glasbo. Čim bolj in čim skrbneje bomo gojili simfonično glasbo — četudi morda nekaj časa ne še z bogatimi gmotnimi uspehi — tem sigurneje se nam je nadejati, da bo jela absolutno simfonična glasba polagoma tudi iz domačih tal poganjati bolj in bolj.

Stanko Premrl.

Helena Keller.

(Konec.)

Navajam jih v slovenskem prevodu: „Moje življenje“, „Moj svet“, „Optimizem“, „Temà“, „Pisma iz časa mojega razvoja“. Vsa dela so zvečine avtobiografske vsebine, kar je pri slepi in gluhi dami — kakor sem že zgoraj omenil, — mutasta ni več — lahko umevno; sicer pa nudijo bralcu, posebno pedagogu in psihologu veliko lepega, novega in velezanimivega. Posebno lepi sta knjigi „Optimizem“ in „Temà“. V „Optimizmu“ odmoli pisateljica svoj konfiteor in konča z zlatimi besedami: „Verujem v Boga, verujem v človeka, verujem v moč duha. Verujem, da je sveta dolžnost nas vseh, bodriti sebe in druge, da ne izpregovorimo nikdar žal besede čez stvarjenje božje, ker noben človek nima pravice, tožiti čez stvarstvo, katero je ustvaril Bog dobro, ki so je tisoči ljudi izkušali ohraniti kot tako. Verujem, da moramo delati tako, da se vedno bolj bližamo času, ko ne bo noben človek živel v prijetnosti in izobilju, dočim njegov drug trpi in strada.“ Komur svetožalje, dvom in obup razjeda srce, naj bere „Optimizem“. Ne bo bral zastoj! „Temà“ pa je nekak slavospev na temino. Po dolgem, težkem boju se naseli mir in pokoj v srce in vdanost v voljo Stvarni-kovo (— — — „In Njegova modrost je razgrnila temnost čez mojo pot“ — — —) in v mogočnem slavospevu opeva skrivnostno temò, kakor opevajo naši pesniki jasno, solnčno nebo.

Miss Keller je zdrave, velike in močne postave. Nenavadno veliko gestikulira z rokami in če govori, oživi ves obraz, kar daje njenim besedam šele pravi pomen. Zna angleško, francosko in nemško. Iz govora ji odmeva zdrav humor, neomajna resnicoljubnost, otroška odkritost. Kar ji velewa srce, to pove naravnost, brez ovinkov. Ni ji znano, da včasih: resnica oči kolje. Zanima se za vsa vprašanja, tudi socialna in politična in ljubi družbo. Govori počasi, precej monotonno, brez potrebnega poudarka pri posameznih stavkovih členih. Podobno izgovarjajo besede oni, ki so se ravnokar za silo naučili tujega jezika, in pa otroci, ki so se komaj dobro naučili brati. Domači in znanci jo razumejo lahko, drugi težje. Vsekako pa je mogoče razumeti

jo za silo. To nam kaže njen javen nastop in govor leta 1896., ko je zborovalo „Ameriško društvo za prosopeh pouka v govorjenju gluhaonemcev“. Druge ljudi razume s pomočjo prstnega alfabeta. Če govori z njo znanec ali prijatelj, pa hitro položi prste na njegova usta in obraz in ga razume na ta način. To sredstvo pa ni za vsakega prijetno in tudi ne povsem zanesljivo. Vendar pa je predsednika Roosevelta l. 1902. kaj lahko razumela, ker je govoril počasi in razločno. — Je optimistinja in idealistinja, kar je večidel zasluga njene učiteljice, ki je od mladega odvrčala od nje vse zlo in ji dajala v roke samo dobre knjige. Sama nepokvarjena in plemenitega srca, ljubi vse dobro in lepo, plemenita dejanja, plemenite značaje.

Splošno se misli, da je za slepce življenje žalostno, pusto in prazno: lepota prirode — sladek sen, solnčen dan — bajna povest, zvezdnato nebo — up mameč. Helena Keller nas uči, da temu ni tako. Ker jo je narava prikrajšala za vid in sluh, je njen tip in vonj nenavadno razvit. S tema čutoma prejema zunanje vtise, z njima doznava zunanji svet. Ne tipa samo z roko, čuti tudi z nogo. Poleg tega ji je lastno neko splošno čuvstvovanje — če hočete: nekak „šesti čut“, ki ga na vsak način nekateri hočejo najti pri njej — časi čuti s celim telesom. Mraz in gorkota, žal in boleost ji prešine vse telo, ropot bobna ji pretrese prsi do ramen, drdranje železnice občuti, kakor bi jo zgrabila in držala težka roka.

Najzvestejša vodnica skoz temo ji je roka. V roko ji je učiteljica govorila prve besede, z roko se je učila brati, roka ji je pripomogla do izredno visoke izobrazbe. Z roko spozna obraze prijateljev in znancev, z roko jih „sliši“ govoriti. Če drži drugo roko v svoji, ji pove roka, kdo je pri njej, stari znanec ali tujec, ženska ali moški; pove ji trenutno razpoloženje tiste osebe, opiše ji njen značaj. Vse, kar mi vidimo zrcaliti se na obrazu človekovem, doznava miss Keller z roko. Če dene roko na obraz, čuti smeh in jok, šepet in krik, vzdih in stok. Obiskala je vse mogoče menežarije in cirkuze in otipala vsakovrstne živali. Občutila je z roko in ve, če mačka mijavka ali prede, pes — gode, laja ali tuli, krava — muka, konj — prha ali rezgeče, pozna celo rjojenje leva in tigra. Z roko doznava bujno rast zemlje, nežne cvetke in mogočna drevesa, z njo čuti moč vetra, dež in sneg. — Z roko uživa celo lepoto. Če drži v roki soho Minerve, Bakha ali Apolona, „vidi“ (čuti) — tudi sama rabi vedno pravilno glagola: videti, slišati — neizmerno množico črt, ravnih in krivih, spojenih v lepo harmonično celoto, in njena duša uživa. Da je to deloma res, priča Lorenzo Ghiberti — nanj se tudi sklicuje —, ki pravi v Simondseovi Renaissance in Italy, ko opisuje neko antično soho: „Največjih lepot na tem delu ne more najti okó, čutiti jih moreš samo, če greš lahko po njem z roko.“ — „Sliši“ tudi petje in glasbo. Pri petju dene pevcu prste na usta in grlo, pri igranju n. pr. na glasovir položi roko na glasbilo. Seveda je njen užitek minimalen. Neizrečeno sladko čuvstvo, pravi, pa ji prevzame dušo, če zadone orgle. Vse, kar se je kdaj več pisalo o njeni glasbeni sposobnosti, je prazno. — Včasih „posluša“ in čuti z nogami. Vsak sunek ali pad, pok in udar, tresljaj in potresek ji naznani, kaj se godi okoli nje. Z nogo čuti korak; iz njega spozna znance, njih odločnost in neupogljivost, počasnost in strahopetnost, lenobo in mehkužnost, utrujenost in živost, tudi jezo in žalost.

Neizmerne vrednosti zanjo je tudi vonj. Sama ga ceni visoko in ne ve, ali ji pove več vonj ali tip. Kdo bi mogel popisati njen občutek, ko ji zadiše nasproti rože in cvetke, cvetoča drevesa, zrela jabolka, slive, češplje ali oranže, ko

zadehti s travnika seno, iz gozda zavonja smreka? Vonj ji naznani letni čas, napove dež in nevihto cele ure naprej. S pomočjo vonja razločuje ljudi. Trdi, da ima vsak človek svoj karakterističen duh (n. pr. mizar, zidar, umetnik, vrtnar, lekarnar). Duh nekaterih je tako izrazit, da ga pozna še leta pozneje. Neka neznana dama jo je pred več leti poljubila na kolodvoru, a še vedno se spominja natanko na njen duh. Tako loči otroke: majhne od večjih, ženske od moških, znanke od neznancev.

Zanašajoč se na te svoje čute, loči domačo hišo od tuje, vrt od ceste, travnik od gozda, mesto od vasi. Šum in hrup, dim in smrad, razne vonjave in vonjbe, suvanje in prerivanje, vrvenje in drvenje ljudi, drdranje koles, čudnozamolčko bobnenje strojev ji naznani, da je v mestu. Šepet listja, šumenje gozda, brenčanje žuželk, prhutanje ptic, žuborenje potoka jo pozdravlja na deželi. — Tudi ona čuti blagodejno moč solнца. Tudi njej se zdi, da se suče solnce in zemlja stoji, ker čuti, kako jo gorki solnčni žarki božajo vedno manj in manj, se oddaljujejo vedno bolj in bolj, dokler je ne objame hladen zrak.

Iz vseh teh vtisov in občutkov, spoznanj in dogodkov in tisoč sorodnih, iz nešteto misli in idej, ki jih je kdaj brala ali „slišala“, si ustvari miss Keller svoj svet. Tudi njen svet je barvast, pisan, lep; gotovo še lepši kot v resnici. Tudi za njo je vijolica višnjava, nagelj — rdeč, solnce — zlatorumeno, nebo — sinjemodro. Da bi v resnici videla barve, je nemogoče; da bi varala sebe in druge, je pri njeni resnicoljubnosti in poštenosti malo verjetno. Najbrže ima vse, kar se ji svita o barvah, še izza mladih, srečnih dni, kar ji manjka, pa si ustvari v svoji tužni domišljiji. Čudno je vsekako, da je že kot mlada deklica pri vsaki stvari hotela vedeti tudi barvo.

Tako živi Helena Keller, tak je njen svet. Obdaja jo sicer temna noč; a tudi ona ima svojo krasoto, svoja čuda, svojo luč. Sveti ji luč duha, luč spoznanja, luč resnice. Saj je edino strašna noč, pravi sama, le noč nevednosti, noč brezčutnosti.

Še nekaj bodi pripomnjeno; da ne bo kdo sodil napačno. Ni bil moj namen, napisati kritično študijo o Heleni Keller — za to mi je bil odmerjen tudi premajhen prostor —, hotel sem s temi vrsticami le opozoriti na to izredno prikazen.

Prof. Ant. Sušnik.

////

Naše slike.

Rimski „Forum“ je bil glavni trg starega Rima, na katerem so se vršili za časa republike tudi najvažnejši politični dogodki. Sedaj se vidijo le še razvaline velikanskih in dragocenih stavb, ki so krasile Forum. Med našimi slikami se vidijo zlasti reliefi s slavoloka, ki si ga je postavil cesar Tit po zmagi nad Judi. Na sliki 13. se vidi dobro sedmeroročni svetilnik iz jeruzalemskega templja, ki ga nosijo rimski vojaki pri zmagoslavju.

Tudi Dalmacija je postavila spomenik cesarju Francu Jožefu I., in sicer v starodavnem Trogiru, ki budi toliko zgodovinskih reminiscenc. Delo kiparja Rosandića stoji ob morju, plemenit mir je razlit nad njim.

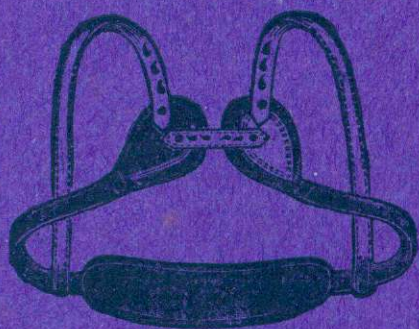
Že dolgo premišlujejo tehniki, kako izrabiti silo morskih valov kot gonilno moč. Kajti v plimi in v oseki, ki dviga tako velikanske vodne množine, mora biti ogromna sila, in v neprestanem valovanju morske površine je gotovo toliko moči, da bi gnala več kot „mlinske kamne tri“, ako bi jo mogli prijeti in vpreči. Enega izmed raznih poizkusov, kako bi uporabili morsko silo, vidimo na str. 197. Velike plošče leže na morju, ki jih valovi gibljejo. Plošče so v zvezi z zračnimi stiskalnicami, iz katerih stisnjeni zrak goni električni generator, iz katerega se električna sila po kablju prenese do kraja uporabe.

Dva Notranjca je avstrijski cesar podaril italijanski kraljici, dva lepa belca iz Lipice.

Jako idilična je cerkva v Zgornji Košani. Napis nam pripoveduje, da jo je sezidal košanski župnik „Joannes Rampelius nobilis Pisinensis“ l. 1666.

TIGER V PASTI

Zunanja naročila se točno, hitro in diskretno dopošiljajo po najnižjih cenah.

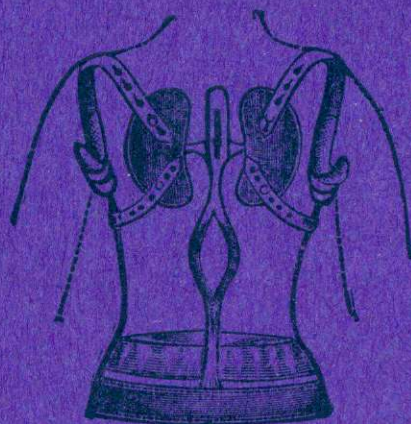
Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod
z motornim obratom.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za cerkvene in pohištvene oprave, spominki iz marmorja, granita ali sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izdelovano obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinilo dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po najnovejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga

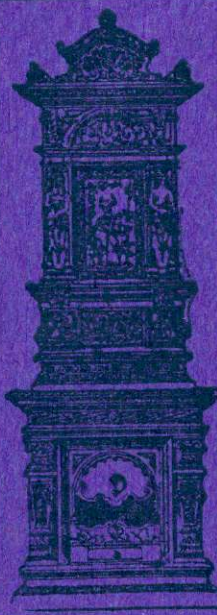
srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so
franko na razpolago.

Največja in najstarejša
tovarna lončenih peči in
raznih lončenih izdelkov

Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in solam dovoljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvornih cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hra-
nilne vloge ter jih obrestuje

po 4³/₄ 0/0

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg št. 19

Prelat Kalan Andrej l. r., predsednik.

Kanonik Sušnik Janez l. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšak l. r., zdravnik v Ljub-
ljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se spre-
jemajo kot gotov denar, ne da
bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme
na osebni kredit, vračljive v 7½ leta
(90 mesecev) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lastna tovarna ur v Švici.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštnine prosto.

Tovarniška znamka

IKO